

LUKIJALLE

Tämä sopimusopas on tarkoitettu yliopistoissa tutkimuksesta, immateriaalioikeuksista tai sopimusasioista vastaavien henkilöiden käyttöön. Lisäksi sopimusopas on tarkoitettu niille yrityksissä, yhteisöissä ja tutkimuslaitoksissa toimiville henkilöille, jotka tekevät tutkimusyhteistyötä yliopistojen kanssa. Oppaassa käydään läpi tavallisimmat yliopistoissa tehtävät sopimukset sekä niiden laadintaan liittyvät suurimmat ongelmat. Sopimuksia jaotellaan oppaassa esimerkiksi hankkeen rahoituksen perusteella (yhteisrahoitteiset ja tilaajarahoitteiset tutkimussopimukset) ja sopimuksen tarkoituksen perusteella (esimerkiksi alihankinta-, oikeuksiensiiro- ja hyödyntämissopimukset). Käsiteltävät sopimukset liitetään tutkimustyön eri vaiheisiin aina neuvotteluvaiheesta tulosaineiston hyödyntämiseen saakka. Oppaassa käsitellään myös tutkimustoimintaan liittyviä immateriaalioikeuksia ja immateriaalioikeuksien vaikutuksia tutkimus- ja muiden sopimusten laadintaan.

Sopimusopas laadittiin Tekesin rahoittamassa projektissa, jonka nimi oli Yliopistojen yhteinen sopimuskäytäntö ja sopimusmallit. Projektissa oli mukana asiantuntijoita Oulun yliopistosta, Helsingin yliopistosta, Teknillisestä korkeakoulusta, Kuopion yliopistosta, Lappeenrannan teknillisestä korkeakoulusta, Tampereen teknillisestä korkeakoulusta ja Turun yliopistosta. Projektin tavoitteena oli hankkia ja lisätä tietoa yliopistojen tutkimukseen liittyvien sopimusten käsittelytavoista sekä sopimusasioihin liittyvistä mahdollisista ongelmista ja kehittämistarpeista. Projekti toteutettiin ajalla 1.9.1999-31.10.2000.

Oulussa 14.2.2001

Tekijät

SISÄLTÖ

1. SOPIMUSTOIMINNAN MUUTOKSET JA HAASTEET	5
2. SÄÄDÖKSET JA OHJEISTUS	5
3. TUTKIMUSHANKKEIDEN RAHOITUS	8
3. 1. Yhteisrahoitteinen tutkimus	8
3. 2. Tilaajarahoitteinen tutkimus	9
3. 3. Tutkimustyön hinta	9
3. 4. Arvonlisäverotus tutkimushankkeissa	10
3. 5. Tutkimustoiminta ja kilpailun sääntely	12
4. TUTKIMUSHANKKEESTA NEUVOTTELEMINEEN	14
4. 1. Salassapitosopimukset	15
4. 2. Esisopimus ja aiesopimus	16
4. 3. Tutkimustyötä koskeva tarjouspyyntö ja tarjous	17
4. 4. Materiaalinluovutussopimus	18
5. TUTKIMUSSUUNNITELMAN MERKITYS	18
6. VAKIOEHTOISET SOPIMUKSET TUTKIMUSHANKKEISSA	19
7. TUTKIMUKSEN TAUSTA-AINEISTO JA TULOSAINEISTO	20
7. 1. Tutkimuksen tausta-aineisto	22
7.2. Tutkimuksen tulosaineisto	23
7. 3. Vastuu oikeuksien loukkauksista	24
8. IMMATERIAALIOIKEUDET	25
8.1. Tekijänoikeus	26
8. 2. Patentti	30
8. 3. Hyödyllisyysmalli	35
8. 4. Muut suojamuodot	35
9. OIKEUKSIEN SIIRTÄMINEN	36
9.1. Oikeuksiensiirtosopimus	37
9. 2. Oikeuksiensiirtoon liittyvä korvaus hyödyntämisestä	39
10. TULOSAINEISTON HYÖDYNTÄMINEN	40
10. 1. Hyödyntämissuunnitelma	40
10. 2. Optiosopimus	41
10. 3. Lisenssisopimus	41
10. 4. Sopimus jatkohankkeista	46
10. 5. Hyödyntäminen tutkijoiden omassa yrityksessä	46
11. SALASSAPITO JA JULKISUUS	48
11. 1. Yliopistoa lailla koskevat julkisuus- ja salassapitovelvoitteet	49
12. ALIHANKINTA	51
12. 1. Yliopisto alihankinnan tilaajana	51
12. 2. Yliopisto alihankkijana	54
13. SOPIMUSRIKKOMUKSEN SEURAUKSET	55
13. 1. Vahingonkorvausvastuuta rajaavia ehtoja	56
13. 2. Sopimusrikkomukseen reagoiminen	58
13. 3. Sopimussakko	59
13. 4. Sopimuksen purkaminen sopimusrikkomuksen seurauksena	59
13. 5. Joitakin erityistilanteita	60
14. SOPIMUSRIITOJEN RATKAISEMINEN	61
14. 1. Alioikeus	61
14. 2. Välimiesmenettely	62
14. 3. Sovintomenettely	63
15. KANSAINVÄLISET TUTKIMUSHANKKEET	63
16. TUTKIMUSHANKKEIDEN SOPIMUKSET	66
TUTKIMUSSOPIMUKSEN MUISTILISTA	67
ASIAHAKEMISTO	77

1. SOPIMUSTOIMINNAN MUUTOKSET JA HAASTEET

Yliopistojen tutkimustoiminnassa sitoudutaan useisiin erilaisiin sopimuksiin. Nämä sopimukset liittyvät esimerkiksi tutkimustyön suorittamiseen, alihankintaan, laitteiden vuokraukseen, työsuhteisiin, salassapitoon ja tulosten hyödyntämiseen. Yliopistot vastaavat tutkimussopimusten ja muiden tutkimukseen liittyvien sopimusten hallinnoinnista. Viime vuosina sopimustoiminta on muuttunut huomattavasti sekä laadullisesti että määrällisesti.

Tällä hetkellä keskeisiä sopimustoimintaan liittyviä muutoksia ja haasteita ovat:

- tutkimussopimusten ja tutkimustoimintaan muutoin liittyvien sopimusten määrä on kasvanut viimeisen kymmenen vuoden aikana huomattavasti
- tutkimussopimukset ovat sisällöltään yhä monimutkaisempia ja laajempia
- tutkimussopimusten rinnalle on tullut uusia sopimustyyppejä (perinteisten tutkimussopimusten lisäksi tehdään yhä useammin myös aie- ja esisopimuksia sekä sopimuksia, jotka sääntelevät tulosaineiston hyväksikäyttöä ja salassapitoa)
- tulos- ja tausta-aineistoon liittyvien immateriaalioikeuksien hallinta on monimutkaista
- yliopistojen toimintatapoihin liittyvät vaatimukset ovat kasvaneet tilanteissa, joissa yliopisto on hankkeen osapuolena. Yliopisto nähdään usein liiketoimintaa harjoittavan yrityksen kaltaisena sopijapuolena
- tutkimustoiminta on yhä kansainvälisempää.

Yliopistot tarjoavat tutkimushankkeille erilaisia tukipalveluita, esimerkiksi rahoitus-, hakemus-, ja sopimuspalveluita. Palveluita tarjottaessa on kehitettävä sekä tutkijoiden että hallinnon ammattitaitoa. Kun tutkimushankkeille suunnattuja palveluja kehitetään, joudutaan vastaamaan ainakin seuraaviin kysymyksiin:

- Onko yliopistolla ohjeet tutkimustoimintaan liittyvien sopimusten laatimiseksi?
- Millaista sopimukseen liittyvää asiantuntemusta yliopistosta löytyy?
- Löytyykö asiantuntemusta taloudellisista ja juridisista kysymyksistä?
- Löytyykö asiantuntemusta laitoksista vai keskushallinnosta?
- Käytetäänkö ulkopuolelta ostettavia asiantuntijapalveluita?
- Kohtaavatko asiantuntemus ja kysyntä?

2. SÄÄDÖKSET JA OHJEISTUS

Tutkimuksen harjoittamiseen ja tutkimusyhteistyöstä sopimiseen vaikuttavat keskeisesti yliopistoja koskevat säädökset ja ohjeistus. Tärkeimmät yliopistoa koskevat säädökset ovat yliopistolaki ja sen nojalla annettu asetus. Laki sääntelee väljästi yliopistojen toimintaa ja sen hallinnon järjestämistä. Yliopistolaissa on määräyksiä, jotka koskevat esimerkiksi yliopistoille määriteltäviä tehtäviä, hyvän tieteellisen käytännön noudattamista tutkimustoiminnassa ja rehtorin toimivaltaa. Yliopistojen toimintaa varten on myös annettu useita ministeriöiden ohjeita, kuten esimerkiksi ohjeet ulkopuolisella rahoituksella tehtävistä hankkeista ja niiden hinnoittelusta.

Yliopistojen sopimustoiminnassa on tarpeellista:

- selvittää yliopiston toimintaa koskevat normit ja määräykset
- tiedottaa niiden vaikutuksista myös laitoksille
- valvoa niiden noudattamista myös osana tutkimushankkeita.

Keskeisiä säännöksiä ja ohjeita:

- Yliopistolaki (645/1997) ja asetus
- Laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999)
- Asetus viranomaisen toiminnan julkisuudesta ja hyvästä tiedonhallintatavasta (1030/1999)

- Henkilötietolaki (523/1999)
- Valtion maksuperustelaki (105/1992) ja valtion maksuperusteasetus (211/1992)
- Arvonlisäverolaki (1501/1993)
- OPM:n päätös korkeakoulujen eräistä suoritteista perittävistä maksuista (81/1993)
- OPM:n päätös kirjasto- ja tietopalveluista perittävistä maksuista (82/1993)
- OPM:n päätös avoimesta korkeakouluopetuksesta korkeakouluissa perittävistä maksuista (83/1993)
- Kilpailuviraston suositus opiskelijatöiden ja koulutuslaitosten tuottamien muiden hyödykkeiden hinnoittelusta (Dnro 915/71/98 15.10.1998)
- Valtion virkamieslaki (750/1994)
- Laki elinkeinon harjoittamisen oikeudesta (122/1919)
- Tekijänoikeuslaki (404/1961)
- Patenttilaki (550/1967) ja patenttiasetus (669/1980)
- Laki hyödyllisyysmallioikeudesta (800/1991)

3. TUTKIMUSHANKKEIDEN RAHOITUS

Hankkeen suunnittelussa rahoituksen löytäminen on yleensä tutkimusryhmän tärkein tavoite. Tutkimushankkeen rahoitus vaikuttaa keskeisesti siihen, millaisia sopimuksia hankkeessa tulisi tehdä. Rahoitusvastuun jakautuminen vaikuttaa hankkeen budjetin laadintaan ja tutkimustyön hinnoitteluun.

Hankkeiden rahoitusvastuun jakautumisen perusteella puhutaan yleensä yhteisrahoitteisten tutkimushankkeiden sopimuksista ja tilaajarahoitteisten tutkimushankkeiden eli maksupalveluhankkeiden sopimuksista.

3. 1. Yhteisrahoitteinen tutkimus

Yhteisrahoitteisessa tutkimuksessa sekä yliopisto että rahoittaja osallistuvat tutkimuksen kustannuksiin. Yliopisto vastaa usein hankkeen kustannuksista virkatyön, laitteiden, tilojen ja yleiskustannusten osalta. Käytännössä rahoittaja maksaa siten vain osan tutkimustyön kustannuksista. Yliopiston maksettavaksi jää omakustannushinnan ja rahoittajan osuuden välinen erotus. Koska yliopisto on tutkimustyön osarahoittaja, sen velvollisuus on huolehtia yliopiston ja tutkijoiden oikeuksista tutkimussopimusta laadittaessa.

Opetusministeriön antamien ohjeiden mukaan ulkopuolisella rahoituksella toteutetut hankkeet ovat ensisijaisesti tilaajarahoitteisia tutkimushankkeita. Yliopiston on kuitenkin arvioitava tapauskohtaisesti, kuuluuko hanke yhteisrahoitteisen vai tilaajarahoitteisen tutkimuksen piiriin.

Yhteisrahoitteiseen tutkimukseen liittyvät seuraavat periaatteet:

- hanke käynnistyy yliopiston omista tavoitteista lähtien
- tutkimusyksikkö valvoo tutkimuksen sisällön ja aikataulun noudattamista
- tutkimustulokset ovat julkisia
- immateriaalioikeudet kuuluvat usein rahoittajalle ja yliopistolle yhteisesti
- rahoittaja ei voi saada yksinoikeutta tuloksiin
- hankkeilla ei ole selkeää vastaanottajaa tai tilaajaa.

Yhteisrahoitteisten hankkeiden tulee yleensä perustua sopimukseen, jossa toiminnan sisältö, oikeudet ja osapuolten osallistuminen on selkeästi ilmaistu. Näissäkin hankkeissa rahoittaja voi esittää esimerkiksi immateriaalioikeuksia koskevia ehtoja tai ehtoja, jotka liittyvät rahoittajan oikeuteen seurata hankkeen etenemistä. Edellä esitetyt yhteisrahoitteisen tutkimuksen periaatteet on kuitenkin otettava huomioon tutkimussopimusta laadittaessa.

Sekä konsultointi että tuotekehitys ovat yleensä maksullista palvelutoimintaa; lisäksi molempiin liittyy tulosaineiston yksinoikeuden siirtäminen tilaajalle. Näiden syiden vuoksi ne eivät yleensä ole yhteisrahoitteista tutkimusta. Useissa yliopistoissa konsulttityöt ja tuotekehityshankkeet onkin katsottu lähes poikkeuksetta maksupalveluhankkeiksi.

Yhteisrahoitteisiin hankkeisiin luetaan esimerkiksi ne yliopistojen Tekes-rahoitteiset hankkeet, joiden lisäksi kustannuksiin Tekes myöntää rahoitusta tutkimuksen tekemistä varten. Tutkimussopimuksissa ei yleensä ole mainittu yliopiston omaa rahoitusosuutta. Yliopiston tulisi kuitenkin laskea oma rahoitusosuutensa. Se tulisi myös merkitä hankkeen budjettiin ja laadittaviin sopimuksiin. Ainoastaan tällainen budjetointi kertoo, paljonko tutkimushanke on yhteensä maksanut. Budjetointi kertoo myös, miten osapuolten taloudellinen panostus on jakautunut.

3. 2. Tilaajarahoitteinen tutkimus

Tilaajarahoitteinen tutkimus eli maksupalvelututkimus on yliopiston ja tilaajan harjoittamaa liiketoimintaa. Tämä tutkimus on yleensä tilaajalle tehtävää soveltavaa tutkimusta tai tuotekehitykseen liittyvää työtä. Tutkimuksen tilaaja maksaa tutkimustyön suorittamisesta markkinahinnan ja saa omakseen esim. tulosaineiston.

Tilaajarahoitteinen tutkimus:

- tilaaja esittää usein tulosaineiston omistusoikeuteen, julkaisu-oikeuteen, korvausvastuuseen jne. liittyviä sopimuskohtia
- tulosaineiston immateriaalioikeudet luovutetaan useimmiten tilaajalle
- yliopistolle jää tulosaineiston käyttöoikeus omassa tutkimus- ja opetustyössään
- yliopistolle jää tulosaineiston jatkokehitysoikeus
- vaatii useimmiten oikeuksiensiihtosopimusten tekemistä yliopiston ja sen tutkijoiden välille.

Koska tilaajarahoitteisessa tutkimuksessa on kysymys yliopiston liiketoiminnasta, yliopiston on hinnoiteltava hanke maksuperustelain ja -asetuksen mukaisesti. Suurimpia ongelmia tilaajarahoitteisen hankkeen valmistelussa on se, että tutkimustyö on alihinnoiteltu. Yliopiston hallinnon on kehitettävä sisäistä kustannuslaskentaansa ja laadittava selkeät ohjeet hankkeiden hinnoittelusta.

3. 3. Tutkimustyön hinta

Tutkimustyön oikea hinnoittelu on olennainen osa hankkeen suunnittelua. Hankkeen onnistuminen riippuu aina myös onnistuneesta taloussuunnittelusta. Hankkeiden hinnoittelua koskevat valtion maksuperustelaki ja -asetus, joiden määräykset tulee ottaa huomioon myös tutkimushankkeiden kustannuksia ja hintaa laskettaessa.

Maksuperustelaki on valtion suoritteista perittäviä maksuja koskeva yleislaki. Laissa säädetään perusteet mm. valtion tuottamien tavaroiden ja palveluiden maksullisuudelle sekä maksujen suuruudelle. Maksuperustelaki koskee myös yliopistojen tutkimustyön hinnoittelua. Lain mukaan palveluna tuotettavan tutkimustyön hinnoittelusta tulisi yleensä päättää liikeloudellisin perustein. Alhaisempaan omakustannushintaan perustuva hinnoittelu on mahdollista vain julkisoikeudellisten suoritteiden osalta. Valtion yksikköjen tuottamina julkisoikeudellisina suoritteina pidetään tavaroiden ja palveluiden tuottamista silloin, kun se perustuu lakiin tai asetukseen ja viranomaisella on suoritteen tuottamiseen tosiasiallinen yksinoikeus. Tutkimushankkeiden kohdalla ei ole kysymys tällaisesta julkisoikeudellisista suoritteista.

Yhteisrahoitteisessa tutkimuksessa tutkimustyön tai hankkeen hinta on omakustannushinta. Omakustannushinnalla tarkoitetaan hankkeen työ- ja muiden välittömien menojen ja yleiskustannuslisän summaa. Yleiskustannukset ovat mm. sellaisia yliopiston tila-, laite- ja hallintokustannuksia, joita ei voida suoraan kohdentaa hankkeelle.

Tilaajarahoitteisessa tutkimuksessa hankkeen hinta on omakustannushinta, johon lisätään voittolisä ja arvonlisävero.

Yhteisrahoitteisen hankkeen hinta:

Työkustannukset
+Muut välittömät menot (aineet, tarvikkeet, matkat)
+Yleiskustannukset
=Omakustannushinta

Tilaajarahoitteisen hankkeen hinta:

Työkustannukset
+Muut välittömät menot (aineet, tarvikkeet, matkat)
+Yleiskustannukset
=Omakustannushinta
+Voittolisä
+Arvonlisävero
=Myyntihinta

Yliopiston hankehinnoittelun suurimmat ongelmat ovat:

- virkatyötä ei lasketa kustannuksiin tilaajarahoitteisessa hankkeessa
- olemassa olevien laitteiden käyttökustannuksia ei lasketa
- yleiskustannusten tarkoitusta ei ymmärretä
- henkilösivukuluja lasketaan vain osittain tai ei ollenkaan
- arvonlisävero unohtuu
- oma työmäärä ja aika aliarvioidaan
- todelliset kustannukset jäävät selvittämättä puutteellisen kustannuslaskennan ja hinnoittelun vuoksi.

3. 4. Arvonlisäverotus tutkimushankkeissa

Yksi keskeisiä tutkimushankkeiden hinnoittelussa esiin tulevia ongelmia on arvonlisäverotus. Kun hanketta rakennetaan ja sen hinnoittelua mietitään, tulisi aina myös selvittää, kuuluuko palvelun myynti arvonlisäverotuksen piiriin. Yhteisrahoitteisissa hankkeissa ei ole kysymys palvelujen myynnistä, joten niiden hintaan ei lisätä arvonlisäveroa.

Arvonlisävero tulisi aina huomioida jo silloin, kun hankkeelle tehdään budjettia. Arvonlisäveroprosentti tai hankkeen jääminen arvonlisäverotuksen ulkopuolelle tulisi aina mainita budjetissa. Budjetin lisäksi arvonlisävero tulee aina mainita myös tutkimussopimuksen rahoitusta tai hintaa koskevassa kohdassa. Jos tutkimus jää arvonlisäverotuksen ulkopuolelle, on myös tämä mainittava tutkimussopimuksessa. Jos hinnan yhteydessä ei mainita arvonlisäveroa hintaan lisättävänä eränä, katsotaan arvonlisäveron sisältyvän tutkimussopimuksessa mainittuun hintaan.

Kun rakennat tutkimushanketta:

- selvitä, kuuluuko tutkimuspalvelun myynti arvonlisäverolain piiriin
- sovi asiasta myös muiden hankkeen osapuolten kanssa - etenkin ulkomaisten osapuolten kanssa arvonlisäverokysymykset tulee selvittää erityisen huolellisesti
- kirjaa arvonlisävero tai verottomuus hankkeen budjettiin (0%, 22%)
- kirjaa arvonlisävero tai verottomuus hankkeen sopimukseen (0%, 22%).

Arvonlisävero yliopistojen tutkimustyössä on osittain epäselvä. Yleensä yhteisrahoitteisen tutkimuksen katsotaan jäävän arvonlisäverotuksen ulkopuolelle, kun taas tilaajarahoitteisen tutkimuksen katsotaan aina kuuluvaksi arvonlisäverotuksen piiriin. Kansainvälisissä hankkeissa verotuksen pääsääntö on, että tuotekehitystyötä pidetään arvonlisäverottomana, kun taas ns. tieteellinen palvelu katsotaan arvonlisäverolliseksi,

mikäli luovutuspaikka on Suomen ulkopuolella.

Epäselvissä arvonlisäverokysymyksissä voidaan veroviranomaiselta pyytää myös ennakkoratkaisu. Ennakkoratkaisupyyntö on suositeltavaa etenkin silloin, kun hankkeesta mahdollisesti maksettava arvonlisävero olisi huomattavan suuri.

Arvonlisäveroa ei suoriteta esimerkiksi:

- tavarain tai palvelun myynnistä toiselle valtion tilivirastona toimivalle laitokselle tai viranomaiselle
- lain nojalla järjestettävästä tai valtion varoin rahoitetun koulutuspalvelun myynnistä
- koulutuksen yhteydessä luovutettavista ja koulutukseen tavanomaisesti liittyvien tavaroiden ja palveluiden myynnistä
- terveyden- ja sairaanhoitoon liittyvästä tutkimus- ja laboratoriopalvelusta
- tekijänoikeuden luovuttamisesta tai oikeuden perusteella saadusta korvauksesta.

Arvonlisäveroa suoritetaan esimerkiksi:

- valokuvaa koskevan oikeuden luovuttamisesta saadusta korvauksesta
- karttaa tai sen valmistamiseen käytettyä aineistoa koskevan oikeuden luovuttamisesta saadusta korvauksesta
- automaattista tietojenkäsittelyjärjestelmää koskevan oikeuden luovutuksesta saadusta korvauksesta
- tietokoneohjelmaa koskevan oikeuden luovuttamisesta saadusta korvauksesta.

Tietoa arvonlisäverotuksesta:

www.vero.fi/vero-ohjeet/tietojaarvonlisaverotuksesta.html

3. 5. Tutkimustoiminta ja kilpailun sääntely

Kilpailuvirasto on vuonna 1998 antanut suosituksen opiskelijatöiden ja koulutuslaitosten tuottamien muiden hyödykkeiden hinnoittelusta. Suositus on annettu, koska koulutuslaitosten alhainen ja kustannuksia vastaamaton hinnoittelu voi vääristää kilpailua. Kilpailuvääristymiä syntyy, jos julkinen talous laajentaa toimintaansa maksulliseen palvelutoimintaan käyttämällä tähän verovaroja tai vyöryttämällä liiketoimintansa kustannuksia kilpailulta suojattuun lakisääteiseen toimintaan.

Suosituksen mukaan opetuksen yhteydessä syntyvien opiskelijatöiden ei tulisi olla koulutuslaitoksen elinkeinotoimintaa. Maksullisten opiskelijatöiden hintojen tulisi vastata mahdollisimman pitkälle markkinahintoja. Hinnoittelussa voidaan kuitenkin ottaa huomioon opiskelijatöiden luonne, yleensä alempi laatutaso, pidemmät toimitusajat ja työn suorittajien usein melko vähäinen ammattitaito.

Kilpailuvirasto on antanut suosituksen myös koulutuslaitoksen tarjoamien hyödykkeiden hinnoittelusta, jos hyödykkeiden tuottaminen on säännöllistä, laajamittaista ja tavoittelee taloudellista tulosta. Tällöin yliopistonkin on hinnoiteltava tuotteensa ja palvelunsa liiketaloudellisesti kannattaviksi. Tuotteen tai palvelun kustannukset ja niiden jakoperusteet on oltava selkeästi esitettävissä. Myös tilinpäätösten ja muiden taloustietojen avoimuutta olisi parannettava.

Jos halutaan varmistaa, ettei jokin menettely ole ristiriidassa kilpailun sääntelyn kanssa, asiasta voidaan pyytää lausuntoa Kilpailuvirastolta. Kilpailuvirasto puuttuu myös oma-aloitteisesti olennaisiin, taloudelliselle kilpailulle vahingollisiin rajoituksiin yksityisessä ja julkisessa elinkeinotoiminnassa. Lisäksi se tekee aloitteita ja antaa lausuntoja markkinoiden toimivuutta haittaavien säännösten, määräysten ja hallinnollisten järjestelyjen muuttamiseksi.

Kilpailuviraston aloitteita, lausuntoja ja ratkaisuja internetissä: www.kilpailuvirasto.fi

4. TUTKIMUSHANKKEESTA NEUVOTTELEMINEN

Tutkimushankkeita koskevat neuvottelut käy yleensä yliopistoissa laitos tai tutkimusryhmä itsenäisesti. Tutkijoiden yhteistyö yliopiston hallinnon kanssa vaihtelee. Osalla Suomen yliopistoista on tarjottavana asiantuntija-apua tutkimusryhmille myös sopimusten neuvotteluvaiheessa. Jos apua ei kuitenkaan ole tarjolla, hallinnon rooli rajoittuu vain neuvotteluissa aikaansaadun sopimuksen jälkikäteiseen tarkistamiseen.

Sopimuksen syntymisessä osapuolten neuvottelut on aina käytännössä tärkein vaihe. Sopimusta, joka on syntynyt pitkien neuvottelujen tuloksena, on yleensä vaikeaa ellei mahdotonta lähteä muuttamaan ratkaisvasti juuri ennen sopimuksen allekirjoittamista. Yliopistoissa neuvotteluvaiheen tukipalveluun tulisikin kiinnittää huomiota. Neuvotteluun valmistautuvalla tutkimusryhmällä tulisi olla selvillä ne rajat, joissa yliopisto voi sitoutua tutkimussopimukseen. Samalla tutkimusryhmän tulisi selvittää myös omat hanketta koskevat tavoitteensa, jotka yhteistyöllä on tarkoitus saavuttaa. Hallinnon tarjoama neuvotteluvaiheen tuki olisi erityisen tärkeää jo siksi, että juridisesti vastuu hankkeesta ja tutkimussopimuksen täyttämisestä on kuitenkin koko yliopistolla. Vaikka käytännön vastuu tutkimushankkeen tutkimustyön toteutuksesta on ensisijaisesti tutkimusryhmällä ja laitoksella, yliopiston yksittäiset laitokset eivät ole oikeushenkilöitä. Niille ei siis voi myöskään suoraan syntyä oikeuksia, eivätkä ne voi ottaa vastatakseen sopimusvelvoitteita. Ainoastaan yliopistolla kokonaisuutena on tällainen asema.

Pitkiin sopimusneuvotteluihin liittyy usein myös juridisia kysymyksiä, jotka neuvottelijoiden tulisi tietää. Neuvottelujen tuloksena halutaan saavuttaa osapuolten välinen sopimus. Neuvottelujen peruskysymyksiä ovatkin neuvotteluosapuolten toimivalta sitoutua edustamiensa organisaatioiden puolesta ja se, milloin osapuolia sitova sopimus syntyy. Vastaukset näihin kysymyksiin voivat toisinaan jäädä neuvottelijoille epäselväksi. Usein tutkimustyö aloitetaan, vaikka osapuolet eivät vielä ole solmineet sopimusta. Jos tutkimustyö on aloitettu ennen sopimuksen allekirjoittamista, yliopisto vastaa yleensä tutkimustyön kustannuksista, ellei sopimusta synnykään.

Neuvotteluun valmistautujan tulisi selvittää:

- neuvoteltavalle yhteistyölle asetettavat tavoitteet à Mitkä ovat yhteistyöstä saatavat hyödyt ja milaista panostusta niiden saavuttamiseksi hankekumppanilta edellytetään?
- tavoitellun yhteistyön asema ja tavoitteet à Mitä hankekumppanille voidaan tarjota ilman, että omista tavoitteista joudutaan tinkimään ratkaisevasti?
- neuvottelun aikataulu à Yleensä paras tulos saavutetaan, kun neuvotteluille on varattu aikaa.
- hankkeeseen tarvittavat varat ja budjettisuunnittelun reunaehdot
- hankkeen rakentamiseen liittyvät juridiset kysymykset ja sopimisen mahdolliset rajoitukset
- neuvottelijoiden toimivalta tehdä tutkimussopimus edustamansa organisaation puolesta
- neuvottelujen aikana tarvittavat taloussuunnitteluun ja oikeudellisiin kysymyksiin liittyvät asiantuntijapalvelut
- neuvottelustrategiat ja -taktiikat.

Yliopistojen tutkimushankkeissa syntyy luottotappioita tai perintäriitoja usein silloin kun osapuolet eivät ole tehneet kirjallista sopimusta tai sopimuksen solmiminen on viivästynyt. Tutkimustyön suorittaminen alkaa usein ennen kirjallisen sopimuksen solmimista. Yliopistojen tutkimushankkeissa tulisi solmia ainoastaan kirjallisia sopimuksia. Esimerkiksi hankkeisiin liittyvää maksuliikennettä ei tulisi käynnistää lainkaan, ennen kuin osapuolet ovat solmineet kirjallisen sopimuksen.

4. 1. Salassapitosopimukset

Neuvottelujen aloittamiseen tulisi aina kytkeä salassapitosopimuksen solmiminen. Vain salassapitosopimuksin voidaan varmistaa se, ettei neuvotteluissa paljastettua tietoa tai ideaa oteta luvattomasti käyttöön.

Salassapitosopimukseen kirjataan sitoumus siitä, ettei neuvotteluissa paljastettua tietoa saa ilmaista ulkopuolisille eikä käyttää tiedonsaajan toiminnassa ilman tiedonluovuttajan lupaa.

Salassapitosopimuksen solmimisella turvataan osapuolten väliset tehokkaat ja avoimet neuvottelut. Usein salassapitosopimusta pidetään tarpeellisena ainoastaan yritysten luottamuksellisen tiedon suojaamiseksi. Kuitenkin myös yliopistoissa tehtävä tutkimus voi sisältää luottamuksellista tietoa. Keskenäistä tutkimustietoa ja tutkimusideoita ei tulisi hankeneuvotteluissa kertoa ilman asianmukaisia sopimuksia edes toisille yliopistokumppaneille. Kannattaa myös muistaa, ettei tutkimustieto tai idea saa esimerkiksi tekijänoikeudellista suojaa. Näin salassapitosopimuksen solmiminen on ainoa tapa varmistaa, ettei tietoa tai ideaa hyödynnetä luvatta.

Neuvottelujen alussa tehtävä salassapitosopimus on käytännössä kaikkien neuvottelijoiden etu. Suositeltavaa on allekirjoittaa yksi kaikkia sopijapuolia velvoittava salassapitosopimus. Tällöin samaan sopimukseen otetaan määräykset kaikkien osapuolten luovuttaman tiedon salassapidosta. Vakioehtoisia salassapitosopimuksia kotimaisien neuvottelujen tarpeisiin on saatavissa esimerkiksi Tekesiltä.

Tekesin salassapitosopimusmalli: www.tekes.fi/rahoitus/yritys/juridi/salassapitosopimus.html

Salassapitosopimuksessa sovitaan mm. seuraavista asioista:

- salassapitosopimuksen allekirjoittajat (henkilöt ja/tai organisaatio)
- salassa pidettävän tiedon määrittely
- salassapitovelvoitteen sisältö
- salassa pidettävän tiedon sallitut käyttötarkoitukset (esim. projektissa)
- salassa pidettävän tiedon käsittely esim. projektin päättymisen jälkeen
- syyt, jotka poistavat salassapitovelvoitteen (esim. tiedon julkiseksi tulo)
- salassapitosopimuksen voimassaoloaika.

Salassapidon jatkumisesta hankkeen käynnistämisen jälkeen, voidaan sopia myös varsinaisessa tutkimussopimuksessa.

4. 2. Esisopimus ja aiesopimus

Joskus varsinaisen sopimuksen tekemistä voi edeltää neuvottelujen aikana tehty aiesopimus tai esisopimus.

Aiesopimuksena pidetään esimerkiksi osapuolten yhdessä ilmaisemaan kantaa siitä, että he pyrkivät neuvottelemaan hanketta koskevan varsinaisen yhteistyösopimuksen. Esisopimuksella puolestaan tarkoitetaan osapuolten tekemää sopimusta siitä, että osapuolet solmivat sopimuksen myöhemmin.

Aie- ja esisopimusten käyttöä tulisi aina harkita tarkasti. Sopimuksille annetuilla nimillä ei ole varsinaista merkitystä, kun arvioidaan esimerkiksi niiden sitovuutta. Tosiasiallinen sitovuus ratkeaa aina sopimusten sisällön ja osapuolten tarkoituksen perusteella. Turhia epäselvyyksiä kannattaa aina välttää sopimuksia tehtäessä. Jos osapuolet aikovat esimerkiksi solmia sitovan esisopimuksen, sitä ei tulisi nimetä aiesopimukseksi.

Esisopimuksen käyttö voi joskus olla perusteltua. Esisopimus varmistaa, että alun perin hankkeesta neuvotellut osapuolet ovat sitoutuneet varsinaisen tutkimussopimuksen allekirjoittamiseen. Hankkeeseen myöhemmin mukaan tuleville osapuolille hanke on houkuttelevampi, jos muiden osapuolten mukaan tuleminen on jo varmaa.

Esisopimuksen tekeminen on aina perusteltua myös silloin, kun halutaan varmistaa yrityksen sitoutuminen hankkeeseen, jolle haetaan lisärahoitusta esimerkiksi Tekesistä tai EU:lta. Hanketta ei voida aloittaa, ennen kuin yritykset ovat sitoutuneet siihen. Tämä voidaan varmistaa esisopimuksen solmimisella. Käytännössä on esiintynyt tapauksia, joissa päärahoituksen varmistuttua yritykset, jotka eivät ole tehneet hanketta koskevaa esisopimusta, ovat vetäytyneet hankkeesta ennen sen varsinaista aloittamista. Tällaisessa tapauksessa korvaavan osapuolen löytäminen tietyn rajatun tutkimusalueen hankkeeseen voi olla vaikeaa tai jopa mahdotonta.

Esisopimusten käyttö on melko tavallista etenkin kansainvälisissä hankkeissa. Tällöin solmittavien sopimusten sisältöön ja sitovuuteen tulisi kuitenkin aina kiinnittää erityistä huomiota. Tämä on erityisen tärkeää siksi, että eri maissa voidaan noudattaa hyvin erilaisia sääntöjä esimerkiksi aiesopimusten tai esisopimusten sitovuudesta.

Esisopimuksen solmimisen yhteydessä esisopimuksen ja myöhemmin allekirjoitettavan tutkimussopimuksen välinen suhde tulisi selvittää. Osapuolten solmimaa esisopimusta voidaan käyttää varsinaisen tutkimussopimuksen tulkinta-aineistona silloin, kun tutkimussopimus on tulkinnanvarainen. Epäselvyyksien välttämiseksi varsinaiseen tutkimussopimukseen tulisi kirjata lausuma, jonka mukaan osapuolten aiemmin solmimat sopimukset eivät vaikuta tutkimussopimuksen tulkintaan. Samalla on hyvä myös kirjata tutkimussopimukseen ehdot siitä, missä järjestyksessä hankkeeseen liittyviä eri sopimuksia osapuolten välillä sovelletaan tulkintaepäselvyyksien välttämiseksi.

4. 3. Tutkimustyötä koskeva tarjouspyyntö ja tarjous

Joissakin tilanteissa tutkimussopimus voi syntyä myös tarjousmenettelyä käyttäen. Tarjousmenettelyn yhteydessä hankkeen osapuolet eivät yleensä käy neuvotteluja. Tilanteeseen soveltuvat kuitenkin normaalit sopimuksen syntymistä koskevat säännöt.

Tarjouspyynnössä tutkimuksen tilaaja pyytää toiselta osapuolelta tarjousta niistä ehdoista, millä tämä on valmis suorittamaan tarjouspyynnössä kuvatun tehtävän. Pyyntö voi koskea esimerkiksi jonkin tietyn tutkimustyön tekemistä tilaajalle.

Kun vastataan tutkimustyötä koskevaan tarjouspyyntöön, on hyvä muistaa muutama tarjouspyyntöä koskeva keskeinen perussääntö.

Tarjouspyyntöön annettu vastaus, tarjous, sitoo tarjouksen tekijää aina tietyn ajan. Tarjoukseen kannattaa aina määritellä aika, jonka tarjous on voimassa. Kannattaa myös huomata, että myös tarjouspyyntöön voi sisältyä ehtoja tarjouksen voimassaoloajasta. Tarjouspyynnössä voidaan esimerkiksi tarjouksen pyytäjälle varata aika, jonka kuluessa hän hyväksyy tai hylkää tarjouksen. Niin kauan kun tarjous on voimassa, tarjouksen pyytäjä voi hyväksyä tai hylätä tarjouksen. Tarjouksen tekijä ei yleensä voi vetäytyä tarjouksesta ja kieltäytyä tutkimustyön tekemisestä enää sen jälkeen, kun tarjouksen pyytäjä on hyväksynyt tarjouksen. Siksi tarjouksen voimassaoloaikana tarjouksen tekijän ei tulisi tehdä muita tarjouksia vastaavan tutkimustyön tekemisestä esimerkiksi kilpaileville tutkimuksen tilaajille.

Jos tarjouksen pyytäjä hyväksyy tarjouksen, on sopimus syntynyt. Jos tarjouksen pyytäjä kuitenkin asettaa ehtoja annetun tarjouksen hyväksymiselle, ei sopimusta synny, vaan tarjouksen tekijä voi harkita, hyväksyykö hän tarjouksen pyytäjän muutokset vai ei. Jos tarjouksen tekijä hyväksyy muutokset, syntyy osapuolten välille sopimus.

Tarjouspyyntöön vastattaessa kannattaa huomioida, mitä ehtoja tarjouspyynnössä on sopimuksen tekemiselle asetettu. Näiden ehtojen voidaan katsoa tulleen osaksi sopimusta, jos tarjous ei sisällä niistä poikkeavia ehtoja. Tarjouspyyntöön sisältyvät ehdot voivat koskea esimerkiksi työn tekemisen aikataulua tai työssä sovellettavaa tekniikkaa.

Tarjouspyynnössä voidaan myös määritellä työn tekemisen ehdot viittaamalla tilaajan yleisiin sopimusehtoihin. Jos tarjouspyyntö sisältää sellaisia ehtoja, joihin tarjouksen tekijä ei voi sitoutua, tulee tarjouksen yhteydessä tästä nimenomaan mainita. Usein tällaisissa tapauksissa sopimusosapuolten näkökulmat kuitenkin poikkeavat niin paljon toisistaan, että tarjouksen tekeminen voi olla kokonaan turhaa. Joissakin tilanteissa tarjouspyynnöstä poikkeavista ehdoista voidaan kuitenkin neuvotella. Tarjousta tehtäessä nämä tilanteet tulisi kuitenkin selvittää ennakolta, ennen kuin tarjouksen tekemiseen uhrataan aikaa. Erityisesti julkishallinnon organisaatioiden tekemät tarjouspyynnöt voivat joskus olla sellaisia, ettei tarjouksen pyytäjällä itsellään

ole toimivaltaa poiketa tarjouspyynnölle asetetuista ehdoista.

4. 4. Materiaalinluovutussopimus

Materiaalinluovutussopimuksella tarkoitetaan sopimusta, jolla materiaalinhaltija siirtää tiettyä tutkimukseen tarkoitettua materiaalia (esim. soluja) materiaalinsaajalle. Materiaalinsiirtosopimuksissa myönnetään esimerkiksi tutkijalle oikeus käyttää materiaalia tiettyyn tarkasti rajattuun käyttötarkoitukseen. Materiaalinluovutussopimuksessa ei saajalle anneta yleensä mitään immateriaali- tai muita oikeuksia luovutettuun materiaaliin. Materiaalinluovutussopimuksessa on jopa voitu rajoittaa sellaisen aineiston julkistamista, johon liittyy luovutettu materiaali. Mikäli materiaalinsaaja tarvitsee näitä oikeuksia esimerkiksi oman keksintönsä hyödyntämiseen, on näistä sovittava erikseen. Yleensä tällöin laaditaan osapuolten välille lisenssisopimus.

5. TUTKIMUSSUUNNITELMAN MERKITYS

Tutkimussuunnitelma on olennainen osa tutkimushankkeiden rakentamista, ja se on erityisen tärkeä tilaajarahoitteisessa tutkimuksessa. Tutkimussuunnitelmassa määritellään tutkimustyön sisältö ja osapuolten keskeiset velvollisuudet. Myös tutkimussopimuksessa määritellään osapuolten keskeiset velvollisuudet, ja tutkimustyön sisältö määritellään tutkimussopimuksessa yleensä vain viittaamalla hankkeesta tehtyyn tutkimussuunnitelmaan. Tutkimussuunnitelma tulisi aina laatia huolellisesti.

Käytännössä tutkimussuunnitelman sisältö ja laajuus vaihtelevat tieteenaloittain. Tutkimussuunnitelmat vaihtelevatkin yleisestä tavoitelistauksesta hyvin yksityiskohtaisiin ja laajoihin suunnitelmiin. Jos hankkeen osapuolten välille syntyy epäselvyyttä siitä, onko tutkimustyö tehty sovitun mukaisesti, kiista ratkaistaan ensisijaisesti tutkimussuunnitelman perusteella.

Tilajayritys kieltäytyi maksamasta osaa tutkimustyön hinnasta vedoten siihen, ettei yliopiston suorittama tutkimustyö vastannut sovittua. Tuomioistuin arvioi työn tekemistä suhteessa osapuolten tekemään tutkimussuunnitelmaan. Koska työ oli tehty suunnitelman mukaisesti eikä tilaaja kyennyt osoittamaan muusta sovitun, veloitettiin tilaaja maksamaan yliopistolle puuttuva tutkimushinta korkoineen ja korvauksen vahingosta, jonka menettely oli yliopistolle aiheuttanut. Tilaja veloitettiin maksamaan myös yliopiston korkeat oikeudenkäyntikulut. Kun työn tekemisen oikeellisuutta arviointiin, kuultiin todistajina toistakymmentä henkilöä.

Olipa tutkimustyön kohteena sitten prototyypin valmistaminen, ohjelmointityön tekeminen, järjestelmien testaaminen, mittauksen tekeminen, organisaatiomallin arvioiminen, markkinointitutkimus tai yrityksen historiikin kirjoittaminen, tulisi tutkimussuunnitelman sisältää ainakin seuraavat tiedot:

- Työn sisällön ja työmenetelmien täsmällinen määrittely
Mitä tarkemmin työn sisältö on määritelty, sitä varmempi voidaan olla siitä, että tutkimustyön tulos vastaa osapuolten odotuksia. Jos työn kohde ja työtavat on määritelty epämääräisesti tai väljästi, kantaa esimerkiksi tilaustutkimuksessa tilaaja tavallisesti riskin siitä, ettei tutkimustyön tulos vastaakaan tilattua.

- Työn jako mielekkäästi toteutettaviin kokonaisuuksiin ja aikatauluun sekä raportointi
Kokonaisuuksiin jaetun tutkimussuunnitelman avulla työ voidaan tarkastaa ja tutkimussuunnitelmaa korjata tarvittaessa osapuolten toivomalla tavalla. Näille työvaiheille tulisi aina sopia myös aikataulu sekä määritellä raportointivastuu, joka käsittää tieteellisen, muun sisällöllisen ja kustannusten raportoinnin. Kun työn tekeminen on sidottu aikatauluun, on myös työstä maksettava korvaus helppo sopia yhdessä sovitun aikatauluun.

Tutkimuksen tekemisen yhteydessä tutkimussuunnitelmaa voidaan täsmentää, kun tutkimuksen tavoitteet ja kohde tarkentuvat. Tutkimustyö etenee tutkimussuunnitelman tai sen päivitetyn version mukaisesti. Siksi suunnitelmaan tehtävät muutokset tulee aina tehdä kirjallisesti ja hyväksyä asianmukaisesti. Tutkimussuunnitelma on aina myös päivittävä ja versiot numeroitava. Näin ei ole epäselvyyttä siitä, minkä suunnitelman

version mukaan tutkimustyö toteutetaan.

· Tavoitteena olevan tulosaineiston täsmällinen määrittely
Tutkimussopimukseen sisältyy usein tulosaineiston juridinen määritelmä. Tutkimussuunnitelmassa taas todetaan yksityiskohtaisesti se, mitä tulosaineisto käytännössä sisältää. Tutkimussuunnitelmassa oleva tulosaineiston määrittely vaikuttaa esimerkiksi siihen, millaista aineistoa hankkeen osapuolet saavat hankkeesta käyttöönsä sen päätyttyä. Tutkimussuunnitelmassa voidaan myös selkeästi todeta, mikä aineisto ei kuulu hankkeen tulosaineistoon. Esimerkiksi kaikki tutkimuksen suorittamiseksi luotavat tietokoneohjelmat voidaan todeta jätettäväksi hankkeen tulosaineiston ulkopuolelle.

· Tutkimuksessa käytettävän tausta-aineiston täsmällinen määrittely
Tutkimussuunnitelmassa yksilöidään usein myös käytettävä tausta-aineisto eli tutkimuksen tekijällä jo olemassa oleva osaaminen, tieto ja aineisto. Jos tutkimussopimuksessa sitoudutaan luovuttamaan tilaajalle esimerkiksi käyttöoikeudet tausta-aineistoon, käytetty tausta-aineisto tulee määritellä tai luetteloida mahdollisimman tarkasti tutkimussuunnitelmassa.

Toisinaan tutkimussuunnitelmaan halutaan myös ottaa hyödyntämistä koskevia ideoita. Jatko-työhyödyntämisestä kannattaisi kuitenkin aina tehdä erillinen suunnitelma. Näin sopimuskokonaisuudesta tulee selkeämpi, kun tutkimustyön tekemistä ja hyödyntämistä käsitellään erikseen. Tutkimuksen tausta-aineistosta ja tulosaineistosta kerrotaan tarkemmin luvussa 7.

Yliopisto ja rahoittajayritys laativat tilaustutkimussopimuksen, jonka mukaan yliopisto kehittää erään koneen prototyypin. Epäselvästi laaditun tutkimussuunnitelman seurauksena yritys oli ymmärtänyt saavansa hankkeen päätyttyä käyttöönsä täysin valmiin ja toimintavarman koneen, jota olisi hyödynnetty tuotannossa. Prototyyppiin tyytymätön yritys vaati sopimuksen purkua ja yliopistolle maksamansa rahoituksen palauttamista. Neuvottelujen jälkeen yritys luopui vaatimuksistaan yliopistoa kohtaan.

6. VAKIOEHTOISET SOPIMUKSET TUTKIMUSHANKKEISSA

Tutkimushankkeista sopimista yksinkertaistetaan usein käyttämällä vakioehtoisia sopimuksia. Vakioehtoinen sopimus helpottaa usein hankkeista sopimista, koska toimintaa varten suunniteltu vakioehtoinen sopimus sisältää yleensä kaikki keskeiset sopimusehdot. Kerran hyvin suunnitellut vakioehdot yksinkertaistavat sopimuksesta neuvottelemista. Tutkimushankkeita varten suunniteltuja vakioehtoja voi olla käytössä sekä yrityksillä että yliopistoilla.

Vakioehtojen sisältö ja edullisuus kullekin sopijapuolelle vaihtelevat. Yleensä sisällön painotukset riippuvat siitä, kuka vakioehtoisesta sopimuksesta on laatinut. Vakioehtoiset sopimukset ovat yleensä jommankumman sopijapuolen laatimia omaa toimintaansa varten, ja ne huomioivat yleensä vain laatijansa erityistarpeet. Vakioehtoja käytettäessä tärkeää on huomioida ainakin se, että (1) epäselvää sopimusehtoa sovelletaan sen laatijan vahingoksi, ja että (2) toiselle osapuolelle erityisen ankaria tai yllättäviä sopimusehtoja tulkitaan suppeasti sopimuksen sanamuodon mukaan. Jos vakioehtoja joudutaan tulkitsemaan osapuolten velvoitteiden selvittämiseksi, näillä tulkintasäännöillä voi olla suurikin merkitys.

Koska vakioehtoiset sopimukset on tehty noudatettaviksi lukuisissa tulevaisuudessa neuvoteltavissa sopimussuhteissa, vakioehdoista saattaa puuttua yksittäisissä sopimustilanteissa tarvittavia määräyksiä. Jos vakioehdot eivät sisällä kaikkia sopimussuhteessa tarvittavia ehtoja tai jotakin vakioehtojen määräystä halutaan muuttaa, voidaan ehtoja täydentää sopimusasiakirjaan otettavilla lisäehdoilla. Lisäehtojen laatimisessa tulee kuitenkin huomioida vakioehtojen ja lisäehtojen välinen suhde.

Erikseen sopimukseen otetut lisäehdot syrjäyttävät niiden kanssa ristiriitaiset vakioehdot. Kun vakioehtoiseen sopimukseen otetaan lisäehtoja, kannattaakin ehdon yhteyteen ottaa maininta siitä onko ehdolla tarkoitus täydentää tai muuttaa sopimusta vai kumoako se jonkin vakioehtoisesta sopimuksen kohdan. Jos

tähän ei kiinnitetä huomiota, voi sopimuskokonaisuudesta helposti muodostua sekava. Myöhemmin ehtoja tulkittaessa voidaan myös helposti päätyä sellaiseen lopputulokseen, jota sopijapuoli ei ollut tarkoittanut.

Vakioehtoinen sopimus tulee voimaan, kun sopijapuolet allekirjoittavat vakioehtoisen sopimuksen tai tutkimussopimuksen, jossa on viittaus vakioehtoihin. Erityisesti silloin, kun tutkimussopimus sisältää vain viittauksen vakioehtoihin, tulisi aina huolehtia siitä, että vakioehdot liitetään itse sopimuksen yhteyteen.

Yliopistot tekevät usein yritysten kanssa pitkäkestoisia puitesopimuksia. Näissä sovitaan etukäteen niistä yhteistyön ehdoista, joita noudatetaan myöhemmin asianomaisen yritysten ja yliopiston yhteistyöhankkeissa. Puitesopimukset vaikuttavat aina varsinaisiin tutkimussopimuksiin ja niiden ehtoja noudatetaan jokaisen yksittäisen tutkimushankkeen ehtoina, elleivät hankkeen osapuolet toisin sovi hanketta käynnistäessään.

Kun käytät vakioehtoista tutkimussopimusta hankkeesta sopimiseen:

- selvitä, kuka on laatinut ehdot
- tutustu ehtoihin huolellisesti
- selvitä yhdessä hankkeen osapuolten kanssa ehtoihin liittyvät epäselvyydet
- muuta tai poista ne ehdot, joihin et voi sitoutua
- tee tarvittavat lisäykset tai muutokset kirjallisesti erilliseen sopimuksen liitteeseen
- merkitse sopimukseen tulevan lisäyksen yhteyteen selvästi, mitä ehtoja lisäys täydentää
- merkitse sopimukseen tulevan muutoksen yhteyteen selvästi, mitä ehtoja muutos korvaa
- hanki tarvittaessa juridista asiantuntija-apua
- muista, että sopimuksen solmimisen jälkeen ehdot sitovat ja velvoittavat!

7. TUTKIMUKSEN TAUSTA-AINEISTO JA TULOSAINEISTO

Tutkimushankkeen osapuolet ovat kiinnostuneita erityisesti tutkimushankkeen tuloksista. Tutkimusta tehdään siinä toivossa, että tutkimuksen tuloksista olisi myöhemmin hyötyä tutkimustyössä ja liiketoiminnassa. Tutkimuksen tuloksien käyttöoikeuksista sopiminen on yleensä hankkeen hyödyntämisen kannalta elintärkeää.

Tutkimuksen tulosaineistolla tarkoitetaan uutta tietoa, jota hankkeessa on tutkimustyön tuloksena tuotettu. Tulokset ovat lähes aina johdannaisia jo aikaisemmin tehdystä tutkimuksesta tai esimerkiksi liiketoiminnan yhteydessä kerätyistä kokemuksista. Tutkimuksen tekemisessä ja tulosaineiston synnyssä olennaista on siis myös tämä tutkimukseen liittyvä tausta-aineisto.

Se, voidaanko tutkimustuloksia hyödyntää tehokkaasti hankkeen jälkeen, riippuu usein siitä, millaista tausta-aineistoa tutkimuksessa on käytetty. Tutkimuksessa käytetyn tausta-aineiston määrittely on keskeistä, kun tulosaineiston hyödyntämismahdollisuuksia ryhdytään arvioimaan. Ainoastaan huolellisesti määritellyn tausta-aineiston avulla voidaan arvioida sitä, miten läheisesti tulosaineisto on riippuvainen tausta-aineistosta. Puutteellisesti määritellyt tausta-aineisto voi johtaa pahimmillaan ulkopuoliselle kuuluvien oikeuksien loukkauksiin. Tulosaineiston ja tausta-aineiston selkeä määrittely sekä tutkimussuunnitelmassa että tutkimussopimuksessa varmistaa myös sen, ettei oikeuksia siirretä sopijapuolten välillä kohtuuttomin ehdoin.

Tausta-aineisto ja tulosaineisto voidaan määritellä mm. seuraavasti:

Tausta-aineistolla tarkoitetaan sellaista hankkeen alalta tai sitä lähellä olevalta alalta olevaa teknistä, liiketaloudellista, kaupallista ja rahoituksellista tietoa tai materiaalia, jonka sopijapuoli omistaa ja joka on kehitetty hankkeen ulkopuolella. Tulosaineistolla tarkoitetaan tutkimuksen tuloksena syntyviä patenteja, keksintöjä, tietokoneohjelmia, taloudellista arvoa omaavaa tietoutta, näitä kuvaavia dokumentteja ja teknisiä raportteja.

7. 1. Tutkimuksen tausta-aineisto

Ennen hanketta tutkijoiden tulisi pystyä määrittelemään tutkimustyön kannalta tärkeät tutkimustulokset ja tehdyt tutkimustyöt, joita suunnitellussa hankkeessa pyritään hyödyntämään. Jo hanketta suunniteltaessa on selvítettävä vastaukset ainakin seuraaviin kysymyksiin:

- Millaista jo olemassa olevaa teknologiaa tai muuta aineistoa hankkeessa tarvitaan?
- Onko teknologia tai aineisto suojattu esim. patentilla tai kuuluuko se tekijänoikeudellisen suojan piiriin?
- Kenelle teknologiaan ja aineistoon liittyvät oikeudet kuuluvat?
- Onko suojattu teknologia tai aineisto saatavissa hankkeen käyttöön (esim. lisenssillä)?
- Mitä kustannuksia teknologian ja aineiston käytöstä aiheutuu?

Hyvin laadittu tutkimussuunnitelma sisältää vastaukset kaikkiin edellä esitettyihin kysymyksiin. Jos teknologian tai aineiston suojasta tai käyttöoikeuksista ei voida olla varmoja, tulisi myös tämä tieto kirjata ylös. Tällöin hankkeen osapuolilla on mahdollisuus arvioida myös hankkeeseen tarvittavaan tausta-aineistoon liittyviä riskejä. Samalla voidaan myös harkita jo hyvissä ajoin epävarman teknologian ja aineistojen korvaamista toisella.

Tasapuoliset tutkimushanketta koskevat neuvottelut voidaan aloittaa vain, jos osapuolille on selvää, millaista tausta-aineistoa he aikovat tuoda tutkimushankkeen käyttöön. Tässä yhteydessä tulisi selvittää, kohdistuuko tausta-aineistoon ulkopuolisten oikeuksia. Näin voi olla esimerkiksi silloin, kun tausta-aineistoon kuuluu tuloksia, jotka ovat syntyneet ulkopuolisten rahoittajien kanssa yhdessä tehtyjen hankkeiden yhteydessä. Käytettyyn aineistoon voi luonnollisesti kohdistua myös täysin ulkopuolisten oikeuksia, joiden kanssa tutkimusyhteistyötä ei ole tehty aikaisemmin. Huolelliseen tutkimussuunnitelman tekoon kuuluu aina tutustuminen tutkimusalueen olemassa oleviin julkaisuihin ja patenttitietokantoihin.

Tausta-aineisto, johon kohdistuu ulkopuolisen oikeuksia, voidaan tuoda tutkimushankkeen käyttöön vain oikeudenhaltijoiden luvalla. Aiempaa hanketta koskevassa tutkimussopimuksessa on voitu sopia, että tuloksia voidaan käyttää tutkimustyön tekemiseen jatkossa. Jos tutkimussopimuksessa ei ole tästä mainintaa, asiasta on sovittava erikseen. Aikaisempi yritysosaapuoli ei kuitenkaan välttämättä suostu luovuttamaan oikeuksiaan tausta-aineistoon. Tilanne voidaan yrittää ratkaista esimerkiksi selvittämällä, haluaako yritys tulla mukaan hankkeeseen yhtenä osapuolena. Ulkopuoliselle kuuluvan tausta-aineiston käyttö ilman oikeudenhaltijan kanssa tehtyä sopimusta voi johtaa oikeuden loukkaukseen jo hankkeen aikana tai myöhemmin tutkimustuloksia hyödynnettäessä.

7.2. Tutkimuksen tulosaineisto

Kun tutkimushankkeen tulosaineistoon liittyvistä oikeuksista, käytöstä jne. sovitaan, on muistettava, että tulosaineistoon kohdistuvat immateriaalioikeudet kuuluvat yliopistoissa useimmiten tutkijoille. Yliopistoilla ei siten ole oikeutta määrätä tutkijoiden puolesta tulosaineistoon kohdistuvista immateriaalioikeuksista, vaan sitä varten yliopiston ja tutkijoiden on tehtävä keskenään sopimus, jossa tutkija siirtää immateriaalioikeutensa yliopistolle.

Jotta yliopisto voisi siirtää tulosaineiston käyttö- tai omistusoikeudet esimerkiksi hankkeen yritysosaapuolen käyttöön tai omistukseen, tutkijan on ensin siirrettävä käyttö- tai omistusoikeutensa tulosaineistoon yliopistolle. Tätä kutsutaan oikeuksiensiirtosopimukseksi. Vaihtoehtoisesti tutkija voi myös valtuuttaa yliopiston toimimaan puolestaan siirrosta sovittaessa. Tällöin on kysymyksessä sopimus oikeuksien hallinnoimisesta. Oikeuksien siirtoa tai hallinnoimista koskevat sopimukset tulisi tehdä jo ennen tutkimussopimuksen solmimista. Yleensä tutkimussopimukseen sisältyy ehto, joka velvoittaa yliopistot huolehtimaan oikeuksiensiirtosopimuksen solmimisesta yliopiston ja hankkeen kunkin yksittäisen tutkijan välillä. Tästä syystä yliopistoissa on tavallisempaa solmia oikeuksiensiirtosopimuksia kuin sopimuksia oikeuksien hallinnoimisesta. Oikeuksien hallinnoimiselle perustuvia toimintamalleja ei yliopistoissa ole kehitetty. Oikeuksiensiirtosopimusta selostetaan tarkemmin luvussa 9.

Jos tulosaineiston siirtymisestä ei sopimuksessa ole erityisiä määräyksiä, kuuluu tulosaineisto yleensä

sille, joka on sen kehittänyt. Tulosaineistoon kohdistuvat keksijän- tai tekijänoikeudet syntyvät aina sille luonnolliselle henkilölle, joka on kehittänyt keksinnön tai luonut tekijänoikeudella suojatun materiaalin. Oikeudet eivät siirry hankkeen muille osapuolille ilman erillistä sopimusmääräystä.

Hankkeiden tulokset syntyvät kuitenkin harvoin yhden ihmisen työpanoksella. Yleensä tulosaineiston kehittämiseen vaikuttavat useat eri osapuolet sekä työpanoksensa että hankkeeseen tuomansa tiedon välityksellä. Tästä syystä ryhmätyönä tuotettujen tulosten kohdalla voi tästä olla vaikea määritellä yhtä yksittäistä oikeudenhaltijaa. Tällaisessa tilanteessa aineistoihin kohdistuvat oikeudet voivat jakautua usealle henkilölle yhdessä, ja tulosaineiston myöhempään käyttöön vaaditaan aina kaikkien oikeudenhaltijoiden suostumus. Usealle oikeudenhaltijalle kuuluvan tulosaineiston hallinnoiminen on kuitenkin usein vaikeaa. Siksi menettelytavoista, joita noudatetaan usean oikeudenhaltijan omistaman tulosaineiston käytössä, kannattaa aina sopia jo tutkimussopimuksessa. Varsinaisen tutkimustyön aikana on tärkeää myös kirjata ylös tutkimustyön eri vaiheet esimerkiksi tutkimustyön päiväkirjaan. Näiden perusteella voidaan selvittää esimerkiksi keksinnön syntyminen vaikuttaneet panokset. Kirjaamisella on yleensä ratkaiseva merkitys, kun selvitetään, kuka tulosaineiston varsinaisesti on kehittänyt.

Tutkimussopimuksissa sovitaan yleensä siitä, miten tulosaineiston hyödyntämisoikeus jakautuu hankkeen eri osapuolten kesken. Tulosaineistoon liittyvien oikeuksien siirtyminen on aina riippuvainen siitä, miten hankkeen rahoitus jakautuu eri osapuolten kesken. Oikeuksien jakautumisessa tulee huomioida, onko tutkimushanke tilaajarahoitteinen vai rahoittako myös yliopisto tutkimusta. Jos mukana on myös yliopiston rahoituspanos, tutkimuksen hyödyn tulee osaksi säilyä yliopistolla. Jos sen sijaan tilaaja on kokonaisuudessaan rahoittanut hankkeen, tulosaineisto siirtyy yleensä tilaajalle.

7. 3. Vastuu oikeuksien loukkauksista

Tutkimussopimukseen on viime aikoina pyritty lisäämään ehtoja, joiden mukaan yliopiston on vastattava siitä, ettei luovutettu tulosaineisto loukkaa ulkopuolisten immateriaalioikeuksia. Näiden ehtojen konkreettisia seurauksia voi käytännössä olla vaikeaa arvioida. Tällaiset immateriaalioikeuksia koskevat vastuulausekkeet ovat kohtuullisia yleensä vain silloin, kun sopimuksessa myös määritellään tarkasti ne toimenpiteet, joita noudattamalla tutkimuksen tekijän vastuu voidaan poistaa.

Yliopiston kannalta kohtuuton vastuulauseke voi edellyttää esimerkiksi vastuun ottamista siitä, ettei tutkimusaineiston käyttäminen loukkaa patentti- tai tekijänoikeuksia. Käytännössä sopijapuoli voi hyvin harvoin taata sen, ettei tutkimusaineisto loukkaa minkään ulkopuolisen tahon patenteja tai tekijänoikeuksia.

Esimerkki yliopiston kannalta kohtuuttomasta patentti- ja tekijänoikeudellisesta vastuulausekkeesta:

Vastuu immateriaalioikeuksien loukkauksista:

Tutkimuksen tekijä vastaa siitä, ettei tutkimuksesta tilaajalle toimitettu aineisto tai tuotettu tutkimuspalvelu loukkaa voimassa olevia patentti-, tekijän- tai muita immateriaalioikeuksia.

Tutkimuksen tekijä vastaa omasta ja tilaajan puolesta ja omalla kustannuksellaan siitä, että hän vastaa em. oikeuksiin kohdistuviin vaatimuksiin ja vastaamiseen vaadituista toimenpiteistä sekä mahdollisista oikeudenkäynneistä.

Jos tutkimuksen tekijän toimittama aineisto, aineiston osa tai aineiston käyttö katsotaan loukkaavan toisen omistus- tai immateriaalioikeutta niin, että oikeus estää vastaavan jatkokäytön, tutkimuksen tekijä sitoutuu omalla kustannuksellaan välittömästi hankkimaan tilaajalle oikeuden jatkokäyttöön. Toinen mahdollisuus on tuottaa tilattu tutkimus uudelleen siten, että aineistoa tai sen osaa muutetaan sellaiseksi, ettei ulkopuolisten oikeuksia loukata.

Jos tutkimuksen tekijän toimittama aineisto, aineiston osa tai aineiston käyttö loukkaa toisen omistusoikeutta tai immateriaalioikeuksia niin, että oikeus estää tai viivästyttää vastaavaa jatkokäyttöä, on tutkimuksen tekijän vastuulla korvata jatkokäyttömahdollisuuden puuttumisesta tai viivästyttämisestä sekä tutkimuksen uudelleen suorittamisesta aiheutuvat välittömät vahingot.

On selvää, että tulosaineiston hyödyntäjälle on tärkeää saada käyttöönsä aineistoa, joka ei loukkaa ulkopuolisten tekijänoikeuksia. Yksi tapa turvata sekä hyödyntäjän että yliopiston oikeudet on sopia siitä, että esimerkiksi patentti- ja rekisterihallitukselta tai patenttiasiamieheltä tilataan uutuustutkimus. Tällä tavalla voidaan ainakin osittain selvittää, loukkaako keksintö voimassa olevia patenteja. Tutkimussopimuksessa on sovittava myös siitä, kuka vastaa pyydettyvän ennakkouutuustutkimuksen aiheuttamista kustannuksista.

8. IMMATERIAALIOIKEUDET

Tutkimushankkeita koskevissa sopimuksissa myös yliopistoja on yhä useammin veloitettu suojaamaan tulosaineisto. Tulosaineiston suojaaminen palvelee aina sen hyödyntämistä. Oikean suojaamuodon valitseminen edellyttää asiantuntemusta, sillä tulosaineisto voi olla hyvin monenlainen. Tulosaineisto voi myös kuulua usean eri immateriaalioikeudellisen suojaamuodon piiriin. Se, miten tulosaineisto voidaan suojata, tulisi aina selvittää ennen tulosaineiston julkaisemista.

Osa tulosaineiston suojaamustoista vaatii aktiivista toimintaa, joko hakemuksen laatimista tai sopimuksen tekemistä. Tällaisia suojaamustoja ovat patentti-, mallioikeus-, hyödyllisyysmalli- ja tavaramerkkisuojat sekä salassapito. Salassapidosta kerrotaan tarkemmin luvussa 4.1. Salassapidolla on suuri merkitys silloin, kun tulosaineistolle ei voida hakea mitään suojaamustoja. Salassapidolla on toisaalta merkitystä myös tulosaineiston suojaamista haettaessa. Esimerkiksi keksintö ei voi saada patenttisuojausta, jos keksintö on julkaistu ennen patentin hakemista.

Se, minkä suojaamuodon piiriin tulosaineisto mahdollisesti kuuluu, määrittää myös osan ehdoista, joita tulosaineistosta sopimisessa tulee noudattaa. Esimerkiksi tekijänoikeudellisen suojan piiriin kuuluvan tulosaineiston luovutuksen yhteydessä tulee huomioda, että tekijänoikeuslaissa määritellyn vapaan käyttöoikeuden alaa ei voi rajoittaa kahdenvälisillä sopimuksilla. Samoin tekijänoikeuslainsäädäntö asettaa tiettyjä ehtoja sille, miten oikeudenluovutusta koskevaa sopimusta tulkitaan. Näistä seikoista kerrotaan tarkemmin tekijänoikeutta käsittelevässä luvussa 8.1.

Jotta tulosaineisto yltäisi immateriaalioikeudellisiin suojaamustoihin, tulosaineistolta vaaditaan aina tiettyä keksinnöllisyyden tasoa tai muuta omaperäisyyttä. Kaikki tulosaineiston osat eivät välttämättä yllä suojan tasolle. Siksi tulosaineistoon voi aina myös sisältyä sellaista aineistoa ja osia, jotka eivät saa immateriaalioikeudellista suojaa.

Tutkimussopimuksessa sovitaan usein siitä, missä laajuudessa hankkeen osapuolilla on velvollisuus suojata osa tai kaikki hankkeessa syntyvät tulokset. Sopimuksen suojaamista koskeviin kohtiin otetaan yleensä ainakin ehdot siitä, millaisten suojaamustojen hakemista edellytetään, miten vastuu suojaamisesta jakautuu, miten suojaamisesta aiheutuneet kustannukset jakautuvat ja miten pitkään vastuu suojaamuodon ylläpidosta jatkuu. Samassa yhteydessä sovitaan yleensä myös siitä, millaisia seurauksia on suojaamista koskevien sopimusehtojen noudattamatta jättämisestä.

Tilaajarahoitteisissa hankkeissa vastuu tulosaineiston suojaamisesta on yleensä tilaajalla, jonka omistukseen tulosaineisto siirtyy. Yhteisrahoitteisissa hankkeissa suojaamisvastuu on yleensä jakautunut eri osapuolten kesken. Tällöin suojaamisvastuu saattaa siis olla myös yliopistolla ja tutkimusryhmällä.

Se, jolla on velvollisuus suojata, maksaa yleensä myös suojaamisesta aiheutuvat kustannukset. Jos tutkimussopimuksessa edellytetään tulosaineiston suojaamista, tästä aiheutuvat kustannukset tulee ottaa huomioon myös hankkeen hinnoittelussa ja muussa taloussuunnittelussa. Suojaamisen kustannukset riippuvat suojaamismuodosta. Esimerkiksi pelkän patentin hakemista ja ylläpitokulujen arvioiminen voi olla suhteellisen yksinkertaista. Sen sijaan vaikeampaa on arvioida kustannusten kasvamista, jos on kysymys salassapidosta tai patenttihakemuksesta, silloin kun esimerkiksi hakuprosessin aikana joudutaan vastaamaan useisiin välipäätöksiin.

Kun selvitetään sitä, millaisen suojamuodon piiriin tulosaineisto kuuluu, tarvitaan sekä tulosaineiston sisäl-
lön tuntemusta että immateriaalioikeudellista asiantuntemusta. Etenkin rekisteröintiä vaativan suojamuodon
(esim. patentti) hakemisessa on aina syytä turvautua asiantuntijan apuun. Kaikkien tutkimustyön tekijöiden
ja hankkeiden organisaattoreiden on kuitenkin hyvä tietää ainakin perusasiat eri suojamuodoista. Seuraa-
vassa käydään tiivistetysti läpi tärkeimpien immateriaalioikeudellisten suojamuotojen merkitystä tutkimus-
hankkeissa.

Lisää immateriaalioikeuksista teknologiaprojekteissa: <http://www.tekes.fi/rahoitus/yritys/juridi/IPR-strategia.html>

Muita hyödyllisiä immateriaalioikeutta käsitteleviä lähteitä:

www.prh.fi

www.iprinfo.com

www.cordis.lu/ipr-helpdesk/en/home.html

www.wipo.org

8.1. Tekijänoikeus

Tutkimustoiminnan yhteydessä käytetään hyväksi ja tuotetaan laajasti aineistoa, jonka voidaan katsoa
kuuluvaksi tekijänoikeudellisen suojan piiriin. Tekijänoikeudellinen suoja onkin yksi keskeisimmistä suoja-
muodoista myös tutkimustoiminnassa. Yleensä sen merkitystä tutkimustoiminnassa ei kuitenkaan tunneta
yhtä hyvin kuin esimerkiksi patenttisuojan merkitys tunnetaan.

Tekijänoikeus syntyy aina sille henkilölle, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen. Tekijänoikeudel-
lisen aineiston tuottaja voi siis aina olla vain henkilö, jolle oikeus syntyy. Tutkimustoiminnan yhteydessä
yliopistoissa tekijänoikeudella suojatun aineiston tuottajina voivat olla esimerkiksi opetus- ja tutkimustehtä-
vissä toimivat, mutta myös opiskelija.

Tutkimushankkeissa on tärkeä selvittää

- kuinka paljon tutkimuksen tekemiseen voidaan käyttää toisen tuottamaa tekijänoikeudella suojattua aineistoa
- voiko aineiston siirtää osaksi tulosaineistoa
- mitkä tutkimuksessa syntyneistä aineistoista kuuluvat tekijänoikeudellisen suojan piiriin ja kenelle oikeus syntyy.

Tekijänoikeuden sisältö lyhyesti:

- Teos on itsenäinen ja omaperäinen tekijänsä luomistyön tulos.
- Suojaa saa teoksen ulkoinen ja sisäinen muoto, ei kuitenkaan idea, aihe tai yksittäinen tieto.
- Oikeus syntyy aina luonnolliselle henkilölle tai henkilöille yhdessä. Yrityksillä ja yhteisöillä voi olla ainoastaan alkuperäisiltä oikeudenhaltijoilta saatuja johdannaisia oikeuksia, jotka saadaan sopimuksen perusteella.
- Tekijänoikeutensa perusteella oikeudenhaltija saa yksinoikeuden määrätä teoksen käytöstä, kuten teoskappaleiden valmistamisesta ja teoskappaleiden levittämisestä myymällä, vuokraamalla tai lainaamalla. Oikeudenhaltijalla aina oikeus kieltää luvaton käyttö ja asettaa käytölle ehtoja.
- Oikeus on voimassa yleensä enintään 70 vuotta tekijän kuolinvuoden päättymisestä.

Tekijänoikeudella suojattuja teoksia ovat kaikki sellaiset työt, joita voidaan pitää riittävän itsenäisinä ja omaperäisinä ylittääkseen teoskynnyksen. Suojaa saavat muun muassa selittävä suullinen tai kirjallinen esitys kartta, selittävä piirustus, graafisesti muotoiltu teos tai tietokoneohjelma. Koska suojan piiriin kuuluu laaja määrä eri aineistoja, on tekijänoikeudella suojattujen aineiston käyttö tutkimuksessa yleistä. Vastaavasti tutkimuksen tulokset tuotetaan tai julkaistaan muodossa, joka on usein tekijänoikeudella suojattua.

Tekijänoikeus tuottaa omistajalleen yksinoikeuden määrätä tekijänoikeudella suojatun aineiston käytöstä. Määräysvalta koskee sekä tekijänoikeuden taloudellista puolta että tekijänoikeuteen kuuluvia moraalisia oikeuksia. Tämä yksinoikeudellinen määräysvalta sisältää myös oikeuden estää muita käyttämästä tekijänoikeudella suojattua aineistoa esimerkiksi ilman lupaa tai ilman taloudellista korvausta käytöstä. Myös kun on kyse tutkimustoiminnassa tuotetusta aineistosta, oikeus määrätä sen käytöstä on käytännössä tärkeää.

Tekijänoikeuksien jakautuminen

1. Taloudelliset oikeudet:

- oikeus valmistaa tekijänoikeudella suojattua aineistoa
- oikeus levittää tekijänoikeudella suojattua aineistoa
- oikeus näyttää ja esittää tekijänoikeudella suojattua aineistoa.

2. Moraaliset oikeudet:

- oikeus tulla tunnustetuksi tekijänoikeudella suojatun aineiston tekijänä
- oikeus rajoittaa tekijänoikeudella suojatun aineiston käyttöä, jos kyseinen käyttötapa loukkaisi sen tekijää.

Tekijänoikeudellisella suojalla on kuitenkin aina rajoituksensa. Tutkimustoiminnan kannalta on usein keskeistä se, että tekijänoikeus suojaa ainoastaan sitä teoksen ulkonaista ja sisäistä muotoa, joka ilmentää tekijänsä persoonallista luomistyötä. Sen sijaan suoja ei ulotu teoksen ideaan, aiheeseen tai yksittäiseen tietoon. Väärinkäsitykset tekijänoikeudellisen suojan laajuudesta saattavat johtaa joskus yllättäviinkin tilanteisiin. Usein tekijänoikeuden odotetaan suojaavan myös tutkimuksessa syntynyttä ideaa tai tutkimuksessa syntynyttä tietoa. On tärkeää muistaa, ettei tekijänoikeus suojaa näistä kumpaakaan. Esimerkiksi tietokoneohjelmien kehittämisen yhteydessä ei tekijänoikeudellista suojaa saa se, joka on kehittänyt ohjelman idean, vaan oikeus syntyy vasta varsinaisen ohjelmakoodin luoneelle henkilölle.

Kun halutaan suojata esimerkiksi idea, ainoa tapa suojata se on tehdä salassapitosopimus yhteistyösapuolten kanssa ennen idean paljastamista. Koska esimerkiksi tutkimus- tai tuoteidea ei saa suojaa tekijänoikeuden perusteella, salassapitosopimusten solmiminen on tärkeää hankeneuvotteluja aloitettaessa.

Tekijänoikeudella suojatun aineiston tuottajana voi luonnollisesti olla yksi tai useampi henkilö. Tekijänoikeus voi syntyä usealle henkilölle yhdessä, jos suojatun aineiston tuottamiseen on osallistunut useampia siten, etteivät heidän osuutensa ole erotettavissa toisistaan. Tällöin on kyseessä ns. yhteisteos. Jos usean henkilön panokset voidaan erottaa lopputuotteesta, on kysymyksessä ns. yhteen liitetty teos. Tutkimustyössä kysymys yhteisteoksesta ja yhteen liitetystä teoksesta on usein ajankohtainen, koska käytännön tutkimustyötä tehdään ryhmissä. Sen sijaan tutkimustyön tekijän ja työn ohjaajan välillä tekijänoikeuden syntyminen on ongelmattomampaa. Tekijänoikeus voi syntyä työn tehneiden opiskelijoiden lisäksi esimerkiksi opinnäytetyön ohjaajalle, mikäli ohjaajan panos työn tekemiseen on ollut itsenäinen ja luova. Ohjaajalle ei tekijänoikeutta synny, jos hänen panoksensa on pelkästään ohjaava ja neuvova. Käytännössä ohjaajan panos voikin vain harvoin ylittää teoskynnyksen. Tieteellisen julkaisun laadinnassa on kuitenkin aina omat toimintatapansa, joilla on vaikutusta esimerkiksi julkaisujen kirjoittajien ilmoittamiseen.

Tekijänoikeus voidaan luovuttaa kokonaan tai osittain toiselle luonnolliselle henkilölle tai esimerkiksi yritykselle ja yhteisölle. Kaikkia tekijänoikeuksia ei kuitenkaan voi luovuttaa, ja rajoitukset koskevat tekijälle kuuluvia moraalisia oikeuksia. Usein tutkimustoiminnassa moraalisia oikeuksia koskeva rajoitus on kuitenkin merkityksetön.

Tekijänoikeuden luovutussopimukselta ei edellytetä mitään tiettyä muotoa. Käytännössä oikeuksien luovutus tulisi kuitenkin aina tehdä kirjallisesti. Luovutussopimuksen tekemisessä tulee myös huomioida se, että tekijänoikeuslainsäädäntö sisältää tiettyjä tulkintasääntöjä oikeuden luovutuksen varalle. Erityisen tärkeää on huomioida, että tiettyjä oikeuksia voidaan luovuttaa vain, jos siitä nimenomaan mainitaan luovutussopimuksessa. Tällä perusteella luovutussopimuksessa tulee mainita ainakin

- oikeus luovuttaa hankittuja tekijänoikeuksia edelleen ja
- oikeus muuttaa tai muunnella tekijänoikeudella suojattua aineistoa.

Jos luovutussopimuksessa näitä oikeuksia ei mainita, ei niitä sopimuksen perusteella ole syntynyt. Käytännössä tulkintasäännöt ovat tärkeitä esimerkiksi solmittaessa oikeuksiensierstosopimuksia tutkijan ja yliopiston välillä. Tärkeää on muistaa, että oikeuksiensierstosopimusten nimenomaisena tarkoituksena on, että yliopisto siirtää niiden perusteella itselleen tulleet oikeudet edelleen tutkimushankkeiden muiden osapuolten käyttöön. Yleensä tutkimusten tulosaineiston hyödyntäjät edellyttävät katkeamatonta oikeuksien siirtoketjua tulosaineiston alkuperäiseltä tekijänoikeuden haltijalta itselleen. Jos tulosaineistoon kohdistuu esimerkiksi useiden eri tutkijoiden oikeuksia, voi hyödyntäminen osoittautua kannattamattomaksi jo siksi, että tarvittavien oikeuksien hankkiminen usealta eri tutkijalta vaatii liian suurta hallinnointia. Oikeuksien selkeä kokoaminen ja siirtäminen hyödyntäjätaholle voi muodostua hankkeiden menestystekijäksi etenkin sellaisilla tutkimusaloilla, joissa vallitsee kova kilpailu.

Tekijänoikeuden luovutus on aina eri asia kuin teoskappaleen tai teosaineiston luovutus. Pelkkään teoskappaleen luovutukseen esimerkiksi myymällä teoskappale edelleen ei sisälly tekijänoikeuden luovutusta. Siksi kun esimerkiksi sovitaan tutkimuksen tuloksena syntyneen tietokoneohjelman tai prototyypin luovutuksesta, tulisi aina myös sopia tulosaineiston luovutus- ja siirtovelvollisuuden lisäksi tekijänoikeuksien siirtymisestä.

Tekijänoikeus voi olla myös päällekkäinen toisten suojamuotojen kanssa. Tekijänoikeus ei esimerkiksi sulkeudu pois, vaikka teoskynnyksen ylittävä työ olisikin suojattavissa patentilla, mallioikeudella tai jollakin muulla teknisellä suojakeinolla. Käytännössä näiden suojamuotojen kohde on kuitenkin erilainen. Tekijänoikeus suojaa esimerkiksi tutkijan tuottamaa teknistä selostusta keksinnön sisällöstä, kun taas patentti suojaa keksinnön teknistä ideaa.

Tekijänoikeuden loukkaus antaa tekijänoikeuden haltijalle aina oikeuden vahingonkorvaukseen luvattomasta käytöstä ja oikeuden hyvitykseen. Siksi tekijänoikeudella suojatun aineiston käyttämiseen esimerkiksi tutkimuksen tausta-aineistona tulisi aina kiinnittää erityistä huomiota. Tekijänoikeuslainsäädäntö sisältää määräykset, jotka koskevat oikeutta käyttää tekijänoikeudella suojattua aineistoa esimerkiksi siteeratessa sekä muutoin tieteellisen käytön yhteydessä. Tärkeää on kuitenkin huomata, että nämä vapaaseen käyttöpiiriin kuuluvat käyttömuodot ovat suppeita, eivätkä ne kata käyttöä esimerkiksi kaupallisissa sovelluksissa.

Käytännössä esiin tulevilla tekijänoikeusongelmissa voidaan apua saada pyytämällä esimerkiksi tekijänoikeusneuvostolta lausunto tekijänoikeuden sisällöstä ko. yksittäistapauksessa. Tekijänoikeusneuvosto toimii opetusministeriön alaisuudessa, ja se antaa pyynnöstä lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Lausunnot ovat suosituksen luonteisia, eivätkä ne siten oikeudellisesti sido lausunnon pyytäjää tai tämän vastapuolta. Käytännössä niitä kuitenkin noudatetaan osapuolten välisissä sopimuksissa ja tekijänoikeudellisten riitaasioiden tuomioistuinratkaisuisissa.

Kun teet tutkimusta

- selvitä, mitkä aineistot saavat tekijänoikeudellista suojaa
- mieti, millaiseen käyttöön tarvitset suojattuja aineistoja
- mieti, onko aineistoa tarkoitus muunnella tai luovuttaa edelleen käytettäväksi muualla
- selvitä, tarvitaanko käyttöön tekijänoikeuden haltijan lupa
- selvitä, kuka on tekijänoikeuden haltija
- pyydä tarvittaessa kirjallinen lupa käyttöön tekijänoikeuden haltijalta.

8. 2. Patenti

Erityisesti teknisen ja luonnontieteellisen tutkimuksen yhteydessä syntyy teknisiä ratkaisuja, jotka voidaan suojata patentilla. Patentilla tarkoitetaan yksinoikeutta ammattimaisesti valmistaa ja pitää kaupan keksittyä teknistä ratkaisua tai soveltaa yksinoikeudella keksittyä menetelmää. Se myönnetään hakemuksen perusteella. Patenti ei periaatteessa estä esimerkiksi patentoidun teknisen ratkaisun tutkimista tai menetelmän soveltamista kokeellisesti ei-kaupallisen tutkimuksen yhteydessä. Siksi patenttien merkitystä varsinaiselle tutkimustyölle on pidetty vähäisenä.

Patentilla on kuitenkin suuri merkitys silloin, kun tutkimustyössä kehitettyjä teknisiä ratkaisuja pyritään siirtämään teollisesti hyödynnettäviin tuotteisiin ja kaupallisiin sovelluksiin. Patenttisuoja vaikuttaa siis suoraan tutkimustyössä kehitetyn tiedon hyödyntämismahdollisuuksiin. Patentin hakemisella on siksi myös suuri merkitys tutkijoille. Kun pohditaan, kannattaako jokin tekninen ratkaisu suojata patentilla, tulisi ottaa huomioon ainakin seuraavat näkökulmat:

- patenti on käyntikortti kansainvälisiin tutkimushankkeisiin ja yritysyritysyhteistyöhön
- patenti on osoitus alan osaamisesta
- patenti voi tarjota mahdollisuuden omaan yritystoimintaan
- patentista voi saada taloudellista hyötyä.

Jotta keksintö voidaan suojata patentilla, täytyy tehdä patenttihakemus patenttiviranomaiselle. Suomessa patenttiviranomainen on Patenti- ja rekisterihallitus. Patenttia voi hakea keksijä tai se, jolle keksijä on oikeutensa sopimuksella siirtänyt. Patenti myönnetään hakemuksesta vain sellaiseen keksintöön, joka on uusi, joka eroaa olennaisesti aikaisemmin tunnetusta ja joka myös toimii hakemuksessa esitetyllä tavalla.

Tietoa patentin hakemisesta: www.prh.fi/pa/pahak.html

Patentin hakulomakkeet: www.prh.fi/pa/palom.html

Patentin hakemiselle asetettu uutuusvaatimus edellyttää, ettei keksintöä ole millään tavoin julkistettu ennen patentin hakemista. Tutkimustyön yhteydessä julkaisuilla on perinteisesti ollut keskeinen merkitys. Jos patenti halutaan tutkimuksen yhteydessä syntyneelle tekniselle ratkaisulle, tekniikkaa ei saa kuvata edes tieteellisissä julkaisuissa, kongressiesitelmissä, seminaareissa tai vastaavissa tilaisuuksissa ennen hakemuksen jättämistä. Tähän vaatimukseen tulisi aina kiinnittää huomiota, kun suunnitellaan tutkimuksen tulosten julkaisemista.

Miten sekä julkaisen että patentoin?

- Älä julkista keksintöä ennen patenttihakemuksen tekemistä.
- Mieti ja tarkista, liittyykö julkaisuun patentoitava keksintö.
- Käänny hyvissä ajoin ennen julkaisupäivää innovaatio- tai patenttiasiamiehen tms. puoleen.
- Muista pääsääntö: ensin patenttihakemus - sitten julkaisu tai muu julkistaminen.

Vain tietyntyyppiset keksinnöt ovat suojattavissa patentilla. Patentoitava keksintö voi olla esimerkiksi uuden teknisen ratkaisun sisältävä tuote, laite, menetelmä tai tällaisen käyttö. Patentoitavia keksintöjä eivät sen sijaan ole löydöt, tieteelliset teoriat, matemaattiset menetelmät, taiteelliset luomukset, pelisäännöt, suunnitelmat liiketoimintaa varten, tietokoneohjelmat tai esimerkiksi tietojen esittäminen. Jotta tekninen idea voitaisiin suojata patentilla, idea on yleensä kyettävä esittämään hakemuksessa suojattavan teknisen ratkaisun muodossa. Käytännössä tämä tarkoittaa, että tekninen tieto tulee hakemuksessa kyetä esittämään tietyssä käyttöyhteydessä tai sovelluksessa.

Ennen patentin hakemista on tärkeää varmistua suojattavan tekniikan uutuudesta ja ainakin sulkea pois se mahdollisuus, että tekniikka on aiemmin suojattu. Uutuuden lisäksi patentoitavan keksinnön on oltava keksinnöllinen; se ei saa olla ilmeinen aikaisemmin tunnettujen tekniikoiden tai tietojen perusteella. Parhaiten tämä käy tekemällä uutuustutkimus aiemmin julkaistuista patenteista. Jos tekniikka on jo aikaisemmin

suojattu osittain, voi kysymyksessä olla lisäparannus vanhaan teknologiaan. Tällöin tulisi selvittää, riippuuko lisäparannus sillä tavalla aikaisemmin suojatusta teknologiasta, että sen käyttäminen kaupallisissa sovelluksissa vaatii lisenssiä aiemman teknisen ratkaisun patentinhaltijalta.

Miksi kannattaa tehdä uutuustutkimus ?

- Uutuustutkimus selvittää, onko teknisen ongelman ratkaisu uusi vai aikaisemmin tunnettu.
- Jos ratkaisu osoittautuu aikaisemmin tunnetuksi, voidaan miettiä uutta sovellusta.
- Tutkimuksella selviävät kaikki keksinnön lähelle tulevat ratkaisut.
- Uutuustutkimus maksaa huomattavasti vähemmän kuin itse patentointi.

Uutuustutkimuksen lisäksi patenttia haettaessa on hyvä lisäksi selvittää jo etukäteen

- patentointikustannukset
- patentin hyödyntämismahdollisuudet
- patentin valvontamahdollisuudet.

Huolelliseen patentointimahdollisuuksien kartoitukseen tarvitaan yleensä asiantuntija-apua. Tällaisia palveluja tarjoavat esimerkiksi patenttitoimistot.

Luettelo Patenttiasiamiesyhdistys ry:n hyväksymistä patenttiasiamiehistä ja patenttitoimistoista: www.prh.fi/pa/palink.html

Tietoa kansallisista ja kansainvälisistä patenttitoimistoista ja patenttiasiamiehistä sekä maakohtaiset linkit alan organisaatioihin ja julkaisuihin: www.piperpat.co.nz/resource/world.html

Patentti parantaa mahdollisuuksia hyödyntää tutkimustuloksia tulevaisuudessakin. Yrityksille valmiiksi suojattu teknologia on aina suojaamatonta houkuttelevampaa. Hyödyntämismahdollisuuksien laajuuteen vaikuttavat myös patentin voimassaoloaika ja suojan laajuus. Käytännössä patentti on voimassa enintään 20 vuotta, ja se on voimassa vain sen valtion tai valtioryhmän alueella, missä patenttia on haettu.

Patentit toimivat myös hyödyllisinä teknisen tiedon lähteinä. Esimerkiksi tutkimustyötä aloitettaessa voidaan patenttitietokantojen avulla selvittää, mikä on jo suojatun teknisen tiedon taso. Tutkimuksen hyvään tekotaan kuuluu se, että tutustutaan patenttitietokantoihin aiotulta tutkimusalueelta jo ennen tutkimushankkeen ryhtymistä.

Maksuttomat patenttitietokannat internetissä:

<http://espacenet.prh.fi> - patenttijulkaisut tärkeimmistä teollisuusmaista.

<http://www.patents.ibm.com/> - Yhdysvaltalaiset patentit, viime vuosilta myös eurooppalaisia ja japanilaisia sekä WIPO:n kautta haettuja patenteja.

<http://www.uspto.gov/patft/index.html> - Yhdysvaltain patentti- ja tavaramerkkiviraston patenttitietokanta.

Miksi patentti on tärkeä tiedonlähde?

- Patentti ohjaa tutkimuksen uuteen ja aiemmin tuntemattomaan.
- Patentti auttaa löytämään ongelmaan vaihtoehtoisia ratkaisuja.
- On todettu, että uusista teknisistä ratkaisuista 80-90 % julkaistaan patenteissa.
- On todettu, että tutkimus- ja kehitystyöstä jopa 30-50 % tuottaa aikaisemmin keksittyä.

Patentin hakemiseen liittyvää lisätietoa:

www.te-keskus.fi

www.keksintosaatio.fi

www.patenttiasiamiesyhdistys.fi

<http://www.european-patent-office.org>

8. 3. Hyödyllisyysmalli

Hyödyllisyysmallilla tarkoitetaan rekisteröityä yksinoikeutta keksinnön ammattimaiseen hyväksikäyttöön. Hyödyllisyysmalli on pääasiassa tarkoitettu suojaamuodoksi sellaisille keksinnöille, jotka eivät täytä patentoitavalta keksinnöltä vaadittavaa teknistä tasoa, mutta joiden hyödyntäminen kuitenkin halutaan suojata.

Hyödyllisyysmalli ei yllä patentin antaman suojan tasolle, mutta se on käyttökelpoinen suojaamuoto erityisesti, koska sen hakumenettely on yksinkertainen ja nopea. Sen hakeminen on yleensä myös halvempaa kuin patenttisuojan hakeminen. Hyödyllisyysmallin hakeminen on paras suojaamismuoto silloin, kun keksinnön hyödyntämisestä saatavan voiton odotetaan jäävän pienemmäksi kuin patentoinnista aiheutuvat kustannukset. Koska suoja on voimassa korkeintaan 10 vuotta, on hyödyllisyysmalli on sopiva suojaamuoto myös silloin, kun keksinnön odotettavissa oleva hyödyntämisaika on lyhyt.

Tietoa hyödyllisyysmallin hakemisesta: <http://www.prh.fi/hm/hmhak.html>

Hyödyllisyysmallin voi saada sellaiseen tekniseen ratkaisuun, jota voidaan käyttää teollisesti. Hyödyllisyysmallilla voidaan suojata perinteisten teknisten ratkaisujen lisäksi myös kemialliset yhdisteet, ravinto- tai lääkeaineet sekä mikrobiologiset keksinnöt. Ainoastaan menetelmää ei voi suojata hyödyllisyysmallilla.

Hyödyllisyysmallin voi saada vain keksintöön, joka on uusi ja eroaa selvästi kaikesta ennen rekisteröinnin hakemispäivää tunnetuiksi tulleista teknisistä ratkaisuista. Rekisteriviranomainen tutkii keksinnön uutuuden vain, jos ulkopuolinen taho pyytää uutuustutkimuksen tekemistä kuuden kuukauden sisällä hakemuksen julkaisemisesta. Ellei vaatimuksia esitetä määräajassa, myönnetään keksinnölle hyödyllisyysmalli. Sen sijaan tulisi kiinnittää huomiota siihen, ettei keksintöä julkaista ennen hakemuksen tekemistä. Myöskään hyödyllisyysmallihakemusta ei voida hyväksyä, jos tekninen ratkaisu on julkaistu ennen hakemuksen tekoa.

Tutkimustoiminnan yhteydessä hyödyllisyysmallia ei haeta kovinkaan usein. Hyödyllisyysmalli olisi kuitenkin käyttökelpoinen suojaamuoto esimerkiksi tutkimustyössä syntyvien sivutuotteiden, kuten työkalujen tai työvälineiden suojaamiseen, kun ratkaisun keksinnöllisyyden asteesta ei ole täyttä varmuutta tai kun keksinnön hyödyntämismahdollisuuksista muutoin ei vielä ole tietoa.

Patentin hakemisen yhteydessä kannattaa myös muistaa, että patenttihakemus voidaan muuntaa hyödyllisyysmallihakemukseksi. Muuntomahdollisuus on hyödyllinen etenkin jos patentin hakemisen jälkeen todetaan, että hakemuksen menestymisen mahdollisuudet ovat epävarmat.

8. 4. Muut suojaamuodot

Tulosaineiston hyödyntämistä voidaan tehostaa myös suojaamalla osa tulosaineistosta joko mallisuojaalla tai tavaramerkillä. Nämä suojaamuodot ovat kuitenkin harvinaisempia tutkimustoiminnan yhteydessä.

Mallioikeuden avulla voidaan suojata esineen ulkomuotoa. Mallioikeuden perusteella yksinoikeuden voi saada vain sellaiseen malliin, joka on uusi ja eroaa aikaisemmin tunnetuista malleista. Suojattavia malleja ovat esine- ja koristemallit. Esinemalleina voidaan suojata esimerkiksi työkalujen tai erilaisten teknisten laitteiden ulkomuoto. Muodolta ei edellytetä esteettisyyttä, vaan esineen uusi muoto voi olla myös esineen käyttötarkoitusta hyödyttävää. Pintakuvioina suojattavia ovat esimerkiksi koristepainatukset ja reliefit.

Tutkimustoiminnan yhteydessä mallisuojaaja haetaan harvoin, koska tällä suojaamuodolla suojataan yleensä markkinoitavia tuotteita. Mallisuoja saattaa kuitenkin olla hyödyllinen suoja esimerkiksi tutkimustyössä syntyvien sivutuotteiden, kuten työkalujen tai työvälineiden sekä laiteparannusten suojaamiseen, kun kehitystyössä syntyy nimenomaan työkaluille uutta muotoilua.

Ta

Tavaramerkillä tarkoitetaan tunnusta, jonka avulla voidaan erottaa elinkeinotoiminnan yhteydessä liikkeelle lasketut tavarat tai palvelut toisista tavaroista tai palveluista.

Tutkimushankkeiden yhteydessä tavaramerkkisuojaa saatetaan hakea esimerkiksi tutkimushankkeen tunnukseksi tai hankkeesta syntyneiden tuotteiden, esimerkiksi tietokoneohjelmien nimille. Myös yliopistoille suunniteltuja logoja on saatettu rekisteröidä tavaramerkkeinä. Tavaramerkin hakijaksi kelpaa ainoastaan luonnollinen henkilö tai juridinen henkilö. Tästä syystä laitoksen tai yksittäisen hankkeen puolesta tavaramerkkiä voi hakea ainoastaan yliopisto, jonka nimiin tavaramerkki rekisteröidään. Yksittäiset tutkijat voivat kuitenkin hakea tavaramerkkiä esimerkiksi itse kehittämiensä ohjelmistotuotteiden nimille.

Tavaramerkkinä voi toimia mikä tahansa merkki, joka voidaan esittää graafisesti. Tavaramerkki voi siis olla sana- tai kuviomerkki tai näiden yhdistelmä. Tavaramerkkinä voi näiden lisäksi olla kuitenkin myös tavaran tai pakkauksen muoto, iskulause, kirjainyhdistelmä tai vaikkapa ääni, joka voidaan nuotituksen avulla esittää graafisesti. Tavaramerkin rekisteröinti edellyttää muun muassa, että haettu tavaramerkki on erotettavissa muista aiemmin rekisteröidyistä merkeistä ja merkki on erottamiskykyinen.

Tulosaineiston suojaamistapoihin luetaan yleensä myös salassapito. Salassapito onkin usein ainoa yksinoikeuden takaava suojaamismuoto, kun tulosaineisto ei kuulu tekijänoikeuden, patentin, hyödyllisyysmallin tai muunkaan immateriaalisen suojamuodon piiriin. Salassapito on kuitenkin ongelmallista erityisesti, jos tutkimuksesta halutaan tuottaa myös julkaisuja akateemista ansioitumista varten. Salassapitoa tutkimushankkeiden yhteydessä käsitellään tarkemmin luvussa 4.1.

9. OIKEUKSIEN SIIRTÄMINEN

Yliopiston, korkeakoulun tai vastaavanlaisen tieteellisen opetuslaitoksen opettajaa ja tutkijaa ei tässä ominaisuudessaan pidetä työsuhdekeksintölaissa tarkoitettavana työntekijänä. Yliopiston tutkijat ja opettajat omistavat itse oikeudet tutkimustyönsä tuloksiin. Sen sijaan yliopistossa toimivat suunnittelija, atk-henkilö, laboratorioinsinööri ja vastaavat työntekijät kuuluvat työsuhdekeksintölain piiriin. Tutkijoiden erityisasemaa sääntelevät työsuhdekeksintölain 1 § sekä tietokoneohjelmien osalta tekijänoikeuslain 40b § 2 momentti. Kun yliopistossa käynnistetään tutkimushanketta, on aina selvitettävä, täytyykö tutkijoiden oikeuksia siirtää yliopistolle.

Yliopistoissa tutkijoiden oikeudet siirretään hankkeissa yleensä kolmella eri tavalla:

- oikeudet siirretään jokaiselta tutkimustyötä tekevältä tutkijalta sopimuksilla yliopiston haltuun, kun hankkeeseen liittyvä työ- tai virkasuhde alkaa
- oikeudet siirretään jokaiselta hankkeessa työskentelevältä tutkijalta sopimuksella yliopistolle hankkeen käynnistämisen yhteydessä. Tämä tehdään kustakin yksittäisestä hankkeesta erikseen
- kaikki hankkeessa mukana olevat tutkijat allekirjoittavat hanketta koskevan sopimuksen henkilökohtaisesti siten he sitoutuvat sen oikeuksien siirtoa ja käyttöoikeuksia koskeviin sopimusehtoihin suoraan.

Oikeuksiensuosiirtosopimukset otettiin yleisesti käyttöön yliopistoissa EU:n tutkimushankesopimusten yleistyessä. Toistaiseksi näitä sopimuksia ei kuitenkaan tehdä kaikissa tutkimushankkeissa. Tutkijoiden oikeudet hankkeissa syntyneisiin tutkimustuloksiin ovat kuitenkin samat riippumatta hankkeen rahoitusmuodoista. Tulosaineiston siirtymiseen tulisikin kiinnittää huomiota kaikissa hankkeissa.

Tutkija kertoi tehneensä patentoitavan keksinnön yhteisrahoitteisessa hankkeessa. Hankkeessa ei oltu laadittu oikeuksiensuosiirtosopimusta, vaikka tutkimussopimuksen sisältö edellyttikin tällaisen sopimuksen laadintaa. Tutkija ei tiennyt, kuuluuko keksinnön omistusoikeus hänelle vai yliopistolle. Keksinnön syntymisen taustaa selvitettyä todettiin, ettei keksintö liittynyt tutkimussuunnitelmassa tai -sopimuksessa mainittuun tutkimuksen tulosaineistoon. Patentoitavan keksinnön todettiin kuuluvan tutkijalle. Mikäli keksintö olisi

kuulunut hankkeen tulosaineistoon, olisi oikeuksiensiirtosopimuksen puuttuminen johtanut vaikeaan tilanteeseen.

9.1. Oikeuksiensiirtosopimus

Tutkimuksen tuloksia koskevat immateriaalioikeudet kuuluvat yliopistoissa tavallisesti tutkijoille. Oikeuksiensiirtosopimus on tutkijan ja yliopiston välinen sopimus, jossa tutkija siirtää tulosaineiston immateriaalioikeuksia yliopistolle. Yliopisto ei siis voi määrätä tulosaineistosta (esim. luovuttaa, lisensoida), ennen kuin oikeuksiensiirtosopimus on tehty.

Oikeuksiensiirtosopimus tehdään seuraavissa tilanteissa:

a) tilaajarahoitteinen tutkimus

- Tilaajarahoitteinen tutkimus on markkinahintaista tutkimusta, jossa tilaajalle luovutetaan tulosaineiston omistusoikeus ja tulosaineistoon liittyvät immateriaalioikeudet.
- Jotta yliopisto voi luovuttaa immateriaalioikeudet tilaajalle, sen on ensin tehtävä oikeuksiensiirtosopimus tutkijan kanssa.
- Esimerkiksi Tekesin eräiden tutkimusohjelmien sopimusehdoissa todetaan, että oikeuksiensiirtosopimukset on laadittava.

b) yhteisrahoitteinen tutkimus, jossa sopimuksen sisältö tai rahoitusehdot edellyttävät oikeuksiensiirtosopimuksen tekemistä.

- Sopimuksessa voidaan selkeästi todeta, että oikeuksiensiirtosopimus täytyy tehdä.
- Vaikka sopimuksessa ei ole suoraa mainintaa oikeuksiensiirtosopimuksen laatimisesta, sopimuksen sisältö voi edellyttää sen laatimista (esimerkiksi tulosaineiston käyttöoikeudet luovutetaan yritykselle). Oikeuksiensiirtosopimus yliopiston ja tutkijan välillä täytyy siis olla laadittuna, jotta tällaisiin ehtoihin voidaan sitoutua.
- EU:n viidennen puiteohjelman vakiosopimus edellyttää, että yliopiston ja tutkijoiden välille on laadittu oikeuksiensiirtosopimus.

Oikeuksiensiirtosopimuksen sisältö voi vaihdella hankkeittain ja yliopistoittain. Oikeuksiensiirtosopimukseen tulisi merkitä mm. seuraavat tiedot:

- sopimuksen tarkoitus à Mihin sopimuksella pyritään ja miksi se tehdään?
- siirrettävien oikeuksien yksilöinti à Siirtääkö tutkija tekijänoikeudet ja/tai teollisoikeudet? Siirretäänkö muuntelu- ja immateriaalioikeudet?
- siirrettävien oikeuksien laajuus à Kuinka laajaa oikeuksiensiirtoa tutkimussopimus edellyttää? Täytyykö tutkimussopimuksen mukaan tutkijan luovuttaa käyttö- ja/tai hyödyntämisoikeus tulosaineistoon?
- tutkijalle maksettava korvaus à Määritelläänkö korvaus sopimuksessa vai sovitaanko siitä erikseen? Paljonko tutkijalle maksetaan hyödyntämiskorvauksia esim. prosentteina?
- ohjeet keksintöilmoituksen tekemiseksi à Miten ja kenelle ilmoitus tehdään?
- salassapitositoumus à Täytyykö keksijän pitää keksintö salassa?
- allekirjoitukset à Kuka huolehtii tutkijoiden allekirjoitukset, kun esim. uusia tutkijoita tulee mukaan hankkeeseen?
- oikeuksien palautuminen tutkijalle à Missä tilanteessa ne voidaan palauttaa ja kuka vastaa siitä?

Kun oikeudet siirretään tilaajarahoitteisessa tutkimuksessa, tulosaineiston siirtämisestä ja korvauksista täytyy sopia kahdessa eri vaiheessa: tutkijan ja yliopiston välillä sekä yliopiston ja tilaajan välillä.

9. 2. Oikeuksiensiiirtoon liittyvä korvaus hyödyntämisestä

Oikeuksiensiiirtosopimuksessa voidaan tutkijalle maksettavasta korvauksesta sopia tarkoin prosenttein hyödyntämisestä saatavan tulon jaosta eri osapuolten kesken tai todeta, että korvauksista sovitaan erikseen. Tutkijan kannalta olisi kohtuullista, että keksinnöstä tulevan hyödyn jakoperiaatteet tai prosentit olisi kirjattu oikeuksiensiiirtosopimukseen. Yliopistoissa tulisikin määritellä periaatteet hyödynjaon suorittamiselle, sovellettavat hyödynjakoprosentit ja tilanteet, joissa prosentteista voidaan poiketa. Hyödynjaon tulee luonnollisesti palkita ja kannustaa tutkijoita, tukea tutkimusryhmän tutkimusta ja kattaa ainakin osittain yliopiston kuluja.

Suomen yliopistoissa noudatettavat hyödynjakoprosentit vaihtelevat seuraavasti: brutto- tai nettotulosta maksetaan tutkijalle 40-60%, tutkimusryhmälle/laitokselle 20-40 % ja yliopistolle 15-30 %. Yliopistojen perusprosentteista voidaan tarvittaessa poiketa. Esimerkiksi jos keksintö perustuu tutkijan työhön yliopiston ulkopuolella, tutkijalla voi olla oikeus saada itselleen em. prosentteja suurempi osuus hyödyntämisestä.

Keskeisiä hyödynjakoprosentteihin liittyviä kysymyksiä:

- Kuka päättää hyödynjakoprosenteista?
- Päätetäänkö prosentteista tapauskohtaisesti vai onko yliopistolla yleisesti käytössä olevat prosentit?
- Millä perusteilla hyödynjakoprosenteista poiketaan?
- Miten tutkimusryhmälle/laitokselle tuleva prosenttiosuus voidaan käyttää (esim. voidaanko maksaa henkilökohtaisia palkanlisäjä vai ainoastaan laite-, matka- tms. kustannuksia)?
- Mitä kustannuksia yliopistolle tulevasta prosenttiosuudesta katetaan?
- Miten hyödynjakoprosentteihin liittyvistä sivukustannuksista ja ennakonpidätyksistä huolehditaan?

10. TULOSAINEISTON HYÖDYNTÄMINEN

Tutkimuksen tavoitteena on aina saavuttaa hyödynnettäviä tuloksia. Tulosaineiston suojaaminen ja oikeuksiensiiirtosopimus liittyvät tulosaineiston hyödyntämiseen. Tulosaineistoa voidaan hankkeiden jälkeen hyödyntää ainakin seuraavilla tavoilla:

- hankkeen yritysosapuolten liiketoiminnassa
- yliopiston sisäisessä tutkimustoiminnassa
- yliopistojen ulkopuolisten kanssa tekemässä tutkimustoiminnassa
- yliopiston opetustoiminnassa
- tutkijoiden omassa yritystoiminnassa
- hankkeen ulkopuolisen yrityksen liiketoiminnassa.

10. 1. Hyödyntämissuunnitelma

Hyödyntämiseen liittyviä tavoitteita mietitään yleensä jo tutkimussuunnitelmaa laadittaessa ja hanketta aloitettaessa. Yleensä kaikilla tutkimushankkeen osapuolilla on omat hyödyntämistä koskevat tavoitteensa. Tarvittaessa omista hyödyntämistä koskevista tavoitteista voidaan laatia tutkimussuunnitelman kaltainen hyödyntämissuunnitelma.

Jos hyödyntämissuunnitelma halutaan tehdä jo hankkeen aloittamisen yhteydessä, tulisi aina muistaa, että hankkeesta syntyvän tulosaineiston sisältöä ei yleensä vielä tässä vaiheessa tiedetä tarkasti. Kun tutkimuksen tulosaineistoa ei vielä kyetä määrittelemään tarkasti, tulisi myös hyödyntämissuunnitelmaan ottaa tästä maininta. Osapuolten tulisi sopia siitä, ettei suunnitelma suoraan velvoita hankkeen osapuolia ilman varsinaista hyödyntämissopimusta.

Hyödyntämissuunnitelma olisikin parasta tehdä vasta silloin, kun tutkimuksen tulosaineisto voidaan yksilöidä. Myös osapuolia sitova hyödyntämissopimus tulisi solmia vasta tämän jälkeen. Hyödyntämisestä sopiminen tätä ennen onkin vaikeaa etenkin siksi, että hyödyntämiseen liittyy aina taloudellisia ja tulosaineiston suojaamista koskevia velvoitteita. Niistä aiheutuvien kustannusten arvioiminen esimerkiksi suhteessa hyödyntämisestä maksettavaan korvaukseen on käytännössä mahdotonta ennen tulosaineiston

sisällön määrittelyä.

10. 2. Optiosopimus

Kun hyödyntämistä suunnitellaan, hankkeen tulosaineiston hyödyntämisestä voidaan solmia ns. optiosopimus. Optiosopimuksella tarkoitetaan sopimusta, jolla hyödyntämistä suunnitteleva hankkeen osapuoli varaa itselleen ensisijaisen oikeuden sopia tulosaineiston käytöstä myöhemmin esimerkiksi lisenssisopimuksella. Optiosopimuksessa voidaan esimerkiksi sopia optioajasta, jonka aikana mahdollinen hyödyntäjä saa tutustua tulosaineistoon ja kehittää sitä. Sinä aikana mahdollisen hyödyntäjän on myös päätettävä, lisensoiko se tulosaineiston jatkokäyttöä varten.

Optiosopimus on käyttökelpoinen silloin, kun ei vielä tiedetä varmasti, miten tulosaineistoa voidaan hyödyntää. Optiosta on voitu sopia myös tutkimussopimuksessa. Hyödyntämistä suunnitteleva hankkeen osapuoli voi vetäytyä hyödyntämisestä, jos tulosaineisto ei täytäkään sen odotuksia. Jos ensisijainen hyödyntäjä peräännyttää optiosopimuksesta, muut hankkeen osapuolet voivat jatkaa hyödyntämisen suunnittelua muiden yhteistyökumppaneiden kanssa.

Optiosopimuksen solmimisen yhteydessä tulisi ottaa huomioon, että optiosopimus on hyödyntämissopimusta edeltävä sopimus. Tästä syystä optiosopimuksen solmimisen yhteydessä tulisi päästä sopimukseen myös mahdollisimman monista lisenssisopimuksen ehdoista.

Tärkeää on myös muistaa, että optiosopimus antaa oikeuden tutustua tulosaineistoon. Tulosaineiston luottamuksellisuus tulee turvata myös tutustumisen aikana optiosopimukseen otettavilla salassapitomääräyksillä. Optiosopimuksen tulee sisältää myös ehdot siitä, ettei tulosaineistoon liittyvää tietoa saa hyväksikäyttää tai paljastaa ulkopuolisille, jos hyödyntämistä suunnitteleva optiosopimuksen osapuoli vetäytyy sopimuksesta. Optiosopimuksessa voidaan myös sopia optioajalta maksettavasta korvauksesta.

10. 3. Lisenssisopimus

Tulosaineiston hyödyntämisestä sovitaan yleensä lisenssisopimuksella. Lisenssinnin avulla voidaan sopia tutkimuksessa käytettävän tausta-aineiston ja tutkimuksesta syntyvien tulosten käyttöoikeuksista esimerkiksi tulosten kaupallista hyödyntämistä varten. Lisenssintä koskevia ehtoja voidaan ottaa varsinaiseen tutkimussopimukseen tai lisenssinnistä voidaan tehdä erillinen lisenssisopimus.

Lisenssisopimuksella tarkoitetaan yleensä sopimusta, jolla luovutetaan käyttöoikeus johonkin keksintöön, aineistoon, materiaaliin tai määriteltyyn tietotaitoon korvausta vastaan. Tätä käyttöoikeutta kutsutaan lisenssiksi ja sen luovutusta lisenssinniksi. Lisenssisopimuksen osapuolet ovat yleensä lisenssinantaja, jonka tietotaidon tai immateriaalioikeuden luovutuksesta on kysymys, sekä lisenssinsaaaja, joka saa kohteeseen käyttöoikeuden.

Lisenssisopimus halutaan solmia usein jo hankkeiden alkuvaiheessa, ennen kuin tulosaineiston konkreettisesti sisällöstä tiedetään tarkasti. Lisenssintä koskevien ehtojen ottamisella tutkimussopimukseen pyritään varmistamaan se, että tulosaineiston käyttö on ongelmaton tutkimushankkeen jälkeen.

Hankkeen alkaessa tehtävien lisenssisopimusten ongelmana on kuitenkin yleensä se, ettei tulosaineiston lopullista arvoa osapuolille voida vielä ennustaa luotettavasti. Siksi erityisesti sellaisia tutkimussopimuksen ehtoja, joissa lisenssinnistä maksettava korvaus on sovittu jo hankkeen alussa tiukasti, tulisi välttää. Varsinkin jos hankkeen lopputulos voi sisältää ennakoimattomia teknisiä ratkaisuja, tulisi lisenssinnistä pyrkiä sopimaan vasta sitten, kun tulosaineiston sisältö määrittäytyy tarkemmin.

Lisenssin kohteena on yleensä

Ø patentilla, hyödyllisyysmallisuojalla tai tekijänoikeudella suojattu kohde

- Ø tietotaito tai
- Ø liikesalaisuus.

· Lisensoinnilla myönnettävät oikeudet käyttöön

Lisensoinnin kohteena voi olla useita erityyppisiä oikeuksia. Lisenssisopimukseen tulisi aina pyrkiä määrittämään ne oikeudet, joita sopimuksella on tarkoitus luovuttaa. Se mitä oikeuksia luovutetaan, riippuu siitä, millaisen immateriaalioikeudellisen suojamuodon piirissä luovutettava kohde on.

Kun kyseessä on patentti, lisenssillä voidaan myöntää pääasiassa

- Ø oikeus käyttää
- Ø oikeus valmistaa
- Ø oikeus myydä ja
- Ø oikeus maahantuoda patentoitua keksintöä.

Tekijänoikeudella suojatun kohteen lisenssillä voidaan myöntää pääasiassa

- Ø oikeus kopioida eli toisintaa
- Ø kääntää
- Ø muuntaa (muutella)
- Ø levittää teosmateriaalia sekä
- Ø oikeus esittää tai
- Ø näyttää julkisesti.

Yleensä sellaisia oikeuksia, joita lisenssisopimuksessa ei yksilöidä, ei myöskään katsota luovutetuiksi.

Lisenssinsaajan tulee ennen lisensointia yleensä pystyä määrittelemään ne oikeudet, joita hän tarvitsee lisensoitavaan kohteeseen suunnittelemaansa käyttöä varten. Lisenssinsaaja kantaa yleensä riskin siitä, että lisenssisopimus kattaa käyttöön tarvittavat oikeudet. Toisaalta liian laajan lisenssin hankkiminen on usein epätaloudellinen investointi. Tästä syystä lisenssisopimuksen tekemisen yhteydessä lisenssiä tarvitsevan tulisi kyetä arvioimaan, mihin kohteisiin tarkalleen lisensoitavaa aineistoa aiotaan käyttää ja kuinka paljon sitä aiotaan käyttää. Sopimus on siten suunniteltava tarkasti ja on kyettävä ymmärtämään lisensoitavan teknologian hyväksikäyttömahdollisuuksia.

· Lisenssisopimuksen muoto on vapaa

Lisenssisopimukselle ei Suomen lainsäädännössä ole asetettu muotovaatimuksia. Sopimuksen muoto on siis vapaasti osapuolten päätettävissä. Lisensoinnista tulisi kuitenkin aina tehdä kirjallinen sopimus. Tutkimustulosten myöhempi hyödyntäminen saattaa olla epävarmaa ilman kirjallista sopimusta. Tämä johtuu siitä, että tulosten hyödyntäjän tulee aina pystyä osoittamaan, että hänellä on oikeus käyttää tulosaineistoa. Kun kyseessä ovat esimerkiksi tutkijoiden immateriaalioikeudet, tämä edellyttää yleensä katkeamatonta sopimusketjua. Lisenssisopimuksen vapaamuotoisuudesta voi olla myös joidenkin maiden lainsäädännössä poikkeuksia. Siksi kirjalliset lisenssisopimukset varmistavat parhaiten sen, että tuloksia voidaan hyödyntää ilman ongelmia myös Suomen ulkopuolella.

· Kahdenväliset ja monenväliset lisenssisopimukset

Lisenssisopimukset voivat olla joko kahdenvälisiä tai monenvälisiä. Usein tutkimushankkeissa on mukana useita osapuolia. Tällöin hankkeen osapuolten välillä on luontevaa solmia monenvälinen lisenssisopimus. Useita osapuolia käsittävässä tutkimushankkeessa tehdään tavallisesti ristiin lisensointisopimus. Ristiin lisensoinnissa osapuolet tavallisesti - sopiessaan yhteisestä tutkimus- ja kehitystyöstä - lisensoivat toisilleen kunkin hallussa olevaa tietotaitoa ja immateriaalioikeuksia, jotta yhteisen kehitystyön tuloksia voidaan

käyttää laajasti hyväksi.

· Lisenssin laajuus

Lisensoitavaan aineistoon voidaan luovuttaa joko yksinomainen tai ei yksinomainen lisenssioikeus. Näitä voidaan nimittää myös yksinoikeus- ja rinnakkaislissensseiksi. Yksinoikeuslissenssillä tarkoitetaan lissenssiä, joka antaa ainoastaan lissenssinsaajalle yksinoikeuden tulosaineiston hyödyntämiseen. Rinnakkaislissenssillä tarkoitetaan sopimusta, jossa tulosaineisto voidaan lissensoida myös muille. Lisenssin laajuuden tulee vaikuttaa myös siitä maksettavaan korvaukseen.

Yksinoikeuslissenssi voi perustua esimerkiksi

- Ø maantieteelliseen alueeseen à esim. yksinoikeus hyödyntää tietyssä maassa
- Ø tekniseen sovellukseen à esim. yksinoikeus hyödyntää tietyssä teknisessä käyttötarkoituksessa tai
- Ø lissensointikanavaan à esim. yksinoikeus hyödyntää tietyssä liiketoiminnassa.

Lissenssisopimus tulee yleensä olla maantieteellisesti rajattu. Jos rajausta ei ole tehty, lissenssinsaajalla on oikeus käyttää tuotetta kaikkialla.

Lissenssiä patenttiin ei voi myöntää sellaisiin maihin, joissa patenttia ei ole haettu. Tällaisissa maissa keksintö ei ole suojattu ja sitä saa periaatteessa hyödyntää vapaasti. Tekijänoikeudella suojatulle aineistolle maantieteellisiä rajoituksia ei sen sijaan ole, vaan tekijänoikeuden voidaan käytännössä katsoa olevan voimassa kaikkialla.

· Lissensoidun aineiston jatkokehitysoikeus

Lissenssillä voidaan sopia myös osapuolten oikeudesta kehittää edelleen lissensoinnin kohdetta. Erityisesti kun on kyse teknisistä ratkaisuista ja tietokoneohjelmista, jatkokehitystyöllä voi olla suurikin merkitys.

Yliopistojen kanssa tehtävissä tulosaineiston lissensointia koskevissa ehdoissa tai sopimuksissa yritykset haluavat usein varata itselleen laajat jatkokehitysoikeudet tutkimushankkeen tuloksiin. Koska yritykset tähtäävät kaupallisesti hyödynnettävien teknologioiden kehittämiseen, laaja jatkokehitysoikeus varmistaa, että perustutkimushankkeen tulosaineistoa voidaan kehittää ja käyttää hyväksi myöhemmin. Joissain tapauksissa lissenssisopimuksen ehdoissa pyritään myös rajoittamaan yliopiston omaa jatkokehitysoikeutta. Tavoitteena on estää jatkokehityksessä syntyvän uuden tiedon siirtyminen myöhemmin alkuperäistä tutkimusta rahoittaneen yrityksen kilpailijoille. Teknologian kehittäjää ei yleensä kuitenkaan voida vaatia luopumaan teknologian kehitysoikeudestaan. Jatkokehitystä rajoittavat ehdot voivat vähentää myös yliopistojen yleisen tutkimustoiminnan vapautta. Rajoitusehtoihin tulisikin aina suhtautua kriittisesti. Hyödyllisempää olisi pyrkiä sopimaan yritysten oikeudesta jatkokehityksen tuloksiin sopivaa korvausta vastaan esimerkiksi optiosopimusjärjestelyillä. Optiosopimuksista ks. tarkemmin luku 10.2.

Jatkokehityksessä ongelmana saattaa olla, kenelle jatkokehityksestä syntyvän aineiston oikeudet kuuluvat. Yleensä kehitystyön tulos kuuluu alkuperäisen teknologian omistajalle, jos kysymyksessä on lähinnä alkuperäisen teknologian muuntelua vastaava parannus. Jos parannus on kuitenkin niin suuri, että tulos on oma, itsenäinen ja omaperäinen keksintö tai teos, tulos on kehittäjänsä omaisuutta. Jos parannus ylittää itsenäisen keksinnön tai teoksen tasolle, kehitystyötä tehneellä lissenssinsaajalla on yleensä myös oikeus yksin määrätä parannustyön tuloksesta eikä sen käyttö edellytä lissenssiä alkuperäisen teknologian haltijalta. Toisinaan sopimukseen pyritään saamaan ehtoja, joilla em. pääsäännöistä poiketaan esimerkiksi alkuperäisen kehitystyön tekijän hyväksi. Tällaisten ehtojen pätevyys on kuitenkin Suomessa patenti- ja tekijänoikeuslainsäädännön perusteella kyseenalainen.

· Lissensoinnista maksettava korvaus

Lissenssisopimuksessa tulosaineiston käyttöoikeuksista sovitaan maksettavaksi korvaus eli rojaltti. Rojalttin

arvo riippuu yleensä käytön laajuudesta, voimassaoloajasta tai käytöstä syntyvästä tuloksesta. Yleensä rojaltili perustuu hyödyntämisestä saatuun tuottoon tai muuhun liikevoittoon.

Lisenssisopimuksessa sovitaan rojaltilin lisäksi joskus myös ns. alkumaksusta. Alkumaksu on yleensä keksijälle tai tekijälle tuleva kiinteä korvaus keksinnön käytöstä. Yliopiston ja tutkijan kannalta on suositeltavaa vaatia alkumaksua. Alkumaksun hyväksyminen osoittaa, että lisenssinsaaja aikoo todella aktiivisesti hyödyntää tulosaineistoa.

Alkumaksun ja rojaltilien arvo ei välttämättä ole suhteessa kehitysohjelmaan uhrattuihin voimavaroihin. Lisenssi-korvausten suuruuden tulisi perustua odotuksiin, jotka kohdistuvat lisensoitavasta keksinnöstä tai teoksesta saatavaan taloudelliseen tuottoon. Odotukset puolestaan riippuvat aina useasta eri tekijästä.

Rojaltilin tasoon vaikuttaa aina se, miten valmis tulosaineistoon sisältyvä tuote tai menetelmä on hyödynnettäväksi. Jos lisenssinsaaja joutuu panostamaan runsaasti jatko-kehitykseen, sisältyy lisensointiin riskejä, joiden vuoksi korvausta tulisi alentaa. Usein tällaisessa tilanteessa ei esimerkiksi alkumaksua peritä lainkaan.

Lisenssoinnissa neuvoo:
www.keksintosaatio.fi

Tietoa ja muistilistat mm. patenti-, software- ja know-how -lisenssisopimuksista: www.tekes.fi/rahoitus/yritys/juridi/sopimustyyppit.html

Tietoa lisenssoinnista kansainvälisissä hankkeissa :

Association of University Technology Managers <http://www.autm.net>

European Association for Research Managers and Administrators, EARMA <http://www.cineca.it/earma/>

Society of Research Administrators, SRA <http://sra.rams.com/cws/sra/sra.htm>

10. 4. Sopimus jatkohankkeista

Tutkimustoiminnassa yksi keskeinen hyödyntämistapa on tulosaineistoon perustuva jatkohanke. Esimerkiksi patentoitavaa keksintöä voidaan hyvin harvoin hyödyntää sellaisenaan, joten sitä täytyy usein kehittää ja parantaa esimerkiksi loppukäyttäjälle soveltuvaksi. Sekä yliopisto että yritys ovat mukana jatkokehityshankkeessa. Sen kustannuksista huolehtii yritys joko kokonaan tai suurimmaksi osaksi.

Jatkokehityshankkeessa yritys haluaa usein yksinoikeuden tulosaineiston hyödyntämiseen. Jos yliopisto luovuttaa tällaisen yksinoikeuden tulosaineiston hyödyntämiseen, on tärkeää sopia yrityksen hyödyntämisvelvoitteista ja yliopiston oikeudesta saada korvauksia hyödyntämisestä sekä siitä, millä tavalla yliopisto saa käyttää aineistoa omassa toiminnassaan.

Jatkokehityshankkeissa on tärkeää

- valita luotettava ja sopiva yhteistyökumppani (toimiala, taloudelliset resurssit)
- hinnoitella jatkokehitystyö oikein
- kirjata tutkimussopimukseen tutkimuksessa käytettävä tausta-aineisto ja sen omistaja(t)
- sopia siitä, kuka tai ketkä omistavat tulosaineiston ja tulosaineiston immateriaalioikeudet
- määritellä se, millä tavoin tulosaineistoa hyödynnetään
- määritellä se, miten yliopisto voi käyttää tulosaineistoa
- sopia hyödyntämiseen liittyvistä korvauksista
- sopia hyödyntämisen voimassaoloajasta.

10. 5. Hyödyntäminen tutkijoiden omassa yrityksessä

Suomessa on yrittämisen vapaus, joten tutkija voi hyödyntää tutkimustuloksia myös perustamalla uuden yrityksen. Jos tulosaineiston immateriaalioikeudet kuuluvat tutkijalle, on hänellä vapaus menetellä tulosaineiston kanssa haluamallaan tavalla. Tutkija voi tällöin esimerkiksi lisensoida tulosaineiston oikeudet

ulkopuoliselle yritykselle tai perustaa oman yrityksen hyödyntämään tutkimustuloksia.

Jos tulosaineiston immateriaalioikeudet taas kuuluvat jollekin muulle kuin tutkijalle, esimerkiksi rahoittajalle, yliopistolle tai konsortiolle, on tutkijan neuvoteltava tulosaineiston hyödyntämisestä omistajien kanssa. Jos tulosaineisto kuuluu yliopistolle, sen kannalta tutkijan oma yritys lienee toivottava hyödyntäjä. Jos tulosaineisto kuuluu rahoittajayritykselle, yritys voi olla halukas luovuttamaan hyödyntämisoikeuden tutkijan perustamalle yritykselle, elleivät yritykset ole samalla toimialalla. Jos tutkijan yritys haluaa hyödyntää tulosaineistoa, tulosaineiston omistajan kanssa on sovittava myös käyttö- ja hyödyntämisoikeuden hinnasta.

Tutkija kertoi kehittäneensä alaansa liittyvää tekniikkaa kymmenen vuoden ajan. Tutkijaa pyydettiin osallistumaan alan hankkeeseen, jossa oli mukana muutamia yrityksiä. Yritykset edellyttivät, että tulosaineiston omistusoikeus kuuluu hankkeen rahoittajille eli yrityksille. Tutkijan kannalta oli tärkeää määritellä hankkeessa luovutettava tulosaineisto niin, että tutkijan aikaisemmin tekemän tutkimustyön hyödyntämisoikeudet jäivät tutkijalle. Tutkijan kannalta oli myös tärkeää sopia tulosaineiston käytöstä jatkohankkeissa ja -tutkimuksissa.

Jos tutkija haluaa hyödyntää tutkimuksen tulosaineistoa itsenäisesti, hänen on selvitettävä esimerkiksi yrityksen perustamiseen, tulosaineiston suojaamiseen ja hyödyntämiseen sekä näiden toimien rahoitukseen liittyvät asiat.

Jotta keksintöä voidaan hyödyntää omassa yritystoiminnassa, täytyy selvittää vastaukset ainakin seuraaviin kysymyksiin:

- Mikä on tulosaineiston laajuus ja laatu?
- Onko tulosaineisto valmis hyödynnettäväksi?
- Vaatiiko tulosaineisto jatkotutkimusta?
- Kuka on tulosaineiston oikeudenhaltija ?
- Mitkä ovat tulosaineiston hyödyntämismahdollisuudet?
- Voidaanko tulosaineistoa suojata?
- Vaatiiko tulosaineisto suojaamista?
- Ketkä ovat mahdollisia rahoittajia?
- Ketkä ovat mahdollisia hyödyntäjiä?
- Mitkä ovat tuotteen tai palvelun markkinat?

Tutkija voi tietyin ehdoin sekä toimia virkatyössään että harjoittaa yritystoimintaa. Jos tutkija harjoittaa yritystoimintaa samanaikaisesti virkatyön kanssa, hänen on noudatettava sivutoimilupaa ja -ilmoitusta koskevia säännöksiä. Sivutoimilupaa ja -ilmoitusta koskevat säännökset sisältyvät virkamieslakiin; lisäksi useimmat yliopistot ovat antaneet tarkat ohjeet mm. siitä, milloin ja miten sivutoimilupaa haetaan. Pääsääntönä on, että sivutoimilupa on haettava aina, kun sivutoimintaa harjoitetaan työajalla.

Sivutoimilupa- ja ilmoitusmenettelyn tarkoituksena on varmistaa, että viranhaltijat huolehtivat tehtävistään asianmukaisesti. Toisena tarkoituksena on kiinnittää huomiota esteellisyys- ja eturistiriitakysymyksiin. Mm. valtioneuvoston tarkastusvirasto on muistiossaan puuttanut erityisesti yksiköiden johtoasemassa olevien henkilöiden esteellisyys- ja eturistiriitakysymyksiin. Eturistiriitatilanteita voi syntyä, vaikka maksulliseen palvelutoimintaan liittyvät sopimukset hyväksytään keskushallinnossa, mikäli kaikista sopimuksista neuvotellaan yksikkötasolla. Tällöin saattaa syntyä tilanteita, joissa sivutoimen pitäjän voidaan katsoa edustavan samanaikaisesti yliopistoa ja esimerkiksi omaa yritystään. Selvää on myös se, että yritykset eivät voi toimia yliopiston tiloissa ja käyttää sen laitteita ilman asianmukaisia yliopiston kanssa tehtyjä sopimuksia.

11. SALASSAPITO JA JULKISUUS

Ulkopuolisten kanssa tehtävissä tutkimushankkeissa tutkimussopimukseen otetaan ehtoja, jotka koskevat tutkimustulosten julkaisemista sekä hankkeeseen liittyvän tiedon salassapitoa niin hankkeen aikana kuin sen päättymisen jälkeen. Yleensä salassapidosta sovitaan jo hanketta koskevien neuvotteluiden alkaessa. Neuvotteluja varten solmittava salassapitosopimus saattaa olla ankara. Sen tarkoitus on estää neuvottelujen aikana vaihdettujen tietojen asiaton paljastaminen tai hyödyntäminen erityisesti, jos neuvottelukumppanit eivät pääsekään sopimukseen hankkeen käynnistämisestä. Varsinaiseen tutkimussopimukseen tulisi ottaa omat salassapitoa ja julkaisua koskevat määräyksensä, joita osapuolet noudattavat varsinaisen hankesopimuksen solmimisen jälkeen. Osapuolten tutkimustulosten julkaisuun ja salassapitoon liittyvät intressit voidaan huomioida paremmin varsinaisen hankesopimuksen salassapitoehdoissa kuin neuvotteluvaiheessa. Hankesopimukseen on siten otettava ehto, jolla korvataan neuvotteluvaiheen salassapitosopimus.

Tutkimushankkeissa yliopistot haluavat tuottaa tutkimusta koskevia julkaisuja ja opinnäytteitä. Yliopistojen toiminnan tuloksellisuutta mitataan esimerkiksi tuotettujen opinnäytteiden ja julkaisujen perusteella. Myös yksittäisten tutkijoiden on julkaistava omaan alansa tutkimuksia, jotta he pätevätyisivät akateemisia virkätehtäviä varten.

Tutkimushankkeiden yritysosapuoli haluaa usein pitää hankkeita koskevat tiedot salassa. Yritysten tavoitteena on suojata tutkimuksesta saatava tulosaineisto siten, etteivät tutkimuksen tulokset siirry kilpailijoiden käyttöön. Samalla yritykset haluavat varmistua siitä, ettei yrityksen liikesalaisuuksien piiriin kuuluva tieto paljastu ulkopuolisille tai ettei patentoitavuus esty.

Ristiriitaiset tavoitteet voidaan sovittaa yhteen suunnittelemalla sopimukset huolellisesti. Salassapito on tutkimuksen aikana yleensä tärkeää myös tutkimusta tekeväälle yliopistolle. Samoin tutkimuksesta syntyvät julkaisut voidaan toteuttaa siten, etteivät ne ole ristiriidassa yritysten salassapito-intressien kanssa.

Julkisuus ja salassapito voidaan sopimuksessa sovittaa yhteen esimerkiksi seuraavasti:

1. Pääsääntö on, että tutkimustulokset ovat julkisia.
2. Salassa on kuitenkin pidettävä
  - tiedot, jotka kuuluvat liike- ja ammattisalaisuuden piiriin
  - tiedot, jotka koskevat keskeneräistä tutkimusta
  - tiedot, joiden julkaiseminen voisi vaarantaa tutkimustuloksiin sisältyvien keksintöjen suojaamisen patentilla sekä
  - tiedot ovat salaisia kuitenkin vain patentin hakemiseen saakka.
3. Aineistoon, joka sisältää salassa pidettäviä tietoja, tulee tehdä tästä kertova merkintä.
4. Tutkimustuloksia koskeva julkaisu tulee toimittaa ennen julkaisemista muiden sopijapuolten tarkastettavaksi. Julkaisu toimitetaan muiden sopijapuolten yhteyshenkilölle todisteellisesti saantitodistusta vastaan tai kirjattuna kirjeenä.
5. Yrityksellä tai yliopistolla on oikeus poistaa julkaisusta sellaiset tiedot, jotka kuuluvat em. salassa pidettäviin tietoihin.
6. Yrityksen tai yliopiston tulee ilmoittaa julkaisun muuttamista koskevasta vaatimuksesta 2-4 viikon määräajassa. Jos toinen osapuoli ei reagoi määräajassa, tutkijoilla on oikeus julkaista aineisto.
7. Sopijapuoli voi saada pyynnöstä 4-6 viikkoa lisää aikaa julkaisun tarkastamista tai patentin hakemista varten.

Kun sovitetaan yhteen salassapitoon ja julkaisemiseen liittyviä seikkoja, tulee sopijapuolten ottaa huomioon, ettei esimerkiksi liike- ja ammattisalaisuutta koskevan salassapito-oikeuden perusteella voi suojata mitä tahansa aineistoa. Liike- ja ammattisalaisuudella tarkoitetaan ainoastaan sellaista tietoa, joka kuuluu yrityksen toiminta-alaa koskevaan tietotaitoon, teknisiin salaisuuksiin, strategiaan, kilpailutilanteeseen, valmistusmenetelmiin tai tuotekehittelyyn. Liike- ja ammattisalaisuuksien paljastaminen esimerkiksi kilpailijoille tuottaa näille paremman kilpailuaseman tai heikentää tiedon luovuttaneen yrityksen asemaa suhteessa muihin markkinoilla toimiviin yrityksiin. Jos liike- ja ammattisalaisuuden laajuudesta on epäselvyyttä, se voidaan

määritellä tarkemmin salassapitoa koskevaan sopimuskohtaan.

Keskeneräistä tutkimusta koskevat tiedot kannattaa suojata silloin, kun alustavien tutkimusideoiden kehittämiseen halutaan varata aikaa eikä haluta tiedon siirtyvän liian aikaisin esimerkiksi muiden saman alan tutkijoiden käyttöön. Keskeneräistä tutkimusta koskeva tieto suojaa erityisesti aihetta kehittävästä tutkijasta.

Tiedon julkistaminen saattaa liittyä myös patentin hakemiseen. Julkaisua suunnittelevien on hyvä kiinnittää huomiota ainakin patentin hakemiseen liittyviin määräaikoihin ja siihen, millainen keksintöä koskevan tiedon julkaisu estää patentin hakemisen. Keksinnön teknisen ratkaisun tai toimintaperiaatteen julkaiseminen estää patentin myöntämisen. Sen sijaan tieto siitä, millaisia vaikutuksia keksinnöllä on, ei estä patentin hakemista.

11. 1. Yliopistoa lailla koskevat julkisuus- ja salassapitovelvoitteet

Yliopistojen toiminnan julkisuuteen vaikuttaa niiden asema osana valtion hallintoa. Yliopistoja koskee laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta. Lainsäädännöllä on merkitystä, kun arvioidaan yliopistojen mahdollisuuksia pitää salaisina sellaisia tietoja, jotka on toimitettu niille tutkimustyön tekemiseksi tai tuotettu tai kerätty osana yliopistojen tutkimustyötä.

Laissa yliopistojen toiminnan lähtökohdaksi on asetettu julkisuus. Yliopistojen hallinnon toiminta sekä yliopistoissa tuotetut asiakirjat tai yliopistoille annetut asiakirjat ovat julkisia, ellei laissa ole salassapitoa koskevia säännöksiä. Yliopisto ei voi sitoutua sopimukseen, joilla laissa asetettua julkisuusvelvoitetta kavennettaisiin. Käytännössä tutkimushankkeissa solmittavat salassapitosopimukset eivät kuitenkaan liity sellaiseen tietoon, jota julkisuusvelvoite koskee. Laissa annetaan mahdollisuus salata esimerkiksi tiedot, jotka koskevat

- opinnäytetyön tai tieteellisen tutkimuksen suunnitelmaa
- opinnäytetyön tai tieteellisen tutkimuksen perusaineistoa sekä
- opinnäytetyössä tai tieteellisessä tutkimuksessa kehitettyä teknologiaa.

Jos tiedon paljastaminen voi aiheuttaa niiden suorittamiselle tai hyödyntämiselle taikka esimerkiksi tutkimuksen toimeksiantajalle haittaa (JL 24 § 1, 21 k).

Vastaavasti lain perusteella voidaan salata sellaiset tiedot, jotka koskevat yliopiston liike- tai ammattisalaisuutta (JL 24 § 1, 17 k). Vastaavasti voidaan salata asiakirjat, jotka sisältävät tietoja yksityisestä liike- ja ammattisalaisuudesta (JL 24 § 1, 20 k).

Koska laki ei koske tietoja, jotka on annettu yliopistolle yksityisen toimeksiannon suorittamiseksi, ei lakia sovelleta tilaajarahoitteisen tutkimuksen yhteydessä yliopistolle luovutettuun tietoon. Näiltä osin voidaan myös salassapidosta sopia vapaasti.

Tutkimuksen tekeminen saattaa toisaalta edellyttää sellaisen tiedon keräämistä, joita pidetään henkilötietolain tarkoittamina henkilötietoina. Tutkimuksen tekeminen voi edellyttää henkilötietojen käsittelemistä, ja tutkimustiedot voivat muodostaa henkilökisterin. Tällaisten tietojen kuuluminen tutkimusaineistoon kannattaa ottaa huomioon myös, kun tilaajan kanssa tehdään tutkimussopimusta.

Henkilötietolaissa on myös säännöksiä henkilötietojen keräämisestä ja käytöstä osana tutkimustoimintaa. Lain mukaan esimerkiksi henkilökisteriä voidaan käyttää tieteelliseen tutkimukseen vain, jos tutkimusta tehtäessä toimitaan niin, ettei tiettyä henkilöä koskevia tietoja paljasteta ulkopuolisille. Tutkimuksen jälkeen henkilökisteri tulee hävittää tai siirtää arkistoitavaksi tai muuttaa sellaiseen muotoon, ettei tietojen kohteet ole tunnistettavissa. Henkilökisteriä voidaan tutkimuksen tarkoituksiin säilyttää vain niin kauan kuin sitä tarvitaan tutkimuksen suorittamiseksi tai tutkimustyön tulosten asianmukaisuuden varmistamiseksi. Henkilökisteriä voidaan käyttää tutkimustyön yhteydessä, jos käyttö perustuu asianmukaiseen tutkimussuunnitelmaan ja tutkimuksella on vastuullinen johtaja tai siitä vastaava ryhmä.

Tutkimushankkeeseen liittyvässä sopimuksessa tutkimustyön tekijä ei voi sitoutua velvoitteisiin, jotka ovat ristiriidassa henkilötietolain kanssa. Lain säännösten mukaisesti ei esimerkiksi henkilötietoja sisältävää henkilökisteriä voida tutkimuksen tekemisen jälkeen siirtää tutkimuksen tilanteen osapuolen haltuun. Samoin tilaajalle toimitettavat tutkimuksen tulokset eivät saa sisältää sellaisia henkilötietoja, joiden paljastaminen on lain mukaan kiellettyä.

Tietosuojavaltuutettu ohjaa ja valvoo henkilötietojen käsittelyä ja edistää hyvän tietojenkäsittelytavan kehittämistä ja noudattamista. Tietosuojavaltuutetun uusimmat lehdistötiedotteet, ratkaisut, lausunnot ja ohjeet internetissä: www.tietosuoja.fi/1549.htm

12. ALIHANKINTA

Tutkimushankkeiden yhteydessä alihankinnalla tarkoitetaan yleensä tilannetta, jossa hankkeen osapuoli teettää omaan suoritukseensa kuuluvan osan ulkopuolisella. Alihankintaa käytetään useissa tutkimushankkeissa säännöllisesti, vaikka hankkeen osasuorituksien tilaamista ulkopuolisilta ei useinkaan mielletä alihankinnaksi. Alihankintana tilatulla työosuudella voi myös olla suuri merkitys koko hankkeen onnistumiselle.

Kun tutkimushankkeessa käytetään alihankkijaa, on huomioitava, sisältyykö varsinaiseen tutkimussopimukseen määräyksiä alihankinnasta. Yleensä tutkimushankkeen osapuolet eivät voi siirtää hankkeesta johtuvia velvoitteita ulkopuolisille, ellei sopimuksessa ole tästä nimenomaista määräystä. Etenkin tutkimustyötä tekeväälle hankkeen osapuolelle tämä tarkoittaa käytännössä sitä, ettei tutkimustyötä voi siirtää alihankkijan tehtäväksi ellei sopimukseen ole otettu tätä koskevaa sopimusehtoa.

Yliopisto voi olla sekä alihankinnan tuottajana että tilaajana. Yliopistot ovat sitoutuneet kahdenlaisiin sopimuksiin: sopimuksiin, joilla yliopistolta on tilattu tutkimusta alihankintana jonkin ulkopuolisen hankkeen käyttöön ja sopimuksiin, joilla yliopisto itse tilaa alihankintaa hankkeisiin, joissa yliopisto on yhtenä osapuolena. Alihankintaan liittyvät kysymykset voivat liittyä kumpaankin tilanteeseen. Jos yliopistoissa määritellään alihankintaa koskevia toimintasääntöjä, tulisi aina määritellä, annetaanko ohjeita alihankinnan tuottamiseen vai tilaamiseen.

12. 1. Yliopisto alihankinnan tilaajana

Mikäli alihankinnan tilaamisesta on sovittu, yliopisto voi käyttää alihankkijaa esimerkiksi seuraavissa tilanteissa:

- tilataan tutkimuksen tekemiseen tarvittavien tietokoneohjelmien ohjelmoiminen hankkeen ulkopuoliselta ohjelmistovalmistajalta
- teetetään tutkimussuunnitelmaan sisältyvän tutkimuksen erityisalue ulkopuolisella tutkimuksen tuottajalla (esim. toinen yliopisto, tutkimuslaitos).
- ulkopuolinen laboratorio analysoi tutkimusaineiston
- ulkopuolinen tiedontuottaja kerää tutkimuksessa tarvittavaa tilastotietoa
- ulkopuolinen tuottaja tekee tutkimukseen liittyvän käyttäjäkyselyn.

Alihankintana ulkopuoliselta tilattu tutkimustyö voi olla suoraan tutkimussuunnitelmaan sisältyvä tutkimuksen osa-alue, ja alihankinnan tulokset tulevat osaksi tutkimuksen tulosaineistoa. Ulkopuoliselta voidaan myös tilata tutkimushankkeen käyttöön aineistoa, jota käytetään esimerkiksi tutkimuskohteena. Samoin alihankintana voidaan tilata erityisiä tutkimuksen tekemisessä tarvittavia välineitä, kuten laitteita tai tietokoneohjelmia.

Alihankinnan tilaajan on muistettava vastuunsa suhteessa muihin hankkeen osapuoliin. Alihankinnan tilaaminen on aina sidottu varsinaiseen tutkimussopimukseen. Tutkimushankkeissa tulosaineistoon liittyvien osasuoritusten tilaaminen ulkopuolisilta on yleensä kielletty, elleivät hankkeen osapuolet ole nimenomaan

sopineet tästä. Ellei tutkimussopimuksessa ole mainintaa oikeudesta käyttää alihankkijaa, alihankinnan tilaamisesta on neuvoteltava muiden hankkeen osapuolten kanssa. Tarve teettää alihankintatyötä on arvioitava jo hankeneuvottelujen aikana. Jos tutkimussuunnitelmaan sisältyy sellaisia osa-alueita, jotka on tarkoitus tilata ulkopuoliselta tutkimuksen tuottajalta, tämä kannattaa mainita tutkimussuunnitelmassa.

Alihankinnan tilaajan on huolehdittava siitä, ettei alihankintasopimus ole ristiriidassa tilaajaa velvoittavan tutkimussopimuksen kanssa. Alihankintasopimus on itsenäinen sitoumus eikä alihankkija tule osapuoleksi tutkimussopimukseen. Siksi tutkimussopimuksen ehdot eivät myöskään velvoita alihankkijaa, ellei niitä sisällytetä alihankintasopimukseen. Ehtojen sisällyttäminen alihankintasopimukseen on välttämätöntä, jotta alihankinnan tilaaja pystyisi täyttämään omat sopimusvelvoitteensa muita hankkeen osapuolia kohtaan.

- Alihankinnan aikataulu tulee sovittaa yhteen varsinaisen hankkeen työaikataulun kanssa

Tutkimussopimuksessa sovitaan yleensä tietystä tutkimusaikataulusta. Aikataulun noudattamista on voitu tehostaa esimerkiksi sopimussakolla. Alihankkijan kanssa on sovittava toimitusajat, jotka ovat yhteensopivia varsinaisen tutkimussopimuksen aikataulun kanssa. Alihankkijan viivästyminen ei oikeuta tilaajaa myöhästymään oman sopimuksensa mukaisesta aikataulusta. Tämän takia alihankkijan viivästyminen voi johtaa siihen, että tilaaja joutuu maksamaan vahingonkorvauksia hankkeen muille osapuolille.

- Oikeudet alihankintatyön tuloksiin ja tausta-aineistoon siirretään tilaajalle siinä laajuudessa kuin varsinaisessa tutkimussopimuksessa on sanottu

Yleensä tutkimussopimuksessa sovitaan siitä, että tulosaineistoon kohdistuvat oikeudet siirretään tietystä laajuudessa kaikkien hankkeen osapuolten omistukseen tai käyttöön. Alihankintasopimuksessa tulee sopia alihankkijan oikeuksien siirtämisen lisäksi siitä, että tilaajalla on oikeus siirtää haltuunsa tulleet oikeudet tutkimussopimuksen edellyttämässä laajuudessa edelleen hankkeen muiden osapuolten käyttöön. Tutkimussopimuksesta riippuen siirrettäväksi saatetaan haluta joko kaikki oikeudet tai vain esimerkiksi rajoitettu käyttöoikeus alihankinnan tulosaineistoon. Jos esimerkiksi tutkimussopimuksessa on mainittu, että tutkimukseen liittyvät immateriaalioikeudet siirtyvät hankkeen osapuolten yhteisomistukseen, tulee alihankintasopimukseen sisällyttää ehto, jonka mukaan alihankkija suostuu osuuteensa liittyvien immateriaalioikeuksien siirtämiseen edelleen tutkimussopimuksen osapuolten yhteisomistukseen.

- Alihankkijalle voidaan siirtää oikeuksia vain siinä määrin kuin varsinaisessa tutkimussopimuksessa on sanottu

Joskus alihankkija haluaa saada oikeudet tutkimushankkeen tulosaineistoon alihankintasopimuksen perusteella. Yleensä tällöin on kysymys tilaajan ja alihankkijan keskenään sopimasta tulosaineistojen ristiin lisensoinnista. Yleensä ristiin lisensoinnissa lisensointioikeudesta on oltava maininta tutkimussopimuksessa. Alihankinnan tilaaja ei voi siirtää omia tulosaineisto-oikeuksiaan laajempia oikeuksia alihankkijalle ilman hankkeen muiden osapuolten suostumusta.

Ristiin lisensointia koskevia ehtoja saattaa sisältyä esimerkiksi sopimukseen, joilla tutkimushankkeeseen hankitaan biologista materiaalia tai tietokoneohjelmia. Materiaalinluovutus sopimukseen saatetaan ottaa ehtoja, joiden mukaan aineiston luovuttajalla on lisensointioikeus tilatun aineiston avulla kehitettyihin keksintöihin, tuotteisiin, menetelmiin tai tietotaitoon. Koska aineiston luovuttaja ei ota osaa varsinaiseen aineiston avulla tapahtuvaan kehitystyöhön, ehdot voivat olla kohtuuttoman ankaria ja johtaa yllättäviin lopputuloksiin. Lisensointivelvoitteita sisältävät ehdot tulisikin pyrkiä poistamaan aineistonluovutusta koskevista sopimuksista. Jos materiaalinluovutus sopimukseen sisältyy kaikesta huolimatta lisensointiehtoja, ehdot voivat velvoittaa ainoastaan sopimuksen tehnyttä hankkeen osapuolta eikä niillä siten ole vaikutusta sopimuksen ulkopuolisiin osapuoliin.

Useisiin tietokoneohjelmistojen lisenssisopimukseen sisältyy ristiin lisensointia muistuttavia ehtoja. Niiden mukaan ohjelmistoon tehtyjen parannusten tekijänoikeudet siirtyvät alkuperäisen ohjelmiston lisensoineelle

ohjelmistovalmistajalle. Myös nämä ehdot voivat tutkimushankkeissa johtaa yllättäviin lopputuloksiin. Jos hanketta rakennettaessa tiedetään, että hankkeen käyttöön lisensoitavia ohjelmistoja jatkokehitetään tutkimuksen yhteydessä, tulisi tämä huomioida tutkimussopimuksessa.

· Alihankintasopimukseen tulee sisällyttää sellaiset salassapitoehdot, jotka vastaavat tutkimussopimuksen ehtoja

Tutkimushankeen osapuolet sopivat luottamuksellisen tiedon salassapidosta tutkimussopimuksessa tai erillisessä salassapitosopimuksessa. Alihankinnan tekemisen yhteydessä alihankkijalle saattaa siirtyä tilaajaa tai muita hankkeen osapuolia koskevaa luottamuksellista tietoa. Alihankintasopimukseen tulisikin sisällyttää ehdot, jotka koskevat tämän tiedon salassapitoa.

Alihankintasopimukseen sisällytettävien salassapitoehtojen laajuus riippuu varsinaiseen tutkimussopimukseen sisältyvistä salassapitoehdoista. Yleensä tutkimussopimuksessa on myös ehdot siitä, millaista aineistoa salassapito koskee. Ellei alihankkijalle siirretä tätä salassa pidettävää aineistoa, salassapidosta ei luonnollisesti ole välttämätöntä sopia.

12. 2. Yliopisto alihankkijana

Yliopisto ja sen laitokset voivat toimia tutkimushankkeen alihankkijana. Tällöin on muistettava, ettei alihankkija tule varsinaisen tutkimussopimuksen osapuoleksi ilman erityisiä määräyksiä. Joissakin tapauksissa tilaaja saattaa sisällyttää alihankintasopimukseen ehtoja, joissa yksinkertaisuuden vuoksi ainoastaan viitataan varsinaisen tutkimussopimuksen ehtoihin yksilöimättä ehtoja tarkemmin. Tällaisten ehtojen sisältö on selvitettävä ennen kuin alihankintatyöhön sitoudutaan.

Alihankintasopimuksen maksuehdoissa saatetaan sopia siitä, että varsinaisen hankkeen rahoittaja maksaa tehdystä työstä tilaajan puolesta. Tällöin on muistettava, että alihankintasopimus velvoittaa ainoastaan sen osapuolia eikä maksuvelvollisuutta voida ulottaa sopimuksen ulkopuolisiin. Siksi maksuvelvollisuus tulisi aina kohdistaa yksinomaan alihankintasopimuksen tehneeseen tilaajaan.

Alihankintasopimukseen sisältyy usein myös ehtoja, joiden mukaan alihankintatyön maksaminen riippuu siitä, saadaanko tietty rahoituserä tai jopa hyväksyntä ulkopuoliselta rahoittajalta. Tällaiset ehdot hyväksyvä alihankkija ottaa aina riskin siitä, ettei tehdystä alihankintatyöstä saada korvausta. Tällaisia ehdollisia maksusitoumuksia on pyrittävä välttämään.

13. SOPIMUSRIKKOMUKSEN SEURAUKSET

Sopimuksesta aiheutuu sen osapuolille useita velvoitteita. Tutkimussopimus velvoittaa esimerkiksi viemään tietyn hankkeen läpi tutkimustyötä tekemällä ja osana tätä tutkimustyötä esimerkiksi vaihtamaan tietoa ja turvaamaan luottamuksellisuus hankkeen aikana ja sen jälkeen. Sopimuksia solmittaessa kumpikin osapuoli olettaa aina, että sopimus pidetään. Sopimuksia tehdään yhteistyöhön liittyvien epävarmuustekijöiden vähentämiseksi. Sopimus luo turvaa ja antaa osapuolille mahdollisuuden suunnitella hankkeesta riippuvaista toimintaa pitkäjänteisesti.

Sopimusrikkomuksen vuoksi osapuoli voi saada korvausta niistä vahingoista, jotka sopimuksen täyttämättä jättäminen aiheuttaa. Vahingonkorvausvelvollisuuden tavoitteena on saattaa sopimusrikkomuksen johdosta vahinkoa kärsinyt sellaiseen asemaan, missä hän olisi ollut, jos sopimus olisi täytetty. Jos sopimuksen osapuoli jättää sopimuksen täyttämättä, toinen osapuoli voi saada sopimuksen täytetyksi tarvittaessa viranomaistoimin

Sopimuksissa on usein ehtoja, jotka koskevat vahingonkorvausta silloin, kun toinen sopimuksen osapuoli

kärsii vahinkoa sopimusrikkomuksen seurauksena. Vaikka osapuolet yleensä tutkimussopimusta solmittaessa olettavatkin, että hanke sujuu ongelmitta, vahingonkorvausvastuuta määrittelevillä ehdoilla varmistetaan parhaiten, että näin todella tapahtuu.

Sopimusten vahingonkorvausta koskevia ehtoja voi yleensä ymmärtää vasta kun tietää, millaisin periaattein vahingonkorvauksesta sovitaan, ellei sopimukseen oteta lainkaan vahingonkorvausta koskevia ehtoja. Sopimukseen otetut ehdot yleensä vähentävät vahingonkorvausvastuuta verrattuna sen vastuun määrään, joka sopimuksen osapuolilla olisi ollut ilman sopimukseen otettuja ehtoja.

Jos sopimuksessa ei ole lainkaan määräyksiä sopimusrikkomuksen aiheuttamasta vahingonkorvausvastuusta, vahingonkorvausvastuu on silti olemassa. Sopimussuhteessa osapuolten välillä korvataan yleensä kaikki sopimusrikkomuksesta aiheutuneet vahingot ilman ylärajaa, ellei vastuuta ole rajattu sopimukseen otetuilla määräyksillä suppeammaksi. Jos sopimuksessa ei ole lainkaan määräyksiä vahingonkorvausvastuusta, täytyy sopimusta laiminlyövän osapuolen korvata toiselle osapuolelle kaikki laiminlyönnistä aiheutuneet vahingot.

Sopimuksen perusteella korvattavaksi voivat tällöin tulla esimerkiksi vahingot, jotka ilmenevät

- taloudellisina tappioina
- saavuttamattomana hyötynä
- henkilöille aiheutuneina vahinkoina
- esineille aiheutuneina vahinkoina.

Ellei sopimuksessa ole määräyksiä vahingonkorvausvastuusta, vastuu aiheutuneista vahingoista saattaa olla hyvin laaja. Näin voi käydä erityisesti siksi, että vastuu kattaa sekä rikkomuksesta suoraan aiheutuneet vahingot että välillisesti aiheutuneet, melko kaukaisetkin vahingot. Koska on tärkeää kyetä arvioimaan vahingonkorvausvastuun aiheuttama riski, sopimukseen otetaan ehtoja, joiden tarkoituksena on rajata osapuolten vastuun määrää.

13. 1. Vahingonkorvausvastuuta rajaavia ehtoja

Tutkimushankkeita koskeviin sopimukseen voidaan ottaa hyvin monenlaisia vahingonkorvausvastuuta rajaavia ehtoja. Ehdot voidaan laatia monella eri tavalla. Tärkeää on määrittellä, ketä rajaukset koskevat. Ehdot voivat olla

- vain toisen sopijapuolen vastuuta rajaavia tai
- molempien sopijapuolten vastuuta rajaavia.

Se, miten tasapainoinen sopimuksen osapuolten suhde hankkeen kestäessä on, riippuu hyvin usein juuri vahingonkorvausvastuun kohdistamisesta. Vahingonkorvausvastuun kohdistaminen enemmän vain toiseen osapuoleen korostaa sen velvollisuutta noudattaa sopimusta. Jos vastuuta rajataan laajasti pois vain yhdeltä osapuolelta, kokonaisriski hankkeen onnistumisesta siirtyy vastaavasti enemmän muille osapuolille. Näin vahingonkorvausvastuun siirrot voivat vaikuttaa myös siihen, miten hankkeeseen kohdistetut taloudelliset panostukset jakautuvat hankkeen osapuolten välillä muutoin. Yksipuoliset rajaukset ovat tyypillisiä etenkin ulkomaisissa hankesopimuksissa. Tutkimushankkeissa riski on kuitenkin yleensä yhteinen. Yliopistojen tutkimushankkeissa vastuuta ei tulisi painottaa vain toiselle sopijapuolelle ellei siihen ole erityisiä perusteita. Yliopistojen ei yleensä tule hyväksyä myöskään sitä, että vastuu yritysosapuolen liiketaloudellisista riskeistä siirtyy yliopistojen kannettavaksi.

Vastuuta rajaavat ehdot ovat erilaisia, ja niiden sisältö riippuu sopimuksen kohteesta ja siihen liittyvistä epävarmuustekijöistä. Vahingonkorvausvastuun rajaamisessa käytetään yleensä kuitenkin tiettyjä tavanomaisia ehtoja, joita löytyy myös tutkimushankkeiden sopimuksista. Seuraavassa ovat niistä keskeiset:

- Välillisten vahinkojen rajaus

Yksi tavallisimmista vastuun rajauksista on ehto, joka rajoittaa osapuolten vastuuta toiselle aiheutuneesta

välillisestä vahingosta. Sopimusrikkomus aiheuttaa yleensä sekä välittömiä että välillisiä vahinkoja.

Välittömällä vahingolla tarkoitetaan

niitä suoria vahinkoja, jotka syntyvät sopimuksen rikkomisen seurauksina. Tällaisina vahinkoina voidaan korvata esimerkiksi vahingot, jotka aiheutuvat tilaajalle, kun ohjelmistotyöhön sitoutunut ei kykenekään toimittamaan sovittua ohjelmistoa tilaajalle.

Välillisillä vahingoilla tarkoitetaan

niitä vahinkoja, jotka ovat aiheutuneet välittömän vahingon seurauksena. Tällaisia voivat olla esimerkiksi vahingot, jotka aiheutuvat edellä mainitun ohjelmiston tilaajan asiakkaille, kun tilaaja ei ohjelmiston puuttumisen vuoksi kykene toimittamaan sovittuja tilauksia omille ostajilleen.

Välilliset vahingot voivat kattaa hyvin suuren määrän erilaisia kaukaisia ja ennalta arvaamattomia vahinkoja. Siksi vastuu välillisistä vahingoista on hyvä rajata pois sopimuksista. Etenkin tutkimushankkeissa on kohtuullista, että kumpikin osapuoli kantaa aina vastuun vain itselleen aiheutuneista välillisistä vahingoista.

- Vastuun enimmäismäärästä sopiminen

Toinen yleinen vahingonkorvausvastuun rajausta sopimuksissa on korvausvastuun rajaaminen enimmillään vain tiettyyn rahasummaan. Tutkimushankkeissa on tavallista, että osapuolten vahingonkorvausvastuu rajataan siihen rahamäärään, jonka kukin osapuoli on hankkeeseen investoinut tai kokonaishintaan. Käytännössä tämä tarkoittaa, että sopijapuolten on kärsittävä vahingot ilman korvausta niiltä osin, kuin vahinkoja aiheutuu omaa rahoitusosuutta enemmän. Ehtoa pidetään usein etenkin yliopistoille edullisena, koska se rajaa yliopistojen vastuuta vastapuolelle aiheutuneista vahingoista vain siihen rahamäärään, joka hankkeeseen alun alkaen oli budjetoitu. Käytännössä ehdon edullisuutta arvioitaessa tulisi huomiota kiinnittää myös siihen, miten suuria vahinkoja yliopistolle itselleen voi aiheutua muiden sopijapuolten sopimusrikkomusten seurauksena ja miltä osin vastapuolen rahoitusosuus kattaa nämä vahingot.

- Tahallaan tai törkeällä tuottamuksella aiheutetut vahingot

Vastuu voidaan rajata koskemaan ainoastaan tahallaan tai törkeällä tuottamuksella aiheutettuja vahinkoja. Vastuuta ei voida yleensä rajata tätä enempää. Jos tutkimussopimuksessa vastuu rajataan tuottamuksen perusteella, rajaa ehto esimerkiksi vastuuta, joka tutkimuksen tehneelle osapuolelle saattaisi syntyä esimerkiksi tutkimustuloksen virheellisyyden johdosta. Korvattavaksi tulisivat vain tahallisesti tai törkeällä tuottamuksella aikaan saatujen virheiden aiheuttamat vahingot. Tutkimussopimuksissa voi vaihtoehtoisesti olla ehtoja, joilla tutkimuksen suorittaja rajaa pois vastuutaan tutkimuksen tulosten oikeellisuudesta. Tällaiset ehdot eivät koskaan poista vastuuta sellaisten virheiden aiheuttamista vahingoista, jotka ovat syntyneet tahallisesti tai törkeällä tuottamuksella.

Vastuun rajoituslausekkeita tulisi aina tarkastella huolellisesti suhteessa sopimuksen kokonaisriskeihin jo sopimuksen solmimisen yhteydessä. Kun arvioidaan korvausvastuuta koskevien ehtojen edullisuutta tai epäedullisuutta, tulisi pyrkiä selvittämään ainakin

- millaisia jo tunnettuja epävarmuustekijöitä sopimuksen toteuttamiseen liittyy
- millaiset ovat hankkeen eri osapuolten sopimusvelvoitteet
- onko oma suoritus riippuvainen jostakin ulkopuolisesta tekijästä, esim. alihankkijan toimituksesta tms.
- riippuuko hankkeen onnistuminen erityisesti jonkin yksittäisen osapuolen suorituksesta
- miten yliopisto huolehtii salassapitoehtojen noudattamisesta
- millaisia vahinkoja vastapuolelle voi syntyä, jos itse ei kykene täyttämään sopimusta
- millaisia vahinkoja itselle voi syntyä, jos vastapuoli ei täytä sopimusta
- voiko riskejä kattaa osapuolten omaa toimintaa varten otettavilla vakuutuksilla.

Jos vahinko on jo tapahtunut ja päätetään korvauksista, sopimukseen mahdollisesti otettuja vahingonkorva-

usvastuun rajoitusehtoja tulkitaan aina suppeasti. Jos ehtojen tulkintavaihtoehtoja on useita, niitä myös tulkitaan ehdot laatineen sopijapuolen vahingoksi. Myös tämän vuoksi ehtojen laatimisessa tulisikin aina pyrkiä ratkaisuun, jossa otetaan huomioon kumpikin sopijapuoli.

13. 2. Sopimusrikkomukseen reagoiminen

Sopimusrikkomuksella tarkoitetaan kaikkia niitä tilanteita, joissa sopijapuoli ei täytä sopimuksen velvoitteita. Sopijapuoli voi jättää noudattamatta jotakin sopimuksen ehtoa tai noudattaa sitä vain osittain.

Sopijapuoli voi esimerkiksi

- laiminlyödä salassapitosäännöstä
- laiminlyödä tulosaineiston luovutuksen/siirron
- laiminlyödä maksusuorituksen
- ylittää sovitun toimitusajan
- jättää ilmoittamatta sopimuksen täyttämisen kannalta olennaisen tiedon
- tehdä tutkimuksen, joka olennaisesti poikkeaa tutkimussuunnitelmasta
- sisällyttää tutkimukseen luvattomia aineistoja tai
- saada aikaan virheellisen tutkimustuloksen.

Jos sopijapuoli itse havaitsee, että sopimuksen täyttäminen on epävarmaa, tulisi uudesta tilanteesta pyrkiä neuvottelemaan vastapuolen kanssa. Yleensä neuvottelemisen ja riskeistä tiedottaminen myös muille sopijapuolille vähentää heille mahdollisesti aiheutuvia vahinkoja. Tutkimuksen tekemisen aikana voidaan törmätä uusiin ongelmiin, jotka saattavat esimerkiksi venyttää aikataulua. Yleensä osapuolet voivatkin neuvotella uusista vaihtoehtoista tutkimussopimuksen täyttämiseksi. Yleensä on kannattavampaa hyväksyä vaihtoehtoinen sopimus kuin vedota suoraan sopimusrikkomukseen ja vaatia vahingonkorvausta.

Jos sopijapuoli havaitsee vastapuolen laiminlyöneen sopimuksesta aiheutuneita velvoitteita, tulisi tästä ilmoittaa viipymättä vastapuolelle (reklamointi). Tällainen ilmoitus virheestä tulisi tehdä myös todisteellisesti, käytännössä ilmoitus voidaan tehdä kirjallisesti esimerkiksi saantitodistusta vastaan. Ilmoitus voidaan myös toimittaa vastapuolelle hankkeen hallintoon liittyvissä ohjaus- tai johtoryhmän kokouksissa, joissa se tulisi kirjata myös kokouksen pöytäkirjaan. Yleensä vastapuolelle suunnattu ilmoitus sopimusrikkomuksesta sisältää myös vaatimuksen siitä, että rikkomus tulisi korjata viipymättä. Jos vastapuoli ei kykene täyttämään sopimusta sovitun mukaisesti, voivat osapuolet sopia vapaasti vaihtoehtoisen sopimuksen täyttamisestä.

Sopimusrikkomuksen seurauksena voidaan

- sopimus täyttää reklamoinnin jälkeen sovitun mukaisesti
- sopia uudesta korvaavasta suorituksesta
- sopia muusta korvauksesta (esim. hinnanalennus) tai
- purkaa sopimus ja vaatia vahingonkorvausta rikkomuksesta sopimuksen mukaisesti (Yleensä sopimusrikkomuksen tulee olla olennainen, jotta se aiheuttaisi vahingonkorvausvastuun).

Sopimusrikkomukseen vetoaminen esimerkiksi vahingonkorvausta vaadittaessa edellyttää, että rikkomukseen on vedottu kohtuullisessa ajassa sen tapahtumisen jälkeen. Rikkomuksesta ilmoittamisen laiminlyönti voikin aiheuttaa sen, ettei rikkomukseen voida vedota enää myöhemmin. Sopimusrikkomuksen perusteella vahinkoa kärsineen tulee kyetä osoittamaan vahingon peruste ja syy-yhteys rikkomuksen ja vahingon välillä. Yleensä näytön kokoaminen kiistatilanteiden varalle on helpompaa silloin, kun rikkomukseen on reagoitu viivyttämättä.

13. 3. Sopimussakko

Sopimussakolla tarkoitetaan määräystä, jonka mukaan sopimusta rikkoneen osapuolen on maksettava rahakorvaus rikkomuksen seurauksena. Sopimussakon maksuvelvollisuus ei riipu esimerkiksi siitä, onko rikkomus aiheuttanut vastapuolelle vahinkoja. Se on siis vahingonkorvausvastuuta täydentävä sopimusmääräys, ja

sen tarkoituksena on yleensä tehostaa sopimuksen noudattamista. Toisaalta sakko takaa sopijapuolelle aina jonkinlaisen korvauksen sopimusrikkomuksesta, eikä tällöin esimerkiksi vahingon todistamiseen tarvitse uhrata rahaa tai voimavaroja.

Sopimussakon ottaminen osaksi sopimusta on vapaaehtoista. Sopimukseen otetut sopimussakot saattavat olla kohtuuttomia suhteessa sopimuksen taloudelliseen riskiin. Jotta sopimussakko olisi tehokas, se määritellään suhteessa sopijapuolen kokoon ja varallisuuteen, sopimuksen sisältöön sekä sopimukseen liittyviin riskeihin.

Sopimussakon etujen vuoksi sitä käytetään paljon etenkin yritysten välisissä sopimuksissa. Yritysten välisen käytännön soveltaminen myös yliopistojen kanssa tehtävissä tutkimushankkeissa saattaa joissakin tilanteissa olla kohtuuttoman ankaraa ja johtaa vaikeasti ennakoitaviin tilanteisiin.

Yliopisto osti yritykseltä tilastotietoa. Yliopiston oli tarkoitus käyttää tietoa tutkimustyöhön osana EU:n puiteohjelmahanketta. Toimitus maksoi 8.000 mk. Tilaussopimuksen mukaan tieto oli tarkoitettu käytettäväksi ainoastaan EU-konsortiossa, eikä sitä olisi saanut luovuttaa osana konsortion tutkimustuloksia ulkopuolisille. Sopimusehtoihin sisältyi sopimussakkolauseke, jonka mukaan yliopisto on velvollinen maksamaan 2.000.000 mk:n sopimussakon, jos se rikkoo asetettua luovutusrajoitusta. Yliopisto huomautti yritykselle tilaussopimuksen ehdoista, minkä jälkeen yritys muutti niitä.

13. 4. Sopimuksen purkaminen sopimusrikkomuksen seurauksena

Sopimusrikkomuksen seurauksena vahinkoa kärsineellä osapuolella voi, vahingonkorvauksen ja mahdollisten sopimussakkovelvoitteiden lisäksi, olla oikeus purkaa sopimus. Sopimuksen osapuolella on aina oikeus purkaa sopimus vastapuolen olennaisen sopimusrikkomuksen perusteella. Sopimus puretaan yleensä silloin, kun sopimusta ei pystytä täyttämään vaihtoehtoisillakaan tavoilla. Yleensä rikkomis- tai kiistatilanteissa kannattaa pyrkiä jatkamaan sopimussuhdetta tai neuvotella uudesta tutkimushankkeen jatkosopimuksesta.

Purkamisen seurauksena sopimus lakkaa olemasta voimassa. Useimmiten osapuolet palauttavat jo tehdyt suoritukset toisilleen. Tutkimushankkeiden yhteydessä suorituksia voi kuitenkin olla hankalaa palauttaa. Sopimuksen purkamiseen tulisikin varautua kirjaamalla tutkimussopimukseen ehtoja siitä, miten osapuolten suoritukset palautetaan ja miten jo toimitettuja tutkimuksen osia saa käyttää hyväksi.

Purkaminen ei vaikuta niihin sopimuksen ehtoihin, jotka on tarkoitettu pysymään voimassa sopimuksen päättymisen jälkeen tai sopimuksen lakatessa olemasta voimassa. Puretunkin sopimuksen perusteella voidaan siis vastapuolelta vaatia esimerkiksi sopimussakkoa. Samoin esimerkiksi sopimuksen salassapitoa koskevat ehdot velvoittavat myös sopimuksen purkamisen jälkeen.

13. 5. Joitakin erityistilanteita

Tutkimussopimuksissa on joskus ehtoja, joilla pyritään siirtämään tiettyntyyppisiä riskejä tutkimuksen tilaajalta tutkimustyön tekijälle. Ehdot saattavat laajentaa sopimuksesta aiheutuneita vastuita kohtuuttomasti. Tällaisiin ehtoihin on suhtauduttava varauksellisesti ja niiden vaikutuksia on arvioitava huolellisesti.

· Tuotevastuu

Tuotevastuulla tarkoitetaan vastuuta, joka syntyy tuotteen valmistajalle, maahantuojalle, myyjälle tai tuotteen pakkaajalle markkinoille vaihdantaan laskettujen tuotteiden aiheuttamista vahingoista. Tuotevastuuta sääntelee Suomessa tuotevastuulaki (694/1990). Lain perusteella korvataan markkinoille lasketun tuotteen aiheuttamat henkilövahingot sekä yksityiseen käyttöön tarkoitettulle omaisuudelle aiheutuneet vahingot. Korvausvastuu syntyy, jos tuote ei ollut sitä liikkeelle laskettaessa niin turvallinen kuin kohtuudella voidaan olettaa. Vastuun aiheuttavana virheenä voi olla esimerkiksi tuotteen virheellisyys, yksittäisen tuotekappaleen valmistusvika tai esimerkiksi tuotteen käyttöohjeiden puutteellisuus tai virheellisyys. Tuotevastuu on sikäli ankaraa, ettei se edellytä tuottamusta, vaan vahingon kärsijällä on oikeus korvaukseen tuotevastuun perus-

teella myös silloin, kun vahingon aiheuttanut virhe on tuotteessa ilman valmistajan tai maahantuojan tuottamusta tai tahallisuutta.

Lain mukaan tuotevastuu ei normaalisti koske tuotteen kehitystyöhön osallistuneita yliopistoja tai tutkimuslaitoksia, elleivät nämä samalla toimi markkinoille laskettavan tuotteen valmistajana. Toisinaan tutkimussopimukseen on kuitenkin liitetty ehtoja, joiden mukaan yritys vaatii tutkimuksen tekijää hyvittämään yritykselle ne vahingonkorvaukset, joita yritys mahdollisesti joutuu maksamaan tuotevastuulain perusteella.

Yleensä ei ole perusteltua siirtää tuotevastuusta aiheutunutta riskiä yliopiston vastattavaksi. Tutkimustyö on yleensä vielä kaukana lopullisen tuotteen suunnittelusta ja markkinoille siirtämisestä. Käytännössä tutkimustyön tekijä ei pysty myöskään vaikuttamaan lopputuotteen viimeistelyyn tai niihin ehtoihin, joilla lopputuote siirretään markkinoille. Siksi tuotteen valmistajan tulisikin aina vastata markkinoille laskemiensa tuotteiden turvallisuudesta. Tuotevastuun siirtämistä koskevia ehtoja ei tulisikaan hyväksyä osaksi tutkimussopimuksia.

· Vakuuttamista koskevat ehdot

Vahinkojen korvaamisen helpottamiseksi pyritään etenkin yrityksissä erilaiset riskit vakuuttamaan. Valtion viranomaisilla ei ole lupa tehdä valtion omaisuutta koskevaa, valtion maksettavaa vahinkovakuutus sopimusta eikä henkilövakuutus sopimusta, ellei sopimuksen tekeminen perustu lakiin tai lakiin perustuvaan sopimukseen. Mikäli poikkeustapauksessa valtion omaisuuden vakuuttamiseen olisi aihetta, on vakuuttamiseen saatava ministeriön suostumus.

· Vastuu immateriaalioikeuksista

Sopimukseen sisältyy usein ehtoja, joilla sopijapuoli sitoutuu vastaamaan tulosaineistoon liittyvien oikeuksien siirrosta. Tästä on kerrottu tarkemmin luvussa 9.

Sopimukseen pyritään liittämään joskus myös ehtoja, joiden mukaan toinen sopijapuoli vastaa tulos- tai tausta-aineistoon liittyvistä immateriaalioikeuksista, esimerkiksi siitä, ettei tulosaineisto loukkaa ulkopuolisen patenttia. Tästä on kerrottu tarkemmin luvussa 7.3.

Sopimukseen sisältyy joskus ehtoja, joiden mukaan tutkimuksen tekijä vastaa siitä, että tutkimustulokset soveltuvat tiettyyn käyttötarkoitukseen. Vastuuta tulisi rajata siten, että yliopisto vastaa ainoastaan tutkimustulosten syntymisestä normaalia huolellisuutta noudattaen. Vastuuta ei tulisi ottaa tulosten teknisestä laadusta, virheettömyydestä tai soveltuvuudesta tiettyyn hyödyntämistarkoitukseen. Vastuun rajoitus perustuu tutkimustyön luonteeseen. Laajempi vastuu soveltuu vain puhtaasti kaupallistamiseen tähtääviin sopimuksiin, eikä sitä tulisi hyväksyä osaksi tutkimussopimuksia.

14. SOPIMUSRIITOJEN RATKAISEMINEN

Huolellisesti laadittu tutkimussopimus on yleensä paras tae siitä, ettei sopijapuolten välille synny hankkeen kestäessä kiistoja. Siksi hankkeen rakentamisvaiheessa tutkimussopimuksen tekemisessä ei kannata kiirehtiä. Hyvin laaditussa sopimuksessa osataan ennakoida mahdolliset hankkeen ongelmakohdat. Toisinaan ennakoiminen ei kuitenkaan onnistu. Siksi hyvin laaditussa sopimuksessa on myös määräyksiä, jotka koskevat osapuolten välistä riidanratkaisua.

14. 1. Alioikeus

Yleensä sopimuksissa pyritään sopimaan ainakin siitä, mihin tuomioistuimeen sopimuksesta aiheutuneet riidat ohjataan. Määräykset oikeuspaikasta sitovat osapuolia joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta. Erityisesti silloin, kun sopimuksen osapuolet ovat eri valtioista, oikeuspaikka kannattaa sopia. Yleensä osapuolet pyrkivät siihen, että oikeuspaikaksi määrätään heidän kotipaikkansa alioikeus. Tämä vähentää ainakin

osapuolelle aiheutuvaa kulluriskiä. Jos osapuolet ovat kotoisin eri valtioista, yleensä se osapuoli, jonka kotimaahan oikeudenkäynti on ohjattu, saa etua. Tämä johtuu siitä, että osapuolen on helpompi hoitaa sopimuksesta aiheutuvia riitaisuuksia omassa maassaan.

Suomessa kärjäoikeuden ratkaisusta voi valittaa hovioikeuteen. Hovioikeuden tuomioon ja päätökseen haetaan muutosta korkeimmalta oikeudelta valittamalla.

14. 2. Välimiesmenettely

Toisinaan sopimuksissa sovitaan siitä, että sopimuksesta aiheutuvat riidat ratkaistaan välimiesmenettelyä käyttäen. Välimiesmenettelyllä tarkoitetaan riidanratkaisumenettelyä, jossa osapuolet osoittavat riidan ratkaistavaksi puolueettomien välimiesten käsittelyssä, joka tapahtuu tuomioistuinelaitoksen ulkopuolella. Välimiesmenettelyssä annettu ratkaisu sitoo osapuolia, ja se voidaan panna täytäntöön samalla tavalla kuin yleisen tuomioistuimen tuomio. Väilystuomio perustuu lakiin, elleivät osapuolet sovi, että menettelyssä sovelletaan esimerkiksi jotakin muuta säännöstöä. Jos sopimukseen sisältyy välimiesmenettelylauseke, ei alioikeus ota sopimusta koskevaa riitaa käsiteltäväkseen.

Välimiesmenettely on kustannuksiltaan huomattavasti kalliimpi kuin alioikeusmenettely. Välimiesmenettelyn käsittely on salainen, kun taas alioikeusmenettely on vain harkinnanvaraisesti salainen.

Toisinaan osapuolet sopivat jo lausekkeeseen otettavalla määräyksellä siitä, kuka tai ketkä toimivat välimiehinä, jos sopimuksesta aiheutuu riitaisuuksia. Osapuolet voivat sopia, että riidan ratkaisee välimieheksi nimetty yksin tai esimerkiksi, että osapuolet saavat kumpikin nimetä menettelyyn oman välimiehen, jotka ratkaisevat riidan yhdessä. Jos riidan ratkaisemiseen käytetään enempää kuin yhtä välimiestä, välimiehiä on tavallisesti pariton määrä. Tämä helpottaa ratkaisuun pääsemistä, jos välimiehet ovat eri mieltä kiistan lopputuloksesta. Jos osapuolet nimittävät omat välimiehensä riidan ratkaisuun, on tavallista, että välimiehet voivat halutessaan pyytää yhdessä puolueetonta ulkopuolista henkilöä välimieskollegion puheenjohtajaksi.

Yleensä välimiehinä käytetään lakimieskoulutuksen saaneita henkilöitä. Välimiehinä toimivat esimerkiksi asianajajat. Jos kysymyksessä on riita, joka edellyttää teknistä tietämystä esimerkiksi tutkimuksen kohteesta tai tutkimuksessa syntyneistä keksinnöistä, saatetaan välimiehinä käyttää lakimiehen ohella myös teknistä tietämystä omaavaa henkilöä. Tällaiseen sopiva henkilö voi olla esimerkiksi patenttiasiamies. Asianosaiset vastaavat yleensä yhdessä välimiesmenettelystä aiheutuneista kustannuksista. Välimiehillä on aina oikeus palkkioon toiminnastaan välimiehenä. Jos riidan ratkaisemiseen käytetään enempää kuin yhtä välimiestä, menettelystä aiheutuu luonnollisesti enemmän kustannuksia.

Sopimuksessa saatetaan sopia myös niistä säännöistä, joita välimiesmenettelyssä noudatetaan asian ratkaisemiseksi.

Osapuolet voivat esimerkiksi sopia, että välimiesmenettelyssä noudatetaan Keskuskauppakamarin välityslautakunnan menettelysääntöjä. Keskuskauppakamarin välimiesmenettelysäännöt: www.keskuskauppakamari.fi/lakiasiat/4_valitysl_saannot.htm.

14. 3. Sovintomenettely

Jos osapuolten välille syntyy kiistaa sopimuksen täyttämisestä, paras ratkaisu syntyy usein osapuolten välisillä neuvotteluilla. Riidan ratkaiseminen yleisessä tuomioistuimessa tai välimiesmenettelyssä viekin yleensä aikaa ja vaatii myös varoja. Usein etenkin välimiesmenettelyä pidetään osapuolille kalliina ratkaisumenettelynä. Myös esimerkiksi patenttia koskevan riidan ratkaisu yleisessä tuomioistuimessa on arvioitu kalliiksi. Jotta osapuolten väliset neuvottelut riitatilanteessa helpottuisivat, on luotu erilaisia sovintomenettelyjä. Sovintomenettelyllä tarkoitetaan osapuolten välistä epävirallista menettelyä, jossa riita pyritään ratkaisemaan neuvottelemalla ulkopuolista välittäjää apuna käyttäen. Suomessa esimerkiksi Asianajajaliitto on perustanut

sovintomenettelylautakunnan, joka välittää kokeneita sovittelijoita riitelevien osapuolten käyttöön.

Asianajajaliiton sovintomenettelylautakunnan ohjeet, sovintomenettelysopimus sekä luettelo sovintomenettelylautakunnan välittämistä sovittelijoista: www.asianajajat.fi/sovinto.htm

Sovittelijaa voidaan käyttää, jos molemmat osapuolet suostuvat siihen. Asiasta voidaan ottaa määräys osapuolten väliseen sopimukseen.

Sovittelija ei voi antaa osapuolia sitovaa ratkaisua, toisin kuin välimiehet. Sovittelija sen sijaan pyrkii auttamaan osapuolia löytämään erimielisyyksiinsä sovinnollisen ratkaisun. Sovinnon seurauksena osapuolet tekevät kiistan kohteena olevasta asiasta uuden sopimuksen. Sopimuksen sisällön voivat osapuolet vapaasti määrätä. Uuden sovintoon perustuvan sopimuksen suhde vanhaan tutkimussopimukseen tulee aina määrittää sovintosopimuksessa selkeästi. Yleensä sovintosopimus ei koske koko hanketta, eikä se korvaa tutkimussopimusta kokonaisuudessaan, vaan määrittelee ratkaisun vain riidanalaiseen sopimuskohtaan. Sovintosopimuksessa kannattaa määrittellä selkeästi, mitä tutkimussopimuksen määräyksiä sovintosopimus joko täydentää tai korvaa kokonaan. Jos sovintosopimuksen tarkoitus on vain täydentää tutkimussopimusta, sitä sovelletaan tutkimussopimuksen rinnalla.

Jos osapuolet neuvottelevat sovinnosta sovittelijan avulla, heidän tulisi sopia ennen sovittelua ainakin siitä, että sovintomenettely on luottamuksellista ja ettei vastapuoli saa neuvottelun ulkopuolella vedota sellaiseen ehdotukseen, myöntämiseen tai kannanottoon, joka on tapahtunut sovitteluneuvotteluissa.

Sovintoneuvotteluiden hyötynä on yleensä joustavuus ja nopeus. Hankkeen osapuolille sovintoon pääseminen on yleensä paras tae siitä, että hanke voidaan myös viedä turvallisesti loppuun. Hankkeen päätyttyä etenkin kiistat, jotka koskevat tulosaineiston hyödyntämistä ja käyttöä, saattavat tehdä koko hankkeesta kannattamattoman. Ulkopuolisen johdolla tapahtuva sovittelu on usein huomattavasti kahdenkeskeisiä neuvotteluja tuloksellisempaa. Sovittelijaa käytetään kuitenkin yleensä tilanteissa, joissa osapuolet ovat tasavahvoja. Sovinnosta on tällaisessa tilanteessa kummallekin hyötyä. Jos sopijapuolten asemat kuitenkin poikkeavat selkeästi toisistaan, saattavat neuvottelut olla hyödyttömiä. Siksi sopimuksissa yleensä sovitaan myös siitä, miten menetellään, jos osapuolten väliset sovintoneuvottelut eivät johda tulokseen. Sovintoneuvottelujen epäonnistuttua sopimusriita voidaan siirtää ratkaistavaksi joko alioikeuteen tai välimiesmenettelyyn.

15. KANSAINVÄLISET TUTKIMUSHANKKEET

Kansainvälisten tutkimushankkeiden liittyviin tutkimussopimukseen liittyy aina omia erityiskysymyksiään, jotka tulee ottaa huomioon hanketta suunniteltaessa ja tehtäessä hankkeen sopimuksia. Kansainvälisissä hankkeissa voidaan yleensä soveltaa samoja hyvään hankkeen rakentamistapaan kuuluvia ohjeita kuin kansallisiin hankkeisiin. Kansainvälisissä sopimuksissa osapuolten kuuluminen eri kulttuureihin ja eri oikeusjärjestelmien piiriin saattaa kuitenkin aiheuttaa omia ongelmiaan hankkeiden rakentamisessa ja sopimusten laatimisessa.

Pelkästään se, että sopijapuolet käyttävät eri kieltä, aiheuttaa tulkintaongelmia hanketta rakennettaessa ja sen yksityiskohdista sovittaessa. Sopijapuolten tulisi sopia jo hanketta koskevia neuvotteluja aloittaessaan, mitä kieltä osapuolten välillä hankkeessa ja sen sopimuksia laadittaessa käytetään.

Hankkeen sopimuksia tehtäessä on aina huomioitava se, että sopimuksia saattavat eri maissa koskea erilaiset säädökset. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi sopimusten solmimiseen saatetaan soveltaa erilaisia sääntöjä tai sopimusehtoja tulkitaan eri tavalla kuin Suomessa. Kansainvälisten hankkeiden sopimukseen tulisi tältä varalta sisällyttää ainakin määräykset siitä, minkä maan lakia sopimukseen sovelletaan. Samalla tulisi sopia siitä, missä maassa ja millaista riidanratkaisumenettelyä käyttämällä sopimuksesta aiheutuvat erimielisyydet ratkaistaan. Sopimusehtojen avulla osapuolet voivat rajata niitä sääntöjä, joita käytetään.

tetään esimerkiksi tulkittaessa sitä, millaisia vaikutuksia sopimusehdolla on osapuolten välisessä suhteessa.

Tutkimushankkeen osapuolen kannalta edullisimmassa tilanteessa sopimukseen sovelletaan osapuolen oman maan lainsäädäntöä ja sopimuksesta aiheutuvat riidat sovitaan ratkaistaviksi osapuolen oman maan tuomioistuimessa. Tällaisessa tilanteessa voidaan olla varmoja siitä, että sopimusta tulkittaessa päädytään tuttuun tulkintaratkaisuun. Jos sopimukseen sovelletaan täysin vieraan oikeuskulttuurin sääntöjä, voi sopimuksen vaikutusten ja riskien arvioiminen olla vaikeaa.

Usein oikeuspaikasta ja sovellettavasta laista sopiminen voi tuottaa vaikeuksia. Ongelmallisissa tilanteissa on sopimuksesta aiheutuvat riidat mahdollista siirtää ratkaistavaksi välimiesmenettelyssä. Suomessa yliopistot suhtautuvat varovasti välimiesmenettelyä koskeviin sopimuslausekkeisiin. Välimiesmenettelystä aiheutuvia kustannuksia pidetään suurina verrattuna esimerkiksi kansallisen alioikeusmenettelyn kustannuksiin. Kansainvälisissä sopimuksissa välimiesmenettelystä aiheutuvat kustannukset voivat kuitenkin olla pieniä verrattuna siihen kokonaisriskiin, joka aiheutuu siitä, että sopimuksesta joudutaan kiistelemään jossakin ulkomaisessa alioikeudessa. Siksi välimiesmenettelylausekkeen käyttäminen erityisesti kansainvälisissä sopimuksissa on usein järkevää. Jos menettelystä aiheutuvaa kustannusriskiä halutaan vähentää, voidaan myös sopia siitä, miten menettelyn kustannukset jakautuvat sopijapuolten kesken.

Oikeuspaikat: 1. Suomalainen alioikeus tai välimiesmenettely. 2. Välimiesmenettely tai alioikeusprosessi jossakin puolueettomassa maassa esimerkiksi Tukholman kauppakamari tai alioikeus
3. Välimiesmenettely tai alioikeusprosessi toisen sopijapuolen maassa

Kun välimiesmenettelyn käyttämisestä mahdollisten sopimuskiistojen ratkaisuun sovitaan, osapuolet voivat sopia myös niistä menettelysäännöistä, joita välimiesmenettelyssä noudatetaan. Välimiesmenettelyä varten ovat esimerkiksi Kansainvälinen kauppakamari ja erilaiset välimiesyhdistykset laatineet omia menettelysääntöjään.

Kansainvälisten organisaatioiden tarjoamia välimiesmenettelysääntöjä:

Kansainvälinen kauppakamari: www.iccwbo.org/court/english/arbitration/rules.asp

WIPO: www.arbiter.wipo.int/arbitration/arbitration-rules/complete.html

American Arbitration Association: www.adr.org

YK:n kansainvälisen kaupan komissio: www.uncitral.org

Kansainvälisiin hankkeisiin liittyvien sopimusten lisäksi myös tutkijavaihtoon ja tutkijavierailuihin liittyy kysymyksiä, joihin tulisi kiinnittää huomiota.

Kun suomalainen tutkija lähtee tutkijaksi ulkomaille, on huomioitava ainakin seuraavat seikat:

- selvittää, mitä asiakirjoja (esim. oikeuksiensuostus) tutkija joutuu allekirjoittamaan kohdeyliopistossa tai tutkimuslaitoksessa
- selvittää kohdeyliopiston tai tutkimuslaitoksen periaatteet ja menettelytavat tutkimustulosten omistaja ja hyödyntämisasiossa
- sovi kirjallisesti kohdeyliopiston tai tutkimuslaitoksen kanssa, jos haluat poiketa niiden tavanomaisista sopimusehdoista (esimerkiksi tilanteessa, jossa tutkijalle on jo kertynyt arvokasta tausta-aineistoa).

Suomalainen tutkijaryhmä löysi uuden geenin, syntetisoi sen koodittoman pienen proteiinin ja osoitti tämän biologiset vaikutukset. Tutkijaryhmä halusi laajentaa tutkimustaan ennen sen julkaisua ja otti yhteyttä ulkomaiseen tutkijaryhmään. Ulkomainen tutkijaryhmä suostui yhteistyöhön ja suomalainen ryhmä toimitti tälle sekä omat tuloksensa että suuren määrän syntetisoitua proteiinia. Seuraavan kerran suomalaistutkijat kuuluivat ulkomaisesta ryhmästä lukiessaan puoli vuotta myöhemmin tieteellisestä aikakauslehdessä ryhmän artikkelin, jossa kuvattiin geeni, sen proteiiniotuote ja tämän vaikutukset viittaamatta lainkaan suomalaisryhmän työhön. Suomalaisen tutkijaryhmän olisi pitänyt turvata oikeutensa tutkimustyöhön mm. materiaalinluovutus-, salassapito- tai tutkimussopimuksilla ja hakemalla patenttia ennen yhteistyön aloittamista.

16. TUTKIMUSHANKKEIDEN SOPIMUKSET

Tutkimushankkeisiin liittyy tavallisesti varsinaisen tutkimussopimuksen lisäksi oikeuksiensiirtosopimukset sekä esimerkiksi sopimuksia salassapidosta. Näiden lisäksi eri tutkimusalueiden hankkeissa voi olla myös muita hankkeen erityistarpeisiin perustuvia sopimuksia.

Esimerkiksi lääketieteelliseen tai biotekniseen tutkimukseen voi liittyä varsinainen tutkimussopimus salassapitosopimus oikeuksien luovutussopimus tulosaineiston hyödyntämissopimus aineistonhankintasopimus materiaalinluovutussopimus. Ohjelmistoprojektiin voi liittyä varsinainen tutkimussopimus salassapitosopimus oikeuksien luovutussopimus sopimus jatkokehityksestä tai ylläpidosta sopimus edelleen lisensointioikeudesta.

Tutkimushankkeisiin liittyvien sopimusten sisältö vaihtelee aina suuresti, sillä sopimukselta ei edellytetä määrämuotoa. Se, mistä asioista sopimuksessa sovitaan, on sopijapuolten päätettävissä. Sopimukseen kannattaa kuitenkin ottaa ainakin tietyt vähimmäisehdot. Näin voidaan varmistaa, että keskeisimmät yhteistyön ehdot on sovittu sopimuksen solmimisen yhteydessä. Jos sopimuksen osapuolten välille syntyy myöhemmin kiistaa, on erimielisyyksien kohteena hyvin todennäköisesti asia, josta sopimuksessa ei ole sovittu.

Käytännössä hankkeissa osapuolten tarpeet ja tavoitteet vaihtelevat eikä sitovien malliehtojen laatiminen etukäteen ole useinkaan mahdollista. Sopimuksissa on myös poikkeavia ehtoja riippuen siitä, onko kysymyksessä tilaajarahoitteinen tutkimus vai yhteisrahoitteinen tutkimus. Näiden kahden hanketyypin sopimukset tulisikin aina erottaa toisistaan.

TUTKIMUSSOPIMUKSEN MUISTILISTA

Tutkimussopimuksen muistilistaan on poimittu sopimuskohtainen huomioitavia asioita. Tutkimussopimuksen laatiminen edellyttää kuitenkin lähes aina tutkimukseen liittyvien yksityiskohtien huolellista selvittämistä. Tämän vuoksi tässä esitetty muistilista soveltuu vain yleiseksi taustatiedoksi, ei sellaisenaan osittainkaan yksittäisten sopimusten pohjaksi.

A. Sopimuksen kohde ja tarkoitus

- Määriteltävä tarkasti, mitä tutkimustyötä sopimus koskee.
- Määriteltävä tarkasti, mitä tuloksia tutkimustyöllä halutaan saavuttaa.
- Tutkimustyön tarkempi sisältö voidaan määritellä viittaamalla sopimuksen liitteenä olevaan tutkimussuunnitelmaan (tutkimussuunnitelman tärkeimpiä kohtia on tulosaineiston määrittely).

Esimerkki 1.

1. SOPIMUKSEN KOHDE JA TARKOITUS Tämän sopimuksen kohteena on liitteessä 1 selostettu tutkimustyö ”Muuttuvan oppimisympäristön XYZ mallintaminen ja ohjelmointi”

Esimerkki 2.

1. SOPIMUKSEN KOHDE JA TARKOITUS Tämän sopimuksen kohteena on tutkimustyö, joka on tarkemmin selostettu aikatauluineen ja työosuuksineen liitteenä 1 olevassa tutkimussuunnitelmassa. Tutkimustyön tarkoituksena on valmistaa tilaajan käyttöön tutkimussuunnitelman mukaisesti tekniset prototyypit XYZ ja ABC.

- Sovitaan tarvittaessa menettelyistä ja ehdoista, joiden perustella sopijapuolet voivat muuttaa

tutkimussuunnitelmaa.

Esimerkki 3.

1. SOPIMUKSEN KOHDE JA TARKOITUS Tämän sopimuksen kohteena on XXX yliopiston farmakologian ja toksikologian laitoksen suorittama liitteessä 1 yksilöity tutkimustyö. Tutkimustyön aiheena on ABC lääketeollisuuden kehittämien lääkeainemolekyyliden metabolian ja interaktioiden tutkiminen. Tutkimussuunnitelmaa voidaan muuttaa tutkimuksen ohjausryhmän yksimielisellä päätöksellä.

Tutkimussuunnitelman merkityksestä ja tekemiseen liittyvistä perusohjeista on kerrottu edellä luvussa 5.

B. Sopijapuolet

- Määritellään sopimuksen osapuolten nimet ja mahdollinen yritysmuoto.
- Yliopisto on aina kokonaisuudessaan sopimuksen osapuolena. Sopimukseen voidaan tämän lisäksi määritellä se yksikkö tai tutkimuslaitos, jonka pääasiallisella vastuulla tutkimustyön tekeminen on.
- Merkitään sopimukseen osapuolten täydelliset yhteystiedot ja yhteyshenkilöt.
- Sovitaan tarvittaessa siitä, millä ehdoilla hankkeeseen voidaan ottaa uusia osapuolia.
- Sopijapuolten vastuuhenkilöiden määrittely.

Esimerkki 4.

2. SOPIJAPUOLET Tämän sopimuksen sopijapuolia ovat: Bioihmeet Oy Matokuja 77700000 Oulunsalo-Vastuuhenkilönä tutkimuksessa on Niina Niitty niina.niitty@bioihmeet.com XXXX yliopisto, Biologian laitos (jatkossa XXXX yliopisto) PL 55500000 XXXX yliopisto Vastuuhenkilönä tutkimuksessa on Pertti Professori pertti.prof@xxxx.fi Oy Macrohard International Ab Tekniikkatie 80800000 Yliveteli Vastuuhenkilönä tutkimuksessa on Maija Mittaaja maija.mittaaja@macroint.fi

C. Määrittelyt

- Määritellään tutkimuksen tausta-aineisto.
- Määritellään tutkimuksen tulosaineisto.
- Määritellään käyttöoikeus ja/tai hyödyntämisoikeus.
- Määritellään luottamuksellinen aineisto.
- Määritellään muut sopimukseen sisältyvät vaikeaselkoiset tai tulkinnanvaraiset termit.

Esimerkki 5

D. Sopimuksen voimassaoloaika / Hankkeen kesto

- Määritellään sopimuksen voimassaoloaika eli hankkeen aloittamisajankohta ja lopettamisajankohta.

Esimerkki 6.

4. Sopimuksen voimassaoloaika Tämä sopimus tulee voimaan silloin, kun kaikki sopijapuolet ovat sen allekirjoittaneet. Sopimuksen päättymispäivä on 29.2.2000.

- Määritellään tarvittaessa ne sopimusvelvoitteet, jotka on tarkoitettu jatkamaan hankkeen päättymisen jälkeen - esim. vahingonkorvausvastuuta, salassapitoa ja hyödyntämistä koskevat ehdot.

Esimerkki 7.

4. Sopimuksen voimassaoloaika Tämä sopimus on voimassa, kunnes sopimuksen kohteena oleva hanke on päättynyt ja hankkeen tulokset on hyväksytty hankkeen johtoryhmässä. Johtoryhmän tulee hyväksyä tulokset kuitenkin viimeistään 29.2.2000. Sopimuksen kohdat x, y ja z ovat voimassa osapuolten välillä myös sopimuksen voimassaolon päätyttyä.

E. Rahoitusosuudet ja laskutus

Yhteisrahoitteisessa tutkimuksessa

- määritellään hankkeen budjetti
- määritellään osapuolten rahoitusosuudet
- määritellään arvonlisävero - sisältyykö hintaan vai laskutetaan hinnan lisäksi
- määritellään, kuka vastaa aiheutuneista lisäkustannuksista
- määritellään ehdot siitä, miten vastuu aiheutuneista lisäkustannuksista jakautuu osapuolten kesken
- määritellään maksuaikataulu- ja maksuerät
- määritellään se, kuka laskuttaa rahoitusosuudet sekä
- määritellään viivästyskorke.

Tilaajarahoitteisessa tutkimuksessa

- määritellään tilaajan maksettava tutkimustyön hinta
- määritellään arvonlisävero - sisältyykö hintaan vai laskutetaan hinnan lisäksi
- määritellään maksuaikataulu - yleensä alkupainotteinen ja sidottu tutkimuksen etappeihin
- määritellään maksuerät sekä
- määritellään viivästyskorke.

F. Osapuolten velvoitteiden siirtäminen ja alihankinta

- Määritellään, onko sopijapuolella oikeus siirtää omia velvoitteitaan ulkopuolisen osapuolen tehtäväksi.
- Määritellään oikeus alihankkijoiden käyttöön.
- Määritellään sopijapuolten vastuu alihankkijan työstä.

Esimerkki 8.

5. Osapuolten velvollisuudet ja alihankinta Sopijapuoli ei saa ilman toisten sopijapuolten kirjallista lupaa siirtää sopimuksesta kokonaisuudessaan aiheutuvia velvoitteita ulkopuoliselle. Sopijapuoli saa kuitenkin käyttää alihankkijoita jonkin yksittäisen työosan suorittamiseen. Alihankkijoita käyttävä osapuoli vastaa alihankkijan työstä kuin omastaan.

G. Tausta-aineiston ja tulosaineiston omistus ja käyttöoikeudet

Yhteisrahoitteisessa tutkimuksessa

- tausta-aineiston omistaa sen kehittäjä
- hankkeen osapuolet saavat käyttöoikeuden tausta-aineistoon vain tutkimushankkeen ajaksi
- tausta-aineiston käyttö myöhemmin edellyttää erillistä sopimusta.
- tulosaineiston omistaa sen kehittäjä / kehittäjät yhdessä.
- määritellään ehdot siitä, miten hankkeen muut osapuolet saavat käyttää tulosaineistoa.
- sovitaan tulosaineiston käytön laajuus - tutkimuksessa ja/tai hyödynnettäessä sitä myöhemmin
- sovitaan tulosaineiston käytöstä maksettavista korvauksista - kaupallisesta käytöstä täytyy aina maksaa korvaus

- sovitaan siitä, että yliopistolla on velvollisuus tehdä tarvittavat tulosaineistoa koskevat käyttöoikeus-sopimukset tutkijoiden kanssa sekä
- määritellään yliopiston oikeus käyttää tulosaineistoa (esim. jatkotutkimuksessa tai opetuksessa).

Tilaajarahoitteisessa tutkimuksessa

- tulosaineisto siirtyy tilaajan omistukseen
- sovitaan siitä, että yliopistolla on velvollisuus tehdä tarvittavat oikeuksiensiirtosopimukset tutkijoi-den kanssa
- sovitaan mahdollisista tulosaineiston luovutukseen liittyvistä erilliskorvauksista
- määritellään, siirtyykö tilaajalle tausta-aineiston käyttöoikeuksia ja näiden käyttöoikeuksien laajuus.

H. Vastuu tutkimusta suorittavien henkilöiden oikeuksien siirtymisestä

- Määriteltävä aina tilaajarahoitteisissa hankkeissa ja usein myös yhteisrahoitteisissa hankkeissa.
- Määritellään se, onko yliopistolla on velvollisuus tehdä tarvittavat oikeuksiensiirtosopimukset tutki-joiden kanssa.
- Huomioidaan se, että tutkimussopimuksessa määritelty siirrettävän tulosaineiston laajuus on sama kuin oikeuksiensiirtosopimuksessa.

I. Patentoitaviin keksintöihin liittyvät menettelytavat

- Määritellään, miten ja mille taholle patentoitavasta keksinnöstä ilmoitetaan (keksintöilmoituksen tekeminen)
- Määritellään, miten projektiin osallistuville ilmoitetaan asiasta (esim. johtoryhmän seuraavassa koko-uksessa).

J. Tutkimusrahoituksella hankittu omaisuus

- Määritellään, kenelle kuuluu tutkimusrahoituksella hankitun omaisuuden omistusoikeus.
- Määritellään, kuka vastaa yliopiston lainaksi saadulle laitteelle aiheutuneista vahingoista, laitteen normaalista kulumisesta, huollosta ja varaosista.
- Määritellään tarvittaessa laitteen palautusaikataulu ja/tai noutovelvollisuus.

K. Tulosaineiston suojaaminen

Yhteisrahoitteisessa tutkimuksessa

- sovitaan sopijapuolten tulosaineistojen suojaamisvelvoitteista ja
- sovitaan siitä, kuka maksaa suojaamisen kustannukset

Tilaajarahoitteisessa tutkimuksessa

- sovitaan, että tulosaineiston suojaamisvelvollisuus on tilaajalla ja
- sovitaan, että tilaaja maksaa suojaamisen kustannukset.

L. Tulosaineiston julkisuus

- Sovitaan, että tulosaineisto on yleensä julkista ellei salassapidolla koskevilla säännöillä ole muuta määrätty.
- Sovitaan menettelystä, jolla sopijapuolet voivat tarkastaa tutkimuksesta tehtävät julkaisut.

M. Salassapito

- Sovitaan niistä seikoista, joiden perusteella tieto voidaan vaatia pidettäväksi salassa (esim. suojaamisen turvaamiseksi, liikesalaisuuden turvaamiseksi, keskeneräisen tutkimustyön turvaamiseksi).
- Sovitaan tavoista, joilla salassa pidettävä aineisto tulee merkitä.
- Määritellään sopijapuolten velvollisuus huolehtia siitä, että yksittäiset tutkijat sitoutuvat salassapitosopimukseen.

Salassapito Osapuolet sitoutuvat olemaan luovuttamatta ulkopuoliselle, hyödyntämättä tai paljastamatta muutoin tietoa, joka on luottamuksellista yritystietoa tai muuta toiseen osapuoleen liittyvää luottamuksellista tietoa, jonka osapuoli on saanut tietoonsa hankkeen aikana. Osapuolten luottamukselliseksi tiedoksi katsotaan liikesalaisuuksia koskevat tiedot ja tieto sellaisesta keksinnöstä, jolle voidaan hakea patenttia. Luottamuksellista on lisäksi tieto tutkimuksen keskeneräisistä tuloksista. Luottamuksellisina ei kuitenkaan pidetä tietoa, joka on a) luovutushetkellä yleisesti tunnettua) saatavilla julkisista lähteistä) tullut luovutushetken jälkeen yleisesti tunnetuksi tai saatavilla julkisista lähteistä muutoin kuin tiedon vastaanottajan toimien tai laiminlyöntien seurauksena) ennen luovutushetkeä tiedon vastaanottajalla tiedossa ilman, että se on saatu suoraan tai epäsuoraan tiedon luovuttajalta) saatu luovutuksen jälkeen ulkopuoliselta, joka on puolestaan saanut tiedon muutoin kuin suoraan tai epäsuorasti tiedon luovuttajalta, tai f) kulloinkin kyseessä olevaan erityisalaan perehtyneelle asiantuntijalle itsestään selvää. Luottamuksellinen liikesalaisuutta koskeva tieto voidaan julkaista sen sopijapuolen suostumuksella, jota tieto koskee. Keksintöä ja keskeneräisiä tutkimustuloksia koskeva tieto voidaan julkaista kaikkien sopijapuolten suostumuksella.

N. Ylivoimainen este

- Määritellään ylivoimaiseksi esteeksi katsottavat tapahtumat.
- Määritellään, miten ylivoimaiseen esteeseen vetoavan tulee toimia.

Ylivoimainen este Ylivoimaisena esteenä pidetään tapahtumaa, joka estää tai tekee kohtuuttoman vaikeaksi tämän sopimuksen mukaisen hankkeen suorittamisen määräajassa. Tällaisia ovat sota, kapina, luonnonmullistus, yleinen energianjakelun keskeytyminen, tulipalo, valtion talousarvion tai valtioneuvoston asettama oleellinen rajoitus yliopiston tai tilaajan toiminnalle, lakko, saarto tai muu yhtä merkittävä ja epätavallinen sopijapuolista riippumaton syy.

Ylivoimainen este Ylivoimaisella esteellä tarkoitetaan tapahtumaa, joka ilmenee sopimuksen solmimisen jälkeen ja jota sopijapuolet eivät ole kyenneet ottamaan huomioon sopimusta solmittaessa. Ylivoimainen este estää tai viivästyttää sopimusvelvoitteiden täyttämistä tai tekee ne kohtuuttoman vaikeaksi, eikä sen estävää vaikutusta voida poistaa ilman kohtuutonta ajanhukkaa. Tällainen tapahtuma voi olla lakko, sota, kapina, tuonti- tai vientikielto, luonnonmullistus, yleinen liikenteen tai energiajakelun keskeytys, työselkkaus tai tulipalo tai muu vaikutuksiltaan yhtä merkittävä ja epätavallinen sopijapuolista riippumaton syy. Sopijapuolen, joka haluaa vedota ylivoimaiseen esteeseen synnä sopimusvelvoitteidensa täyttämättä jättämiselle tai tästä muutoin aiheutuvasta korvausvelvollisuudesta vapautumiselle, tulee viipymättä ilmoittaa toiselle sopijapuolelle kirjallisesti, jos sopimusvelvoitteen täytyminen siirtyy tai se päättyy..

Ylivoimainen este Kumpikaan sopijapuoli ei vastaa viivästyksestä tai suorituksen estymisestä, joka johtuu ylivoimaisesta esteestä. Sopijapuolen, joka haluaa vedota ylivoimaiseen esteeseen, tulee viipymättä ilmoittaa kirjallisesti ylivoimaisesta esteestä ja sen ennakoitavissa olevaista vaikutuksista toiselle sopijapuolelle.

O. Vahingonkorvaus

Määritellään vahingonkorvausvastuun rajat:

- vastuu vain välittömistä vahingoista
- vastuu vain tahallaan tai törkeällä tuottamuksella aiheutetuista vahingoista
- vastuu vain hankkeen oman rahoitusosuuden määrään saakka.

P. Sopimuksen purkaminen

- Sovitaan siitä, milloin sopimus voidaan purkaa (sopimusrikkomus, jolla olennainen merkitys sopijapuolelle).
- Sovitaan, miten purkaminen vaikuttaa sopijapuolten toisilleen luovuttamien aineistojen, tutkimustuloksien ja tietojen käyttöön.
- Sovitaan muista purkamisen seurauksista.

Q. Sopimuksen irtisanominen

- Sovitaan irtisanomisperusteista ja mahdollisesti siitä, että irtisanominen on mahdollista ilman perustetta
- Määritellään irtisanomisaika.
- Määritellään irtisanomisen seuraukset.
- Määritellään, miten irtisanominen vaikuttaa sopijapuolten toisilleen luovuttamiin aineistojen, tutkimustulosten ja tietojen käyttöön.

R. Erimielisyydet

- Sovitaan menettelystä, jos kiista tulee ensisijaisesti pyrkiä ratkaisemaan neuvottelemalla.
- Määritellään sopimuksesta aiheutuneen kiistan ratkaisupaikka (esim. alioikeus, välimiesmenettely).
- Määritellään kansainvälisissä hankkeissa sovellettava laki.

Tästä sopimuksesta aiheutuvat riitaisuudet saatetaan ensisijaisesti ratkaistavaksi sovinnollisesti Suomen Asianajajaliiton sovintomenettelysääntöjen mukaan tapahtuvassa sovintomenettelyssä. Sovittelijana toimii x. Elleivät osapuolet kykene sopimaan riitaisuutta sovinnollisesti, saatetaan riitaisuus ratkaistavaksi välimiesmenettelyssä.

S. Sopimusten ja sopimuksen eri osien soveltamisjärjestys

- Määritellään, missä järjestyksessä tutkimushanketta koskevia eri sopimuksia sovelletaan.
- Määritellään tarvittaessa, mikä on sopimuksen eri osien (esim. sopimus, vakioehdot, tutkimussuunnitelma) keskinäinen soveltamisjärjestys tilanteessa, jossa sanamuodot ovat ristiriidassa keskenään

Allekirjoitukset

- Päiväys, sopijapuolen nimi, allekirjoitus.
- Sopimuksen allekirjoittajalla tulee olla toimivalta sitoutua edustamansa organisaation puolesta sopimukseen.

U. Muita tutkimussopimuksessa usein määriteltäviä asioita:

- sopimuksen tausta ja tarkoitus
- sopimuksen osittainen pätemättömyys tai mitättömyys
- muutosten tekeminen sopimukseen
- vaaranvastuu
- vastuu immateriaalioikeuksista
- sopimuksen siirtäminen
- sopimuksen mukaisten tiedonantojen tekeminen (tapa, henkilö)
- sopimuksen ensisijainen kieli ja
- aiemmat sopimussuhteet.

ASIAHAKEMISTO

aiesopimus	16	
aikataulu	14	
aineistonhankintasopimus	65	
alihankinta	50	
alihinnoittelu	9	
alioikeus	60	
allekirj	20	
allekirjoitus	14	
ammattisalaisuus	48	
arvonlisävero	10	
asianajaja	61	
Asianajajaliitto	62	
budjetointi	9	
budjettisuunnittelu	14	
elinkeino toiminta	12	
ennakkoratkaisu	11	
erottamiskyky	36	
esinemalli	36	
esinevahinko	54	
esisopimus	16	
esteellisyys	47	
eturistiriita	47	
EU	16	
henkilörekisteri	49	
henkilösivukulu	10	
henkilötieto	6, 49	
henkilövahinko	54, 59	
henkilövakuutus	59	
hinnanalennus	57	

hinnoittelu	8	
hovi oikeus	60	
hyvitys	29	
hyvä tieteellinen käytäntö	5	
hyödyllisyysmalli	35	
hyödynjakoprosentti	39	
hyödyntämisoikeus	23, 38	
hyödyntämissopimus	40	
hyödyntämissuunitelma	40	
immateriaalioikeus	25	
innovaatioasiamies	31	
irtisanominen	74	
itsenäisyys	27	
jatkohanke	45	
jatko hyödyntäminen	19	
jatkokehitys	44	
julkaisu	22, 30	
julkaisu oikeus	9	
julkisoikeudellinen suorite	9	
julkistaminen	31	
julkisuus	47	
juridinen henkilö	36	
juridinen vastuu	14	
kahdenvälinen sopimus	25, 43	
kansainvälinen hanke	11, 16	
kansainvälinen kauppakamari	64	
kansainvälinen tutkimus	63	
kaupallinen sovellus	29	
kehitystyö	36	
keksijänoikeus	23	
keksintö	30	
kemiallinen yhdiste	35	
keskeneräinen tutkimustieto	15, 48	
keskuskauppakamarin välityslautakunta	61	
kilpailun rajoitus	12	
kilpailuvirasto	12	
kirjasto- ja tietopalvelu	6	
konsortio	46, 58	
koristemalli	36	
korkein oikeus	60	
korko	18	
korvaava suoritus	56	
kustannusarvio	14	
kustannuslaskenta	9	
kuviomerkki	36	
käräjäoikeus	60	
käyttökorvaus	27	
käyttölupa	30	
käyttöoikeus	19, 41	
laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta	49	
laskutus	68	
liiketalous	42, 47	
liiketaloudellinen peruste	9	

liiketoiminta	9, 21
liikevoitto	44
lisensointi	41
lisenssisopimus	41
logo	36
lopputuote	28
luomistyö	27
luonnollinen henkilö	23, 36
luonnontieteellinen tutkimus	30
luottamuksellinen tieto	15
luottotappio	15
luovutusrajoitus	58
luovutussopimus	28
luvaton käyttö	27
lääkeaine	35
maahantuonti	59
maksuaikataulu	68
maksuehto	53
maksuliikenne	15
maksullinen palvelu	12
maksupalvelututkimus	9
maksuperustelaki	9
mallisuoja	36
markkinahinta	9
markkinointitutkimus	19
materiaalinluovutussopimus	65
ministeriön ohje	8
monenvälinen sopimus	43
moraalinen oikeus	27
muotovapaus	43
muunteluoikeus	29, 38
ohjelmointityö	19
oikeudenkäynti	60
oikeudenkäyntikulut	18
oikeudenloukkaus	24
oikeuksiensiirtosopimus	23, 37
oikeushenkilö	14
oikeusjärjestelmä	63
oikeuspaikka	60
omakustannushinta	8
omaperäisyys	25, 27
omistusoikeus	23
opetusministeriö	29
opinnäyte	47
opiskelijatyö	12
optiosopimus	41
palkkio	61
patentti	29, 30
patentti- ja rekisterihallitus	24
patenttiasiamies	24, 31, 32
patenttitietokanta	32
patenttitoimisto	31
perintäriita	15

puiteohjelma	38	
puitesopimus	21	
puolueettomuus	61	
purkaminen	58	
rahoittajayritys	20	
rahoitusehto	38	
rahoitusvastuu	8	
raportointi	19	
rekisteröinti	26	
reklamointi	57	
riita-asia	29	
rinnakkaislisenssi	43	
ristiinlisensointi	43	
rojalti	44	
ryhmätyö	23	
saantitodistus	48	
salassapito	15, 47	
salassapitosopimus	15	
sanamerkki	36	
selittävä piirustus	27	
siteeraus	29	
sitoumus	15	
sitovuus	16	
sivutoimilupa	46	
sivutuote	35	
sopimusriita	58	
sopimusrikkomus	55	
sopimussakko	58	
sopimussuhde	20	
sopimusvelvoite	14	
sovinto	62	
sovintomenettelylauseke	62	
sovintomenettelylautakunta	62	
sovittelija	62	
strategia	48	
suoja-aika	35	
suojaamisvastuu	25	
suojattu aineisto	30	
suositus	12	
suostumus	23	
suunnittelu	8	
syy-yhteys	57	
taloudellinen hyöty	30	
taloudellinen oikeus	26	
taloussuunnittelu	14, 26	
taloustieto	12	
tarjous	17	
tarjouspyyntö	17, 18	
tavara	36	
tavaramerkki	36	
Tekes	15	
tekijänoikeuden luovutus	28	
tekijänoikeus	25, 26	

tekijänoikeuslaki	26, 29
tekijänoikeusneuvosto	29
tekninen idea	31
tekninen raportti	22
tekninen ratkaisu	30
tekninen selostus	29
teknologia	22
teknologiaprojekti	26
teos	27
teosaineisto	29
teoskynnys	27
tieteellinen palvelu	11
tietokoneohjelma	11, 27
tietosuojavaltuutettu	50
tietotaito	41
tilaajarahoitteinen tutkimus	8, 9
tilinpäätös	12
todistaja	18
toimitusaika	53
toimivalta	5, 14
toisinto-oikeus	42
tulkinta	20, 63
tulkinta-aineisto	16
tulkintasääntö	20, 28
tulosaineisto	21
tunnus	36
tuomio	60
tuomioistuin	18
tuotekehittäminen	48
tuotevastuu	59
tuottamus	59
tuotto	44
tutkija	22
tutkijavaihto	64
tutkimusaikataulu	51
tutkimushanke	8, 25
tutkimuspalvelu	11
tutkimusryhmä	14
tutkimussopimus	5, 16
tutkimussuunnitelma	18
tutkimustulos	21, 32
tutkimusyksikkö	8
työntekijä	37
työsuhdekeksintö	37
täytäntöönpano	61
uutuustutkimus	24
uutuusvaatimus	30
vahingonkorvaus	29, 74
vahinkovakuutus	59
vaihdanta	59
vaihtoehtoinen sopimus	57
vakioehto	20
vakioehtoinen salassapitosopimus	15

vakiosopimus	20	
valituslupa	60	
valmistaja	59	
valmistusoikeus	27	
valokuva	11	
valtio	9	
valtiontalouden tarkastusvirasto		47
valvonta	31	
vastaus	17	
vastuulauseke	24	
vastuunrajoituslauseke		55
veroviranomainen	11	
viivästyskorko	68	
WIPO	32	
virkamieslaki	46	
voimassaolo	17, 32	
voittolisä	10	
välillinen vahinko	54	
välimiesmenettely	61	
välimiesyhdistys	64	
välitystuomio	61	
yhteen liitetty teos.	28	
yhteisomistus	52	
yhteisrahoitteinen tutkimus		8
yhteisteos	28	
yhteistyöhanke	21	
yhteistyösopimus	16	
YK:n kansainvälisen kaupan komissio		64
yksinoikeus	27, 30, 35	
yleinen sopimusehto	20	
yleiskustannus	8	
yliopistolaki- ja asetus		5
ylivoimainen este	73	
yritys yhteistyö	30	